

Українське Богословське Наукове Товариство

Правничо-Пасторальна Секція

Ч. 1

І. НАГАЄВСЬКИЙ

**ПАТРІАРХАТИ, ЇХ ПОЧАТОК
І ЗНАЧЕННЯ В ЦЕРКВІ
ТА
УКРАЇНСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ**

Історично-правна студія

Нью Йорк — Мюнхен — Торонто

1973

Українське Богословське Наукове Товариство

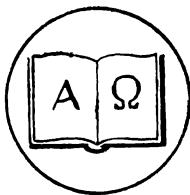
Правничо-Пасторальна Секція

Ч. 1

І. НАГАЄВСЬКИЙ

**ПАТРІАРХАТИ, ЇХ ПОЧАТОК
І ЗНАЧЕННЯ В ЦЕРКВІ
ТА
УКРАЇНСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ**

Історично-правна студія

Нью Йорк — Мюнхен — Торонто

1973

Видається за дозволом Церковної Влади.

Всі права застережені автором.

Надруковано 1000 примірників
Друкарня ОО. Василян — Торонто

THE UKRAINIAN THEOLOGICAL SCIENTIFIC SOCIETY

Section in USA

No. 1

I. NAHAYEWSKY

**PATRIARCHATES, THEIR ORIGIN
AND SIGNIFICANCE
and
THE UKRAINIAN PATRIARCHATE**

All rights reserved by Author

New York — Munich — Toronto

1973

Присвячую святій пам'яті Слуги Божого
Митрополита Андрея, що твердо стояв за
права нашої Церкви.

Автор

ВСТУПНІ ЗАВВАГИ

У стародревніх укарїнських пам'ятниках знаходимо чимало згадок про старання наших видатніших владик і володарів здобути своїй Церкві права повної помісности, що дали б їй можливість розвинути працю для духового освячення і культурно-політичного розвою рідної держави. У своєму сумлінні вони відчували велику історичну відповідальність за дочасне й вічне добро народу.

Кажучи словами наших часів, українські владики й володарі хотіли здобути своїй Церкві повні автономні права, щоб чужинці не мішались у її внутрішні справи; щоб її первоєрарх правив нею з Синодом своїх владик; щоб там були обрані свої митрополити і владики та щоб вони дбали про виховання свого патріотичного духовенства для добра Церкви й Держави.

Уже свята княгиня Ольга хотіла забезпечити такі права своїй Церкві. Її ж онук св. Володимир, Хреститель Руси-України, у час свого володіння робив подібні заходи. Він не прийняв митрополита з Греції, що прибув на Русь-Україну з цісарськими послами, які привезли 11-го жовтня 989 року царівну Анну, що була звінчана з Володимиром. Володимир привіз із собою Архієпископа Анастаса з Херсонесу і він якийсь час сповняв уряд первоєрарха України. Літопис згадує під 1000-им роком, що тоді прибули в Русь-Україну послы з Риму від папи і від чеського й угорського володарів, а наступного року св. Володимир посилав своїх амбасадорів до Риму.

Треба думати, що звідти він хотів одержати свого патріярха.

Його син Ярослав Мудрий прийняв був Митрополита Теофемпта з Константинополя, але в 1051 році відіслав його назад додому, а українські владки на своєму Синоді обрали митрополитом українського вченого монаха Іларіона. Те саме повторилося сто років згодом, коли Київський князь Із'яслав II відіслав додому грецького митрополита Михайла, а Синод Українських Владик, князів, духовенства й мирян, що відбувся в Києві 1147 року, керуючись виключним добром своєї Церкви, знов обрав ученого монаха Кліма Смолятича та благословив його мощами св. Папи Климента I-го, що загинув мученицькою смертю на українській етнографічній території коло 101-го року по Христі. Подібно Галицько-волинські князі, починаючи від короля Данила, дбали про автономні права своєї Церкви. Це продовжувалося навіть у періоді, коли український народ жив уже під династіями П'ястів, Ольгердовичів та Ягайлонів.

Із хвилиною відродження своєї державности в XVII ст. українські Гетьмани, — починаючи від Богдана Хмельницького та його наслідників, Юрія Хмельницького, Івана Виговського, Павла Тетері, Петра Дорошенка й Івана Мазепи, — старалися про помісні права своєї Церкви. Ті старання підтримували наші найвидатніші православні й католицькі владки, головно ж митрополити Петро Могила та Йосиф IV Рутський. Після знищення помісних прав нашої Церкви Московією українські католицькі владки XVII-XIX ст. підтримують автономні старання, про що буде мова в тексті цієї праці.

У наші часи справа помісности Української

Католицької Церкви стала на весь рiст у часах діяльности Слуги Божого митрополита Андрія Шептицького (1900-1944 р.р.), що своєю епохальною появою спопуляризував її і між нашими православними братами. І напр. коли в часі відордження Української Держави стала актуальною реорганізація Православної Церкви в Україні, митр. Андрій пропонував установити Український Патріярхат у Києві. Особа українського патріярха, на його гадку, об'єднала б усіх українських християн в одній Церкві і воднораз злучила б її з усіма Апостольськими Престолами Сходу й Заходу. Цим своїм пляном уже тоді митрополит Андрій зачав у Христовій Церкві екуменічний рух, про який сьогодні так часто говориться й пишеться.

Навіть у важкій дійсності митрополит Андрій не переставав думати про об'єднання всіх українських християн в одній Церкві; нпр. з недавно оприлюднених у Римі документів довідуємося, що після розвалу Польщі в 1939-му році й після прибуття большевиків до Галичини митрополит Андрій іменував чотирьох екзархів для територій Советського Союзу: 1) архієпископ Йосиф Слігий для Києва; 2) єпископ Микола Чарнецький для Волині, Полісся й Підляшшя; 3) о. Климент Шептицький для Московії й Сибіру; і 4) о. Антоній Немцович для Білоруси. Папа Пій XII 1941 року затвердив усі ці номінації митрополита Андрія.

Під час німецької окупації України в 1941-1944 р.р. митрополит Андрій заохочував українських християн до єднання під одним патріярхом у Києві, підкреслюючи свою готовість підчинитися Київському Митрополитові-Патріярхові, яким, як він сподівався, буде обраний один з українських

православних владик, яких було в Україні більше, як католицьких. І до своєї смерті 1-го листопада 1944 року Митрополит носився з таким пляном та передав його своєму наслідникові до здійснення.

Не минуло й п'ятнадцять років із дня смерти митроп. Андрія, як віджили нові надії на поєднання українських християн під одним патріархом, бо на Петровому Престолі засів Папа Іван XXIII, що прекрасно розумів справи східних помісних Церков, а в тому й Української Церкви, та завдяки його старанням із сибірської каторги прибув до Риму митрополит — Ісповідник Йосиф VII Сліпий.

Він з великим запалом і енергією, зараз після прибуття в Рим з довгої, 18-літньої каторги, взявся реалізувати цей великий плян. Під час другої сесії Вселенського Собору в Ватикані, 11-го жовтня 1963-го року, митр. Йосиф звернувся до Отців Собору з домаганням: визнати помісні права Української Церкви та встановити Києво-Галицький Патріархат у переконанні, що це, раз на завжди, звільнить Українську Церкву від впливів Москви, дасть українським християнам моральну підтримку в перенесенні кривавих переслідувань під безбожним, московським режимом та створить добру основу для відродження християнської України.

У тексті цієї праці буде мова про давні й новіші патріархати, їх визнання Вселенськими Соборами чи установами Петровими наслідниками, їх теперішній стан та історичні основи домагання Українців створити Український Києво-Галицький Патріархат і, врешті, про перешкоди на дорозі до його здійснення.

1. ЯКИЙ БУВ ПОЧАТОК ЄРАРХІЇ В ЦЕРКВІ?

У дуже старовинній книзі п. з. "Вчення дванадцяти Апостолів" (по-грецьки: "Дідахе тои додека Апостолон"), що її віднайдено 1875 року, говориться, що в первісній Церкві найбільший авторитет мали ті, що голосили Слово Боже: Апостоли, Пророки й Учителі.

Апостоли були мандрівними місіонерами, що не задержувалися в одній громаді довше двох днів, хоч знаємо, що були винятки, нпр. св. Павло сидів у деяких громадах довший час. Проголосивши громаді Христову Євангелію, вони йшли далі, одержавши харчі лише на один день дороги. Пророки були ентузіястами з Божим даром підносити серця людей до Бога, нпр. вони виголошували імпровізовані молитви в часі припшення Євхаристійної Жертви. Учителями називано проповідників Божого Слова, не в галузі чогось нового, але застосування Євангелії у практичному житті. Пророки й Учителі, як і Апостоли, вели мандрівне життя.

На місцях, у більших чи в менших людських скупченнях сиділи єпископи (в Малій Азії їх часто називано "пресвітерами" — тобто "старшими", що брали активну участь у єпископській хіротонії, нпр. "клали на кандидатів свої руки") і диякони, і вони несли всю відповідальність за життя і працю організованих християнських громад. З листів св. Павла знаємо, що єпископів поставляли Апостоли або уповажені ними люди.

нпр. Тимотей в Ефесі і Тит на Криті, поставляли єпископів, пресвітерів, дияконів і дияконис.

Папа св. Климент I, що був засланий до Херсонесу на Кримі й умер там мученицькою смертю, писав у своєму посланні до Коринтян, що були збунтувалися проти своїх єпископів, про початок церковної єрархії, кажучи: "Апостоли проповідували Євангелію, що її одержали від Ісуса Христа, а Христос був Божим післанником. Іншими словами, Христос прийшов із благовістю від Бога, а Апостоли з благовістю Христа. Отож, ці обидві правдиві події мали свій початок у волі Божій.

"І так, одержавши своє доручення і будши утвердженими воскресінням Господа нашого Ісуса Христа та утверджені в вірі Божим Словом, вони пішли з повнотою Святого Духа проповідати благовість, що прийшло Царство Боже. Вони проповідали від краю до краю, від міста до міста і з-поміж перших навернених вони обирали мужів, утверджених Святим Духом, щоб були єпископами і дияконами для майбутніх мирян. — Будши наділені звершеним ясновидінням, вони назначували згаданих мужів і так раз-на-завжди поставили правило, що як ті мужі помруть, нехай інші займуть їх священний уряд. Тому вважаємо несправедливістю усувати зі священного уряду осіб ними назначених або обраних за згодою всієї Церкви (церковної громади), видатних мужів, які щиро, покійно й несамолюбно служать Христовій Церкві та своєю витривалою працею заслужили собі на вдячність усіх."

Отож, лист папи Климента I авторитетно вияснює початок церковної єрархії, що походила від Бога через Ісуса Христа і Його Апостолів та управляла Божими людьми. І вже в 70 і 80-их роках першого сторіччя голов церковних громад

називано єпископами, яких назначували Апостоли і передавали їм власть, що її одержали від Христа. І чим більше було таких громад, тим більше було єпископів, так що майже кожне місто мало свого єпископа.

У ході віків єпископам більших міст були підчинені єпископи менших осередків і це було початком митрополичої, а згодом патріяршої власті. Таким чином, саме життя вимагало установаження окремих церковних провінцій-патріярхатів, чи як сьогодні говоримо окремих помісних Церков.

2. РИМСЬКА ДЕРЖАВА І ЦЕРКОВНА ЄРАРХІЯ

Заки зачнемо говорити про поодинокі патріярхати, їх початок і власть патріярхів, скажемо, що від самих початків існування Христової Церкви адміністративний поділ церковних провінцій ішов рівнобіжно з таким же поділом римської держави. І так формувалася управа християнськими, церковними громадами в первісних часах історії Церкви. І ця практика лягла в основу їх поділу, який згодом приймали до відома і затверджували Вселенські Собори. З притиском підкреслимо, що сама практика життя устанавляла адміністративний порядок провінцій і, якщо він не нарушував прав інших Церков, — Собори його затверджували.

У часах Костянтина Великого Римська Імперія була поділена на чотири префектури, якими управляли "префекти преторії": 1) Італія з північною Африкою; 2) Галлія з Іспанією і Британією; 3) Іллірика; і 4) Схід. Кожна префектура

була поділена на дієцезії, а в їх головних містах сиділи "Вікарії". Знову ж дієцезії ділилися на провінції з кількома громадськими округами, якими управляли намісники чи ректори.

Східня Префектура, звана коротко "Орієнс", тобто "Схід", що була колискою християнства, після розділу Римської Імперії на західню й східню по смерті Костянтина Великого, також була поділена на Східню й Західню. Упродовж IV ст. "Орієнс" був поділений на 5 дієцезій: 1) Схід із Сирією, Палестиною, Арабією й Месопотамією; а головним містом вікарія була Антіохія; 2) Єгипет з Лібією — і Олександрія була осідком вікарія; 3) Мала Азія з осідком вікарія в Ефесі; 4) Понт з Каппадокією, Галатією, Римською Вірменією і Пафлагонією — а осідком вікарія була Кесарія Каппадокійська; і 5) Тракія, до якої належала південно-східня Європа, а в тому й Скитія, тобто південна Русь-Україна — осідком її вікарія було місто Гераклея, а згодом її заступив Константинопіль, званий Новим Римом, що на початку IV ст. став столицею Римської Імперії, а після її розділу, лише її східньої частини.

3. ПРАВА ПОМІСНИХ ПЕРВОЄРАРХІВ

Церква, розвиваючи свою діяльність, уже в апостольських часах мусіла брати до уваги цей існуючий громадянський поділ території і про таку практику свідчить Перший Вселенський Собор у Нікеї 325 року. В його 3-му правилі говориться про вибір і висвяту єпископів таке: "Єпископ повинен бути обраний усіми єпископами епархії (згл. провінції); але якщо це буде зтяж-

ко, чи з причини великої перешкоди або задалеко віддалі, принаймні, три (єпископи) мусять зійтися разом, щоб за християнською згодою прийняти відбутися хіротонію. Затвердження і провід у кожній провінції належить митрополитові."

Собор в Антіохії 341-го року додав іще, що єпископові провінції обов'язок дбати не лише про церковні, але й громадянські справи всієї провінції, бо "до того міста йдуть люди за різними справами", каже Собор. Цього вимагало саме життя, тому в ході віків владики провінціальних міст чи митрополій зачали називати себе "митрополитами."

У давніх часах митрополити, голови помісних Церков, потверджували вибір, хіротонізували і могли переносити владик своєї провінції; і ті владики складали перед своїм митрополитом Ісповідь Віри та присягу вірности; він завзивав їх особисто чи збірно (навіть поза Синодом) до себе; міг їх судити в цивільних і карних справах; він давав їм дозвіл на часове залишення місця осідку, разом з поручаючими листами на дорогу; він дозволяв продажу церковного майна, управляв опорожненими епархіями і приймав відклики з цілої своєї провінції.

4. ПРАВА РИМУ, ОЛЕКСАНДРІЇ, АНТІОХІЇ ТА ПІДВИЩЕННЯ ПРАВ КОНСТАНТИНО- ПОЛЯ

Шосте Нікейське правило так говорить про права митрополитів: "Старий звичай Єгипту, Лібії й Пентаполісу хай буде в силі і надалі; там владики Олександрії мають владу над тими всіма провінціями, як і римський єпископ має

таке саме право. Також право Антіохії в інших провінціях має бути визнане. Через те ясно, що коли хтось без згоди митрополита став єпископом, то цей Собор його за єпископа не має. Коли ж був спільний вибір усіх, розумно й згідно з законами Церкви, а лише два чи три з якихсь причин були противні, хай рішає голос більшости."

Із приложеного тексту видно, що Отці затвердили вже існуючі права і власть єпископів Олександрії в Єгипті й Лівії та Антіохії над їх провінціями. Владик обох згаданих міст називано спершу екзархами, а згодом патріярхами. Таким чином, Шосте Нікейське правило визнало вже існуючі у практиці права трьох "надмитрополій", згодом патріярхатів: Риму, Олександрії й Антіохії.

Антіохії, як уже згадано, підлягала дієцезія "Орієнс" з Палестиною, Фенікією, Кілікією, Ізаврією — разом около п'ятнадцять провінцій. Папа Іннокентій I, що жив у часах св. Івана Золотоустого, у своєму письмі до патріярха Олександра з Антіохії писав, що Собор у Нікеї визнав за ним усю згадану дієцезію і що він має там виключне право поставляти митрополитів, тому ніякий єпископ не може там бути свячений без його відома.

В час спору обидві сторони зверталися до папи і він підтримав Антіохію, бо вже в тому часі владика Константинополя, не виключаючи самого св. Івана Золотоустого, хотіли виконувати юрисдикцію над деякими провінціями, що належали до Антіохії.

З часу перенесення столиці Римської Імперії з Риму до Візантії Костянтином Великим владика нової столиці хотіли придбати собі якнайбільші права. І тому вже на Другому Вселенському Со-

борі в Константинополі 381-го року, що спершу був лише Генеральним Собором Східної Церкви, а через прийняття його ухвал Папою Дамазом був затягнений у реєстр "Великих Вселенських Соборів", — східні владика виявили ще більшу тенденцію впорядкувати церковну територію паралельно з цивільними дієцезіями.

Вони перш усього заборонили владикам Олександрії мішатися до справ "Сходу", як також і до церкви в Константинополі, де живе імператор і сенат, і піднесли тому почесність столичного владика на друге місце після Риму та воднораз підчинили його власті Гераклеїську митрополію. З тією хвилиною майбутня Церква в Україні (Скитії) мала ввійти під вплив Константинополя.

У другому правилі згаданого Собору східні владика ще раз підкреслили, щоб владика Олександрії дбали про Єгипет і Лібію та не вмшувались у справи Малої Азії, яка підлягала Антіохії, за вийнятком Тракійських та Понтійських єпископів, що мали вести свої справи незалежно від Антіохії. Вийнятком були лише Церкви т. зв. варварських народів, що не входили у склад Римської Імперії.

Інтересно згадати, що мешканці південно-східної Руси-України апостольських і поапостольських часів, знані з імени "Скити", включно з юдейськими і грецькими колоніями над берегами Чорного моря, належали до Тракійської дієцезії. І хоч у тому часі вони ще не були римською територією, проте не вважалися варварами, нпр. св. Павло, говорячи про Греків і Римлян, Скитів кладе окремо, аж щойно потім згадує варварів.

У третьому правилі цього Собору східні владика піднесли повагу єпископа столиці, кажучи:

“Єпископ Константинополя має зайняти місце почеси зараз по єпископі Риму, бо те місто є Новим Римом.” Цим правилом вони змінили досі вироблений у Церкві порядок, тому поставили проти себе західніх владик. Щоправда, папа Дамаз прийняв догматичні правила цього Собору, але не прийняв 3-го правила, задержавши старий порядок почеси: Рим, Олександрія, Антіохія та Константинопіль.

Цього застереження не прийняли східні єпископи, бо на Четвертій Вселенській Соборі в Халкедоні 451-го р. схвалили 28-ме правило з покликом на вище згадану ухвалу; але цим разом вони ще дальше посунули владь єпископа столиці, Нового Риму. Вони казали, що як колись Отці винесли на перше місце єпископа Старого Риму, бо там жив імператор, так і тепер Отці, зібрані в Халкедоні, наділюють єпископа Нового Риму, де перебувають імператор і сенат, другою почесью по папі, а на Сході першою. Водночас вони вирішили, щоб єпископи столиці святили митрополитів для дієцезій Понту, Азії і Тракії, а для варварських країн також і звичайних єпископів.

Цей 28-ий канон східних Отців іще більш змінив вироблений у Церкві порядок, тому папські легати протестували, але не могли нічого вдіяти, бо на Соборі східні владики були в подавляючій більшості і їх переголосували.

Папа Лев I Великий не прийняв 28-го правила і в своїх письмах до імператора й патріархів передсказував з того приводу замішання в Церкві, бо це правило нарушувало права владик Малої Азії; але папський протест не мав успіху. Таким чином, завдяки піддержці імператорів патріарх столиці одержав перше місце на Сході, яке

передтим мала Олександрія, головно в часах св. Атанасія, великого оборонця Нікейського символу віри.

Сімнадцяте правило Халкедонського Собору запоряджувало звертати всякі зажалення проти митрополитів до східних патріархів, або ще краще просто до патріярха в Константинополі, і це зразу поставило його понад усіми східними патріярхами. Одержавши перше місце на Сході, патріярхи столиці під кінець VI ст. прийняли титул "Екуменічний патріярх", тобто голова всіх християн Ромейської Держави, за засадою: *в християнському світі є лиш один християнський імператор і тому має бути лиш один екуменічний патріярх.*

5. СОБОР ВИЗНАЄ ПАТРІЯРШІ ПРАВА ЄРУСАЛИМУ

Четвертий Вселенський Собор 451-го р. визнав за Єрусалимом права патріярхату. В житті християн Сходу місто Єрусалим мало особливе значення, бо там прийшов на світ, навчав, умер на хресті і заснував свою Церкву Божий Син, Ісус Христос. Первісні християни оточували Єрусалимських владик особливою пошаною, очевидно, без нарушення прав митрополита Кесарії.

Одначе, в ході часу владики Єрусалиму підчиняли собі владик Фенікії й Арабії і через те входили в колізію з правами патріярхів Антіохії. На Третьому Вселенському Соборі в Ефесі 431-го року владика Ювеналь з Єрусалиму просив Отців визнати за ним права "надпровінції", але владика Кирило з Олександрії, що був найголовнішою особою Собору й мав усі повновласті папи

Келестина, спротивився цьому домаганняю, дарма, що імператор Теодосій II своїм едиктом був уже підчинив обидві згадані провінції владиці Єрусалиму, не зважаючи на протести владики Антіохії. І так життя вирішило справу.

Щойно на Соборі в Халкедоні під час 7 й 8-ої сесій ця справа виринула ще раз. Владика Ювенал з Єрусалиму і владика Максим з Антіохії просили допомоги в імператора: обидва владики погодилися, щоб престіл св. Петра в Антіохії управляв Фенікією і Арабією, а владики Єрусалиму всією Палестиною, і Отці Собору прийняли це до відома. Вони визнали за владикою Ювеналом титул архієпископа всередині всієї Палестини. І, таким чином, у Східній Церкві були установлені чотири патріархати.

6. СХІД ПРО АПОСТОЛЬСЬКИЙ ПРЕСТІЛ У РИМІ

Поза текстами св. Євангелії маємо свідчення апостольських і поапостольських Отців про св. Петра, як основу — скелю Христової Церкви. І вже перший історик Церкви Владика Евсевій з Кесарії в Палестині, що передав нам найважливіші вістки про діяльність Церкви в перших трьох сторіччях, говорить про побут св. Петра в Римі (11:14) і про його мученичу смерть у тому місті. (11:25). Покликаючись на письменника Орігена з Олександрії (пол. III ст.), Евсевій каже, що на Петрі збудована Христова Церква і що сила диявола її ніколи не переможе (IV:15). При тому він передав нам свідчення свящ. Гая, що відвідував гріб св. Петра на Вати-

канському узгір'ю і бачив на ньому пам'ятник (11:25).

У своєму іншому творі п. з. "Теофанія" Евсеїї писав про св. Петра, що в цілому світі, а навіть у західніх країнах, його всі знають і його пам'ять є живішою як пам'ять тих, що жили там перед ним. Він там дуже високо шанований і має чудовий пам'ятник на своєму гробі, який панує над містом. До цього пам'ятника спішать численні паломники з усіх сторін римської імперії, як до великих святощів і Божої святині." (IV-7).

Такою була традиція східних християн про св. Петра. І, як згадано, 6-те правило Нікейського Собору вповні визнавало за римськими єпископами всі права на Заході, що обнимав більшу територію, як усі інші патріархати разом. Східні каноністи, нпр. Зонар і Балсамон, підтверджували це в своїх збірниках законів. Також найбільший візантійський імператор і законодавець Юстиніян I у своїй 9-ій новелі говорить про поділ світу на п'ять патріархатів: Рим, Константинопіль, Олександрія, Антіохія і Єрусалим. Чотири останні занимали Схід, а римський займав увесь Захід.

Римський патріархат розтягався на вісім дієцезій: 1) *Префектура Італії* мала три дієцезії: Італію, Іллірію та Африку; 2) *Префектура Галії* мала: Еспанію, і сім провінцій, властиву Галію з Бельгією, дві Германії і Британію; та 3) *Префектура Іллірікум* з дієцезіями: Македонією і Дакією. Уся ця велика територія мала 69 провінцій, що підлягали безпосередній юрисдикції папів. Для влєгшення управи папа Дамаз установив уряд "Генерального Вікарія" в Тессалоніці і з того часу вікарії помагали папам управляти єпархіями Іллірії.

У часах іконоборчого імператора Лева III з Ізаврії, якого папа Григор IV анатемізував на Синоді в Римі 731 року, всі південно-італійські, сицилійські та іллірійські єпархії були насильно відірвані від папи (як також ізаврійські від владики Антіохії) та підчинені юрисдикції патріарха в Константинополі. Таким чином, цей патріарх став виконувати юрисдикцію над усіма єпархіями візантійської держави, тобто в розумінні РOMEїв став "єкуменічним патріархом".

7. СХІДНІ ОТЦІ ПРО НАСЛІДНИКІВ СВ. ПЕТРА

У давній Церкві ніхто не виступав проти прав Римських єпископів, що в часі переслідувань виказували братам свою любов і поміч. І Вселенські Собори, як ми бачили, цю традицію затвердили. Пошана до папів була ще більше піднесена на Соборі в Сардиці (тепер Софії) 343 року. Цей Собор був скликаний для побороювання ересі аріянів і семіріянів, що виступали проти Нікейського символу віри. За порозумінням з папою Юлієм Собор скликали імператори Констанс і Констанцій, сини Костянтина Великого. Найголовнішою особою був там св. Атанасій Великий з Олександрії, що багато витерпів ув обороні Нікейського символу.

З творів св. Атанасія знаємо, що до Сардики з'їхалося триста Владик, але 80 семіріянів, званих евсевіянами, покинули Собор і перенеслися на свій Проти-собор до Філіпополісу, і це було причиною застережень до цього Собору на Сході.

У президії Собору засідали папські легати, пресвітери Архідам і Філоксен, а нарадами про-

подив славний еспанський Владика Озіос, досвідчений державний муж і дорадник Костянтина Великого, що предсiдав також на 1-му Вселенському Соборі в Нікеї. Собор у Сардиці, крім догматичних справ, виніс деякі дисциплінарні правила. Щонайголовніше, він сформулював взаємне відношення владик між собою і їх відношення до Римського єпископа. На правила цього Собору посилалися св. Іван Золотоустий, св. Ігнатій, св. Теодор Студит і інші переслідувані східні єпископи, священники та монахи.

В 3-му правилі Собору говориться: *"Єпископ Озіос запропонував: є конечним додати ще те, щоб єпископи не йшли з своєї єпархії до другої, хіба запрошені своїми братами, щоб не замикати дверей любови. Якби у якійсь провінції єпископ попав у спір з іншим братом-єпископом, хай жаден з них не шукає собі єпископа-судді в другій провінції. Бо коли єпископ був засуджений за щонебудь, але думає, що є невинний і хоче справу відновити на Соборі: для вшанування пам'яті св. Петра пропоную, хай такий звернеться до Римського єпископа Юлія і, як буде треба, хай він відновить суд перед єпископами сусідньої провінції та назначить нових суддів; коли ж виявиться, що вирішену справу не треба відновляти, хай затвердить усе, що було досі рішене. Чи таке всім подобається? Собор сказав: Приймаємо!"*

Владика Гавденцій з Наїсси в Дакії пропонував ще, щоб у час суду проти єпископа не було іменовано нікого на його престіл доки Римський Єпископ не видасть кінцевого рішення. Цю пропозицію Отці прийняли як 4-те правило Собору.

В 5-му правилі говориться: *"Єпископ Озіос запропонував: годимося, що коли якийсь єпископ був обвинувачений і суспендований єпископами*

своєї провінції, але заперює проти тієї суспензи до Римської Церкви з просьбою вислухати його, то як вона рішить відновити суд, папа повідомить єпископів найближчої провінції, щоб вони все ще раз розглянули і згідно з правдою вирішили. Коли ж той, хто має бути ще раз переслуханий, переконає Римського єпископа, щоб він прислав пресвітерів зі свого оточення, тоді вони разом з назначеними єпископами створять суд другої інстанції і матимуть його (папи) авторитет і через них він рішатиме. Коли він (папа) буде переконаний, що самі єпископи можуть справу рішити, хай чинить, що вважає наймудрішим."

Собор у Сардиці, щоправда, не ввійшов у реєстр Вселенських Соборів, але його правила мали велику пошану в Церкві, нпр. у п'ятому каноні Собору 381 року вони potwierджуються такими словами: "пері ту тон Дітікон... аподекссмета" — "щодо томоса Західніх... визнаємо". Подібно Собор у Константинополі 382 року зробив це в своєму 8-му правилі.

Св. Атанасій Великий назвав Собор у Сардиці "Мегале Синодос" — Великий Собор" і таку саму назву мають усі інші Вселенські Собори. Імператор Юстиніян I у своїм декреті "Про Три Глави" 546 року називає Собор у Сардиці Вселенським. На католицькому Заході Сардикійські правила були додані до Нікейських, як окрема глава.

Східній Труллянський Собор 692 року в своєму другому правилі має такі слова: "Потверджуються в повній силі 85 Апостольських канонів, що їх Отці прийняли, за виїнятком хіба Апостольських канонів, але вони вже в дуже давних часах були сфальшовані еретиками. Далше мають повну силу правила Соборів: у Нікеї,

Ликирі, Новокесарії, Гангрі, Антіохії, Лаодікеї — 2. 3 і 4-ий, у Сардиці, Картагіні, Константинополі за Нектарія, і Олександрії за Теофіла..."

Таким чином, східні Отці визнавали за єпископами Риму особливі права, схвалені на Соборі в Сардиці 343 року.

8. ЗАГАЛЬНЕ ПРО ПАТРІАРХІВ І ВЕРХОВНИХ АРХИЄПІСКОПІВ

а. Початок і значення слова "патріярх"

Слово патріярх (патріярхес, патріярха) первісно означало: батько, начальник раси чи народу, нпр. у Св. Письмі Старого Завіту (в перекладі "Септуагінти") патріярхами називаються начальники племен (патріярхай тон філон). У Новому Завіті Авраам називається патріярхом численних народів. Патріярхами називаються також його гнук Яків і його дванадцять синів, начальників 12-ти ізраїльських племен.

У Церкві поапостольських часів був у загальному вжитку титул "єпископос" (у Малій Азії часто "пресбітерос") для означення наставника Церкви якогось міста чи околиці. Згодом виникли інші титули, нпр. митрополит, екзарх, а значно пізніше патріярх. Ці титули були вживані не так для означення єрархічного ступеня, а радніше для виказання тим особам пошани.

У перших трьох сторіччях існування Церкви, безсумнівно, були владики, які хоч і виконували патріяршу владу, але не вживали цього титулу урядово. Його не вживали також Вселенські Собори. Щойно імператор Теодосій II (408-450) у своєму письмі до папи Лева I вжив слова "патріярх", а згодом Греки титулували ним архи-

єпископа Авакія з Константинополя, хоч, що-правда, в значенні почесні, а не в юридичному глудзі. Під кінець VI ст. владики Константинополя прийняли титул "єкуменічний патріярх". І хоч згодом візантійська держава впала, вони за-тримали цей титул і вживають його посьогодні.

6. Початок влади патріярхів

Історик Церкви Евсевій у другій книзі своєї історії подає вістки про проповідь Апостолів у світі та про початки організації Церкви. Він, радніше, говорить про їх віру, любов і апостольські подвиги в час переслідувань, як про більшу або меншу власть одного чи другого Апостола чи їх наслідників.

Усе ж таки, і в тому періоді очі наслідників Апостолів зверталися в сторону Риму не тому, що там сиділи поганські імператори, що криваво переслідували Церкву, але тому, що там жив, діяв і вмер св. Петро, а тепер жили його наслідники. Таку аргументацію бачимо в листах св. Ігнатія (†107 р.), у творах св. Іринейя (140-202) й інших поапостольських Отців.

Таким чином, пошана до св. Петра перейшла і на його наслідників, тому християни Сходу й Заходу зверталися до Риму в усяких спірних справах, як нпр. святкування Пасхи, перехрещування єретиків, тощо. І, як Церква росла, то для заховання ладу й порядку конечним було розмежувати власть єпископів провінцій і міст. І це робили Собори. Більшу власть одержали ті, що сиділи у важніших містах і так постали митрополії і патріярхати в юридичному глудзі.

в. Права Патріярхів

Перш за все, патріярхи дбали про чистоту навчання віри і на своїй території виконували

повну законодавчу і судейську власть при допомозі своїх Синодів. Вони їх скликали і на них предсідали, а потім дбали про виконання їх ухвал.

Патріярхи святили митрополитів, а митрополити єпископів, хіба за винятком Олександрії, де за згодою митрополитів патріярх святий також єпископів. Патріярх був судовою інстанцією понад провінціальними Синодами і митрополитами та рішав справи адміністративного порядку. Він мав право вглядати в унутрішні справи підчинених собі митрополій, коли заіснувало якесь надужиття. Він приймав скарги проти митрополитів та судив їх на своїм Синоді або на місцях за посередництвом свого уповноваженого чи легата.

Патріярх мав право виняти з-під управи митрополита церкву, монастир чи іншу церковну інституцію та взяти на себе її управу, це т. зв. право ставропігії. Він визначував митрополитам данину, з якої удержував себе і свою курію. Митрополити були зобов'язані їздити на Синоди до осідку патріярха.

Патріярхи Константинополя мали біля себе "Синод ендемуза", тобто сталий Синод владик, які в даний момент були в столиці за своїми справами і могли брати в ньому участь без огляду на те, з якого східнього патріярхату вони походили. Цей Синод допоміг патріярхам столиці поширити засяг свого впливу поза межі свого патріярхату. Крім того, імператор доручав патріяршому Синодові рішати справи інших патріярхатів, тому власть столичного єпископа росла коштом інших патріярхів і дійшло до того, що вже в IX ст. вони мусіли просити про св. Мир в Константинополі, як це досі робили митрополити.

Опанувавши східні патріярхати, візантійський цісарський двір витворив був навіть богословський рух про "пентархію" в Христовій Церкві, в якій мусіло бути лише п'ять патріярхів, що поставлені дбати про Христову кошару. Такі думки ширили цісарські комісарі на Соборах, нпр. на Соборі 869/70 рр., на якому суджено патріярха Фотія і привернено престол Ігнатієві. Східні Отці приносили такий погляд, нпр. еп. Юрій з Трапезунту дав від себе таке пояснення: "Рим — це дотик; Константинопіль — це смак; Антіохія — це слух; Олександрія — це зір; а Єрусалим — це нюх. І не може бути більше патріярхів, як нема більше змислів, а всі змисли діють разом." Це був погляд ромейського державного патріотизму, але його не визнали інші народи ні їх Церкви.

Римські папи не прийняли такої теорії візантійського цісарського двора, де вона ще довгі часи держалася, нпр. при установах Московського патріярхату, про що буде докладна мова пізніше, східні патріярхи аргументували, що зайшла історична konieczність "доповнити п'ятого патріярха на місце відпавшого від Христової Церкви Римського патріярха"!

г. Католики і верховні архієпископії

Христова Євангелія була проповідана на Сході поза межами Римської Держави і там поставали Церкви, що були засновані Апостолами або їх учнями, нпр. у Месопотамії, Вірменії, які мали повну внутрішню автономію, а їх єпископи зглядно архієпископи називали себе "католикосами" і користувалися патріяршими правами. На жаль, Месопотамія і Вірменія в часах христологічних єресей відпали від Церкви, прийнявши несторіанізм і монофізитизм. Католикосів подекуди називано "меншими патріярхами".

Церква на острові Кипрі вдержала свою автономію, хоч не була піднесена до ряду патріархату. Архиепископ Регінус із Констанци на Кипрі в імені всіх Кипрських владик на 3-му Вселенському Соборі в Ефесі вніс зажалення проти намагань Антіохійських патріархів святити владик для Кипрської Церкви, бо це було проти правил попередніх Соборів. Він казав Отцям, що від апостольських часів єпископи Кипру самі обирали і святити своїх єпископів на Синодах. Отці Собору заборонили Антіохійським патріархам мішатися до внутрішніх справ Кипру. Таким чином, Кипрські архієпископи аж до наших днів управляють самостійно своєю Церквою і користуються патріяршими правами.

9. КИЄВО-ГАЛИЦЬКІ МИТРОПОЛИТИ, ЇХ ПРАВА Й ОБОВ'ЯЗКИ

У перших часах існування Української Церкви митрополитів святив і присилав ув Україну Царгородський патріярх, з чого не були вдоволені наші князі, владики, духовенство, монашество і миряни. Згодом обирали митрополитів на Синодах Ієрархії, а самі владики їх святити, часто без звернення до патріярха.

Відмітимо, що на початку XV ст., коли помер останній Галицький митрополит архієпископ Іван з Луцька, король Володислав I з династії Ягайлонів під впливом польської шляхти не іменував його наслідника і тому Київські митрополити до свого титулу "*Митрополит Київський і Всієї Русі*" додали ще слово "Галицький", так що їх титул звучав: "*Митрополит Київський, Галицький і Всієї Русі*". Такого урядового титулу вжито вже в час Провінціального Синоду 1509 року.

В литовсько-руській добі XV-XVII ст. до справ митрополії мішалися литовські князі, а після 1569 року польські королі і через свої симонійні номінації негідних кандидатів на митрополичий престіл спричинили руїну нашої Церкви, що було одною з причин звернення наших владик у сторону Заходу.

При заключенні церковної єдності з Римом Папа Климент VIII торжественно гарантував Києво-Галицьким митрополитам всі їхні стародавні права і все інше по вічні часи. Але через присвоєння королями, а згодом цісарями звичаю іменувати митрополитів ще перед їх вибором на Синоді, цей звичай увійшов у практику нашої Церкви. За цим слідували інші обмеження, видавані заповідками Римської Курії чи Провінціальними Синодами під предсідництвом нунціїв.

Мимо всього, Києво-Галицькі митрополити аж до новіших часів заховали деякі зі своїх прав. Це можна бачити в реєстрі їх привілеїв і обов'язків, як їх подавав катехизм, надрукований в Уневі 1745 року в часах Митрополита Атанасія Шептицького. Реєстр подає, що Києво-Галицькі митрополити: 1) поставляли й висвячували своїх владик; 2) коли на опорожнену епархію не був обраний владика з будь-яких причин, то митрополит сам обирав його; 3) Синод Владик обирав і висвячував митрополита; 4) митрополит запрошував владик на висвяту єпископа; 5) в його прияві жадний владика не міг уділяти людям благословення; 6) він міг наказати владиці заховувати те, що було заховуване в митрополичій епархії; 7) митрополит скликав владик на Синоди; 8) він міг змусити владика заховати обов'язок резиденції; 9) він міг заповідати владикам відбути свої щорічні Синоди з духовенством, за-

снувати семінарію та встановити уряд економа; 10) він міг кинути на владику неблагословення, його завісити або зовсім зняти; 11) недбалого владику він міг змусити видати конечні заповідки; 12) він міг судити владик; 13) він міг судити їх підчинених, як поповнили публічне заворушення; 14) він міг наложити на єпархії грошеві збірки на цілі митрополичого престолу; 15) у всіх єпархіях своєї митрополії він видавав заповідки відносно свого уряду; 16) перед ним несли великого (патріяршого) хреста; 17) він благословив нарід у всіх єпархіях; 18) він міг там заборонити комусь голосити слово Боже; 19) за попереднім порозумінням з папою чи Синодом він міг візитувати всі свої єпархії; 20) він міг змусити монахів в усіх єпархіях жити в своїх монастирях; 21) він міг прогнати розпусників; 22) приймав відклики від судів владик і 23) його не міг судити Синод, хоч сам він був зобов'язаний заховувати всі синодальні ухвали. (Гляди: Петрушевич, А., о., Історична Розвідка, Нива, 8, 1933).

Як бачимо, митрополити мали право скликати Синоди і, до речі кажучи, на такому Синоді запало рішення заключити унію з Римом. Папа Климент VIII це право, разом з усіма іншими, затвердив. Для прикладу скажемо, що коли митрополит Лев Кишка доніс папі Климентові XI про свій намір скликати Синод, ця справа була темою нарад Конгрегації Ширення Віри 27-го травня 1715 року. Її секретар покликався на свого попередника кардинала Бандіні, який 24-го серпня 1624 року виеднав у папи Урбана VIII скреме бреве для Києво-Галицького Митрополита Рутського, що він має древнє право скликати що чотири роки своїх Владик на Провінційальні Синоди; а час і місце він назначував сам. Водно-

час була підкреслена його власть карати своїх владик, як би котрийсь з них без законної причини не прибув на Синод або залишив його перед закінченням без дозволу митрополита. Таке бреве Урбана VIII було вислане митр. Рутському 12-го березня 1625 року. Папа Урбан VIII підкреслив, що таке право загарантував митрополитам Папа Климент VIII. (за лат. текстом гляди: Документи Римських Архиєреїв, I, ч. 390; подаємо лише найважливіший уступ*).

*) **URBANUS VIII ad Metropolitam Rutskyj, 12 Martii 1625** (in Documenta Pont. Romanorum I, nr. 390) — “Urbanus VIII Papa. Futuram rei memoria...” Hinc est quod nos, felici atque prospero ecclesiarum in provincia Ruthena seu Rusca existentiam statui atque gubernio, quantum cum Domino possumus, consulere volentes, de Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalum negotio propagandae in universo mundo fidei praepositorum consilio, **Venerabili Fratri Archiepiscopo Kioviensi eiusdem provinciae Metropolitanae per presentes committimus et mandamus, ut, infra annum proximum, — Concilium provinciale Episcoporum, eorum scilicet, qui cum Romana Ecclesia tempore felicitis recordationis Clementis Papae VIII, Praedecessoris nostri, uniti sunt, iuxta praescriptum sacrorum canonum necnon generalium Conciliorum, convocet atque celebret.**

Insuper, quod finito Concilio provinciali, infra annum, ut praefertur, convocando et celebrando, ex tunc de certo perpetuis futuris temporibus singulo quoque quadriennio simile Concilium provinciale non minus unius hebdomadae spatio duraturum modo et forma praemissis convocari et celebrari omnino debeat. Apostolica auctoritate, tenore praesentium, perpetuo statuimus et ordinamus.

Dantes plenam et amplam facultatem et auctoritatem eidem Archiepiscopo nunc et pro tempore existenti

Щобільше, Урбан VIII 28 серпня 1643 р. одобрив думку Конгрегації в справі старого звичаю митрополитів скликати окремі Синоди для вибору своїх ко-ад'юторів із правом наслідства. Такий декрет був виданий 28 вересня 1643 року і ще раз потверджений 6 травня 1652 року. (Гляди: Історичні Пам'ятки України, V, ст. 44-46, 299-300).

Тимто Нунцій Пінятеллі в своєму письмі з 8 лютого 1666 року стверджував право митрополитів обирати нових владик на своїх Синодах, бо це було затверджене Климентом VIII і Павлом V, також митрополити мали право обирати і святити своїх владик без жадної просьби до Апост. Столиці (сенца рікорраре перчйо алля Седе Апостоліка), але хотіли, щоб митрополити вже після свого вибору на Києво-Галицький Престіл просили в папи свого потвердження. І це вже була новість. (Там же, III, ст. 258, 265).

По смерті Митр. Лева Кишки з Риму інформували Нунція Паолюччі, 9 квітня 1729 року, що українські владики мають право обрати нового митрополита на своєму Синоді (там же, VI, ст. 8-9). Також Архиепископ Літта в своєму рапорті Папі Пієві VII в 1800 році писав, що московський царський уряд не дозволяє руському митрополитові виконувати його права, а особливо обирати й інсталювати своїх владик.

tempus et locum celebrationis conciliorum huiusmodi praefigendi et assignandi, ac poemas sibi benevisas Episcopis legitime non impeditis ad Concilia huiusmodi non venientibus, et, qui venerint, and finem celebrationis conciliorum huiusmodi praefigendum absque eiusdem Archiepiscopi licentia recedentibus, imponendi et infligendi'...

З Ватиканського архіву довідуємось, що навіть у деяких наших єпархіях аж до XVIII ст. заховався був звичай обирати владик при співучасті мєрян. нпр. по смерті Владики Варлаама Шептицького у Львові 1715 р. ректор Папської Семинарії. о. Тромбетті, писав до Риму, що клир і братчики свобідно обирали своїх владик аж до часу переходу тієї єпархії під владсть папи, тому вони обстоюють своє право. Никола Кросновський. голова львівської шляхти, писав папі, що вони мають давний королівський привілей обирати свого владика і жалувався, що митр. Кишка хоче це право обмежити.

В актах Конгр. Ширення Віри записано під днем 17 червня 1715 року, що "Руська Нація є дуже консервативна і задро боронить своїх давніх прав, з якими приступила до єдности з Римом, тому радить папі дозволити цій Нації далше заховувати свої права і привілеї. (Там же, V, ст. 301). Це нас упевнює в переконанні, що наші митрополити самостійно управляли своєю Церквою, як патріярхи Сходу.

10. СЬОГОДНІШНІЙ СТАН ПАТРІЯРХАТІВ

А. Латинські патріярхати

1. У час хрестоносних походів за визволення Св. Землі у столицях східних патріярхатів були створені латинські патріярхати, крім Олександрії*) Одначе, по зайнятті тих територій турками латинські патріярхи повтікали і залишилися лише

*) Щоправда, був іменований лат. титулярний патріярх, але ані він, ані ніхто з його наслідників, там ніколи не виконував юрисдикції.

титулярні патріярхи. Папа Пій IX відновив латинський патріярхат у Єрусалимі, підчинивши йому всіх латинників Палестини, Трансйорданії й Кипру.

2. Єпископи Аквілеї в Іллірікум (тепер Венеція) прийняли титул патріярха. Це сталося в час спору про "Три Глави". Єпископ Македоній з Аквілеї (539-556) пішов у схизму за папи Вігілія, бо не хотів визнати його потвердження згаданого єдикту орієнталів. Єпископи Аквілеї перейшли жити на острів Градо і 607 р. дійшло до порозуміння з Римом. Починаючи 700-им роком, папи визнавали патріярший титул єпископів Аквілеї-Градо. І коли 1348 року землетрус знищив їх столицю, вони перейшли жити до Удіне, що належало до Венецької республіки. Це дало папі Миколі V добру нагоду перенести їх до Венеції 1451 р., а папа Венедикт XIV 1751 року надав Венецькому архієпископові титул патріярха і ним вони користуються досьогодні, хоч не мають патріярших, а лише митрополичі права.

3. Патріярхат Західніх Індій був установлений папою Левом X, а папа Пій V надав почесний титул патріярха начальному капелянові еспанської армії з вдячності за успішну оборону Лепанта проти Турків. Цей титул має архієпископ Мадриду.

4. Папа Климент XI у 1716 році, на прэсьбу Португальського кардинала Івана із вдячності за поміч в обороні проти турків надав архієпископові Лісбони титул патріярха. Водночас він поділив місто на дві юрисдикції, щойно папа Венедикт XIV злучив титул патріярха з титулом архієпископа і ціле місто в одну юрисдикцію.

Лісбонські патріярхи мають свою Курію з трьома чинами на взір папської Колегії кардиналів.

Їх завжди наділюється почесною кардинала вже на першій консисторії по їх номінації на Лізбонський престіл. У своїм гербі вони мають тіяру (без ключів), але у відношенні до своїх суфраганів мають лише митрополичі права.

Папа Лев XIII 1886 року установив патріархат Східніх Індій з осідком у португальській колонії Гоа, і такий титул мають тепер латинські архієпископи Гоа. Стільки про латинські патріархати.

На цьому місці згадаємо, що в часах папи Євгена IV в XV ст. римські кардинали одержали вище місце почеси від патріархів. Цьому були противні східні патріархи аргументуючи, що патріархів установили Вселенські Собори і на своїй території вони мають такі самі права як Римський патріарх на своїй території. Вони підкресливали, що кардинали, це звичайні духовні міста Риму, що є дорадниками папи. Титул кардиналів не є зв'язаний з церковною юрисдикцією, а є лише почесною.

Таку аргументацію визнав слушною папа Іван XXIII під час 2-го Ватиканського Вселенського Собору і східні патріархи одержали належне місце почеси, вище кардиналів.

Б. Патріархати Східньої Церкви в єдності з Римом

1. Олександрійський патріархат

а) Коптійська Церква в Єгипті жила довгі сторіччя в відокремленні, хоч не переводилися в ній індивідуальні випадки молитовної єдності з Римом. На прохання Алі Мохаммеда в 1824 році папа Лев XII створив там патріархат, а папа Лев XIII 1899 р. його потвердив. Сьогодні па-

тріарх Стефан I Сідару в Каїро має 6 владик, 108 священників, 106 парафій і 82.894 мирян.

б) Частиною Олександрійського патріархату є Етіопська Церква, що від 1961 року має свою митрополію в Аддіс Абебі, Митрополит Азрате М. Еммору має 3 епархії, 105 парафій, 164 священники і 59.215 мирян.

2. Антіохійський патріархат

а) Патріарх Максим V Гакім Мелхитського обряду має Синод єпископів, 4 митрополії, 17 епархій, 23 владика, 353 священників, 341 парафій і 397.611 мирян, розсіяних по світі. Він має також особистий титул "Патріарх Єрусалиму й Олександрії".

б) Патріарх Ігнат Гаєк у Бейруті, патріарх Сирійського обряду, має 12 владик, 6 епархій, 44 парафії, 80 священників і 80.000 мирян у всьому світі.

в) Патріарх Петро Меуші з Вкерке, Маронітського обряду, має свій Синод Владик, 14 епархій, 755 парафій, 1.218 священників й ок. 850.000 мирян розсіяних у різних частинах світу.

г) Митрополит Григор Б. Шанбалатіл з Трівандрум, Індія, Сиро-малянкарського обряду, має 2 епархії, 437 парафій, 221 священників і 124.433 мирян.

г) Якобіти в Індії мають свого митрополита, 6 владик і складаються з різних груп, що начислюють ок. 700.000 мирян; і 4 епархії Мар-Томістів з 250.000 мирян.

3. Халдейський патріархат Вавилону

а) Около 486 року Халдейці прилучилися до несторіян, але в часах патріарха Івана Суляка

1552 р. відновили молитовну єдність з Петровим Престолом, а папа визнав його патріархом. Патріархи жили в Діярберкорі, а від 1830 р. живуть у Вавилоні. Під час першої світової війни багато Халдейців вимандрували з Іраку і 75.000 з них осіли біля Багдаду. За ними пішов патріарх Йосиф VII Ганіма з Мосуля.

Теперішній патріарх Павло II Шеїко в Багдаді має 14 епархій, 102 парафії, 126 священників і 190.000 мирян розсіяних по всьому світі.

б) Халдео-малябарці в Індії мають свою окрему митрополію в Ернакулямі. Митрополит і кардинал Йосиф Перекатіл має 7 епархій, 663 парафії, 1.450 священників і 1,349.360 мирян. Це одна з найкращих церковних одиниць Східньої Церкви.

4. Вірменський патріархат Кілікії

За давньою традицією Вірменську Церкву мав заснувати св. Апостол Вартоломей і ще до 295 року вона мала свого "католікоса", верховного архієпископа або нижчого патріарха. По 451 році, тобто по Соборі в Халкедоні, вона перейшла на сторону монофізитів і їх католікос сидів у Ечміядзін, сьогодні під большевиками. 1113 року владика Агтамару відлучився від нього і проголосив себе "католікосом". 1461 року султан Мохаммед III устновив ув Істанбулі ще один Вірменський патріархат. Надобавок, від 1311 року вірменський владика, що жив у Єрусалимі, також проголосив себе патріархом. Таким чином, невеличкий вірменський нарід у ході кількох сторіч набув: одного католікоса, двох менших католікосів і двох патріархів, разом п'ять верховних єрархів.

1740 року владика Авраам Арджівеян із Сису

визнав примат Петрового Престола, а папа Венедикт XIV визнав за ним титул патріярха в Кілікій, Сирії, Ливаноні, а згодом у Єгипті й Месопотамії. У 1867 році йому були підчинені Вірмені, що жили в Туреччині.

Сьогодні Вірменський патріярх Ігнат Петро XVI Батавіян живе в Бейруті і має 9 епархій, 46 парафій, 102 священники і 97.100 мирян.

**
*

На закінчення цього розділу про східних католицьких патріярхів замітимо, що ще до кодифікації східнього канонічного права, приготованого Східньою Конгрегацією в Римі, владика східних патріярхатів обирали з-поміж себе патріярхів на свому Синоді, а новообраний патріярх посилав папі свою Ісповідь Віри і одержував з Риму палліюм. Одначе, такого звичаю в Церкві не було до зрвання єдності в XI ст. Тоді новообрані патріярхи посилали свою Ісповідь Віри папі й іншим Східнім патріярхам, як і новообраний папа посилав патріярхам свою Ісповідь Віри.

Апостольська конституція папи Венедикта XIV "Апостоліка" з 1742 року визнавала за східніми патріярхами, що вернулися до єдності з Петровим Престолом, такі загальні права: вони скликали і предсідали на своїх Синодах, але його ухвали мав затвердити папа; патріярхати могли обирати й святити владик на своїй території; вони святили Св. Миро; посилали митрополитам сакру з омофором і принимали від їх суду відклики; побирали від владик десятину їх доходів, а на своїх Синодах могли їх суспендувати. Патріярхи несли на своїй території патріяршого хреста, мали в Римі своїх представників і що три роки мали візитувати свої епархії.

Такі, менше-більше, залишилися права східних патріархів до кодифікації східного права в 1958 році. Це були дуже "обрізані" права, як говорили деякі східні владики. Отож Петрів Престіл визнавав їх патріархами, але часто-густо вони одержували всякі запорядки з Папської Курії. З того приводу їх православні брати, що продовжали жити у роз'єднанні, називали своїх католицьких братів погіршливим словом "уніяти".

В. ПРАВОСЛАВНІ ПАТРІАРХАТИ СХІДНЬОЇ ЦЕРКВИ

а. Визнані Вселенськими Соборами

1. Константинопільський патріархат

Про його початок ми говорили передтим, а тут скажемо, що був час, коли до нього належали 624 епархії. У 1820-му році при ньому були ще: 80 митрополій і 50 суфраганій. Починаючи з 1912 роком юрисдикція цього патріархату дуже звузилася, а сьогодні Вселенський Патріарх в Істанбулі виконує свою юрисдикцію над чотирьома митрополіями: Деркос, Імброс, Халкедон і Прінкіпо. Всі разом мають около 125.000 мирян.

Патріарх Атенагорас I мав такий титул: *"Архиепископ Константинополя, Нового Риму і Вселенський Патріарх"*. Він жив у Істанбулі при церкві св. Юрія на Фанарі. Його наслідником був обраний Патріарх Деметріос. Патріарх управляє епархіями при допомозі свого Святішого Синоду, що складається з 12-ох членів. Синод іменує митрополитів і проповідників, дбає про навчання віри, дає подружні диспенси і діє як суд найвищої інстанції внутрі патріархату. Синод збирається тричі в тиждень під предсідництвом патріарха.

П'ятдесят днів по смерті патріярха владики обирають його наслідника, що тепер мусить бути турецьким громадянином і мати, принаймні, сім років владичої практики. Його власть дуже обмежена, а патріярхатом управляє Синод. Патріярша курія має ще чимало відділів, але вони є лише залишком минулого і тільки номінальні.

Митрополит є головою своєї митрополії. Він має повний авторитет над владиками, священиками і монахами своєї території, але не може святити священиків без апробати Святішого Синоду.

Патріярхи Мелетій IV у 1922 році створив Грецьку Автокефальну Церкву для обох Америк з осідком архієпископа в Нью Йорку. Сьогодні нею управляє Владика Яковос, що має своїх суфраганів у Бостоні, Чикаго і Сан Франціско, та ск. 189 тисяч мирян. В Європі є дві грецькі митрополії: в Лондоні й у Відні, а епархії в Сиднею підлягають грецькі християни Австралії.

2. Олександрійський Патріярхат

За давньою традицією цей патріярхат був заснований св. Марком, учнем і соцієм св. Петра. В давніх часах йому підлягало сто епархій у дев'ятох церковних провінціях. У ході віків ця Церква була опанована ерессю і єгипетським шовінізмом, тому втратила свої впливи. В половині VI ст. в час наступу Ісламу, в Єгипті було більше єретиків як православних християн, так що впродовж одного року цілий Єгипет був підбитий махоммеданами, що помагали єретикам нищити православних. Майже сто років цей патріярхат був опорожнений, а після відновлення вже ніколи не дійшов до свого давнього значення.

По зайнятті Константинополя турками 1453

року і після опанування Олександрії на початку XVI ст. патріарх Істанбулу (Константинополя) управляв усіми східними патріярхатами. Щойно 1846 року султан визнав Мелхитського патріярха Єротей II повновартним патріярхом.

Теперішній патріярх Олександрії має титул: *"Папа і Патріярх Олександрії і всієї Африки"*. Він живе в монастирі св. Сави в Олександрії, а часом у монастирі св. Миколи в Каїро. Патріярха обирають митрополити, владики, делегати духовенства й мирян.

Свят. Синод збирається двічі в рік: у Христове Різдво і Великдень, а як треба частіше. Патріярхат має 8 митрополій: Тріполі, Леонтополіс, Пеллюзіум, Порт Саїд, Птоломеї, Аксум, Йоганнополіс і Нубія. В патріярхаті є 125 тисяч мирян.

3. *Антиохійський Патріярхат*

Після Собору в Халкедоні 451 р. більшість мирян патріярхату пішли в монофізитську єресь, а наїзд Ісламу знищив владик і їх престולי. У XIII ст. патріярх, родом Грек, осів ув Антиохії, а в XVI ст. перейшов жити до Дамаску. Починаючи з XVIII ст., патріярх Константинополя іменував на цей патріярший престіл греків і щойно в нових часах їх місце зайняли сирийці.

Патріярхи Антиохії мали такий титул: *"Патріярх Антиохії, Божого Міста, Кілікії, Іберії, Сирії, Арабії й усього Сходу, Отець Отців, Пастир Пастирів, Тринадцятий Апостол"*. Одначе, сьогоднішній Патріярх Ілля IV уживає дещо скороченого титулу: "Патріярх Великої Антиохії й Усього Сходу".

По опорожненні престолу митрополити обирають адміністратора, а перед упливом сорока днів збори 14 духовних і 28 мирян обирають

трьох кандидатів. З-поміж них Свят. Синод обирає одного на патріярха, що мусить мати 40 років віку й бути митрополитом патріярхату.

Синод складається з 4-ох членів: двох патріярших вікаріїв і двох митрополитів. Понад Свят. Синодом є Рада Владик, а крім того є ще Мішана Національна Рада, що складається з 12-ох членів: 4-ох митрополитів і 8 мирян. Рада займається матеріальними справами патріярхату.

Патріярхат має 12 митрополій: Бейрут, Ливанон, Тріполіс, Епіфанія, Алеппо, Гавран, Селевкія, Тир і Сидон, Аркадія, Емезус, Лаодикея й Аміда. Всіх мирян у патріярхаті начислюють ок. 220.000.

4. Єрусалимський Патріярхат

Був визнаний на Соборі в Халкедоні 451 року і мав тоді 60 епархій, але наїзд махоммедан зруйнував їх своїм жорстоким переслідуванням. Хрестоносці, щоправда, привернули свободу вірі, але заборонили патріярхові жити в Єрусалимі, де поставили свого латинського патріярха.

В часах султана Салядина I 1187 р. східний патріярх вернувся до міста, але з того часу завчався спір між орієнталами й латинянами за посідання святих місць. Православним помагав московський цар, але після революції ця поміч перервалася і патріярх мусів продати багато землі жидам. Вищі духовні досьгодні є греками. Патріярх має титул: *"Патріярх Святого Міста Єрусалиму і Всієї Палестини, Сирії, Арабії, Транс-йорданії, Кани в Галилеї і св. Сіону"*. Теперішній Патріярх Венедикт I має титул: *"Патріярх св. Города Єрусалиму і всієї Палестини"*. В усьому патріярхаті є лише 45 тисяч мирян.

Із лісти 12-ти кандидатів, обраних монаше-

ством міста і священниками, делегатами 12-ти епархій, — Синод Владик обирає патріярха в церкві Св. Гробу. Він живе в монастирі св. Константина й Олени, разом із більшістю членів Синоду. Є там 80 монахів, багаті рукописні архіви, бібліотека та друкарня.

Г. Православні Патріярхати визнані Східньою Церквою

1. Московський Патріярхат

З огляду на те, що Московський патріярхат займає п'яте місце почеси між східними патріярхатами, а в дійсності має найбільше значення між ними, скажемо дещо докладніше про час і обставини його заснування.

Починаючи з 1448 роком Московські митрополити не були в молитовній єдності з жадною Церквою ні Сходу ні Заходу, тому ніхто не визнавав їх митрополитами. По смерті Івана IV Кривавого 1584 року, Борис Годунов, за походженням татарин, вислав до Царгороду свого посла Благова, передавши ним офіру на молитви за душу вмерлого сатрапа: 1 тисячу рублів патріярхові в Царгороді; дев'ятсот патріярхові в Єрусалимі; 84 рублі на ляпаду за здоров'я "царя" Федора і цариці Ірини (вона була сестрою Годунова); 54 рублі для монастиря в Синаї і 270 рублів Церкві в Сербії.

Два роки згодом патріярх Йоаким з Антіохії, відвідуючи Україну, поїхав у Москву. Там мали вістку, що патріярх Єремія II з Царгороду має намір перейти жити в Україну, яка була членом польсько-литовського "коммонвелту". Борис Годунов, що управляв державою в імені тупоумного "царя" Федора, запланував випередити це й

установити патріархат у Москві, і з цим він зві-
рився патр. Йоахимові, а той обіцяв йому пору-
шити цю справу на Синоді Східніх Патріархів.

Наступного року з'явився в Москві Грек Ни-
кола, посланець патріархів Царгороду та Антіо-
хії, і повідомив Годунова, що обидва згадані
патріархи вже завізвали своїх колег з Олексан-
дрії і Єрусалиму на нараду в справі заснування
патріархату в Москві.

Тим часом, султан усунув Єремію II з пре-
стола, а на його місце поставив грошеляба Тео-
лепта, що зотягнув великий довг і не міг його
султанові сплатити; тому султан зайняв патріяр-
ший собор Пресв. Богородиці і патріяршу резид-
денцію. В такій ситуації Єремія II рішився по-
їхати особисто в Україну, де сподівався перейти
жити, бо й сам папа був заінтересований тією
справою.

Одначе, державні мужі польсько-литовсько-
українського "коммонвелту" не виявили заінтере-
сування справою перенесення патріярха Єремії до
Києва чи Львова, бо під впливом латинської,
польської єрархії не хотіли скріпити Українську
Церкву. На жаль, український патріот і магнат,
князь Костянтин Острозький, також не виявив
належної ініціативи; можливо, тому що цією спра-
вою займався канцлер держави, Ян Замойський,
особистий ворог Острозького, тому український
магнат не взяв тієї справи в свої руки.

Знаємо, що під час коротких відвідин патріярха
в Україні були розмови в Замості, але розчарова-
ний ними патріярх виїхав у Москву, де споді-
вався більшої гостинности й милостині. На по-
чатку червня 1588 року він прибув у Москву.
Годунов, найперше, поставив патріярха під до-
машній арешт у резиденції Рязанського владика

Московське патріаршество і всього російського царства — через рукоположення й освячення патріарха Єремії з Царгороду (на цьому місці патріарх Єремія повторив ще раз молитву хіротонії) і Св. Отців, митрополита грецького Єротєя, архієпископів і єпископів нашого самостійного російського царства. Отче, прийми цей жезл пастирства і престол старшинства в ім'я ГНІХр. і Його Пресвятої Матері, і великого чудотворця Петра, Олексія, і Йони, і всіх святих, і молися за нас і наше царство і за все православ'я, на душевну й тілесну радість нам і всьому православному християнству, хай Господь Бог дасть тобі здоров'я і довге життя. Амін”.

Отак ставши першим “патріархом” Москви, митрополит Йов сів на осла і відбув свій тріюмфальний обхід вулицями города, а з наказу Годунова осла провадив князь Любанов-Ростовський. Під час пиру обидва патріархи пили чарку в честь Богородиці, св. Петра, царя і цариці. І так, каже московський історик Церкви Карташев, *“русске патріаршество було царською дитиною.”*

Віддавши чолобитню цариці Ірині, патріарх Єремія виїхав з Москви. Так закінчилися для Москви святкові дні, а гіркі для Греків з почоту патріарха Єремії II, каже Карташев, головно для його соція Єротєя з Монембасії. Вони сумували, бо москвичі обвинували Єремію докруги пальця і вивели його на сухеньке. Єремія II порушив церковні канони, бо не мав жадного права підносити Москву до достоїнства патріаршества і так знищив свою гідність “вселенського патріарха і всіх Греків, узагалі”. Ці слова московського модерного історика достатньо висвітлюють обставини заснування Московського патріархату.

На домагання Годунова патріарх Єремія II

Московське патріяршество і всього російського царства — через рукоположення й освячення патріярха Єремії з Царгороду (на цьому місці патріярх Єремія повторив ще раз молитву хіротонії) і Св. Отців, митрополита грецького Єротєя, архієпископів і єпископів нашого самостійного російського царства. Отче, прийми цей жезл пастирства і престол старшинства в ім'я ГНІХр. і Його Пресвятої Матері, і великого чудотворця Петра, Олексія, і Йони, і всіх святих, і молися за нас і наше царство і за все православ'я, на душевну й тілесну радість нам і всьому православному християнству, хай Господь Бог дасть тобі здоров'я і довге життя. Амін”.

Отак ставши першим “патріярхом” Москви, митрополит Йов сів на осла і відбув свій тріюмфальний обхід вулицями города, а з наказу Годунова осла провадив князь Любанов-Ростовський. Під час пиру обидва патріярхи пили чарку в честь Богородиці, св. Петра, царя і цариці. І так, каже московський історик Церкви Карташев, *“русске патріяршество було царською дитиною.”*

Віддавши чолобитню цариці Ірині, патріярх Єремія виїхав з Москви. Так закінчилися для Москви святкові дні, а гіркі для Греків з почоту патріярха Єремії II, каже Карташев, головно для його соція Єротєя з Монембасії. Вони сумували, бо москвичі обвинували Єремію докруги пальця і вивели його на сухеньке. Єремія II порушив церковні канони, бо не мав жадного права підносити Москву до достоїнства патріяршества і так знищив свою гідність “вселенського патріярха і всіх Греків, узагалі”. Ці слова московського модерного історика достатньо висвітлюють обставини заснування Московського патріярхату.

На домагання Годунова патріярх Єремія II

підписав виготовлену по-московському грамоту в імені всіх східних патріархів. У ній грецький патріарх потверджував московську теорію про Москву, як Третій Рим. Вона звучала: "У тобі, благочестивім царі, перебуває Святий Дух, бо з твоєї доброти вийшла думка переведена тепер у дійсність. Законний і добрий почин і велике діло, Вашої Високости, переведено в дійсність нашою смиренністю і Свят. Синодом. І, як Старий Рим упав у ересь Аполінарія, а другий Рим — Константинопіль попав у ярмо безбожних турків, — твоє, благородний царю, велике російське царство, Третій Рим, своєю честю перевищило всі попередні царства; і вони об'єднані в твоїм царстві і ти один тепер у цілому світі звешся християнським царем. І тому це велике діло сталося за Божим пляном, за молитвами руских чудотворців і з твоїми царськими молитвами і радами."

Цю грамоту підписали Єремія II, патр. Йов, "цар" Федор, митрополит, владики, архимандрити та ігумени, разом 22 підписи. Тільки грецький митрополит довго допитувався, що в тій грамоті написано, бо лякався схизми "московського папізму", як сам згодом писав. Він підписав її зі страху, щоб не втопили його в річці Москві. Щойно в травні 1589 року Годунов пустив греків додому з великими дарами, а в Орші наздигнав його царський посланець і додав йому ще одну тисячу рублів.

Як відомо, патріарх Єремія вступив ще в Україну, а звідти пішов у Молдавію, де перебував зиму. В травні 1590 року він запросив до Константинополя інших східних патріархів, але патріарх Пігас з Олександрії не прийняв до відома установлення патріархату в Москві, слушно об-

стоюючи, що це міг зробити тільки Вселенський Собор. Інші східні патріархи признали Московському патріархові п'яте місце почеси, з чого Москалі не були вдоволені.

В червні 1591 року до Москви поїхав митрополит Тирнави з грамотою, де між іншим Єремія II писав Йову: "Посилаємо Твому Святительству грамоту з подякою і покорою; допоможи митр. Тирнави перед царем і царицею словом і ділом, попроси святого і великого нашого царя хай дасть більшу поміч, бо ж ти сам у своїм палаці перед своєю інсталяцією нам це прирік: бо Царгородського патріарха ніхто не двигне і не влаштує по-древньому, хіба твій святий цар."

У своєму письмі до Годунова Єремія II жадав величезної суми 6 тисяч золотих. Знаємо, що грецький Митрополит Дионисій у 1592 році одержав "більшу милостиню", щоб переконувати східних патріархів дати московському патріархові 4-те місце почеси, і два роки згодом Патріарх Пігас з Олександрії змінив свою думку та зачав говорити в тій справі з царем, а цей вислав йому 5.564 угорських золотих. Згаданий історик Карташев каже: "Одержавши патріарший титул з рук Годунова, Йов став його вірним прихильником. Ім'я Йова зв'язане разом з Годуновом у таємничій події наглої смерти царевича Димитрія, 15 травня 1601 року. Урядовий літопис каже, що царевича вбили агенти Годунова."

Так постав Московський патріархат, що був два рази скасований. Перший раз скасував його тиран Петро I-ий, заступивши його Синодом, що з волі царя був абсолютно керований царським оберпрокурором аж до розстрілу останнього представника Романових, Николи II. З вибухом революції Московська єрархія, 15 серпня 1917

року обрала патріархом Тихона, але більшовики скоро скасували патріярхт. Одначе, їх тиран Йосиф Джугашвілі (Сталін), притиснений до муру німецькими полками, видав наказ відновити Церкву і патріярхат на Московщині. Патріярх Алексей сповняв свій уряд від зими 1945 до весни 1970 року не так на славу Божу, як для добра гомуністичної партії.

Оберпрокурор Куроєдов казав патріярхові розпочати унійні розмови з Католицькою Церквою, про що говоритимемо згодом докладніше. Московський патріярх має свій Синод, якого сталими членами є митрополити: Київський, Ленінградський і Крутіцький з Москви, інших членів обирають владики. Діяльність Синоду підлягає строгій контролі комісаря Куроєдова, включно з іменуванням владик, хоч зверху виглядає, що їх нібито іменує патріярх. Священики не мають правильної богословської освіти. Взагалі, Московська Церква є знаряддям у руках безбожного режиму, що використовує її безмилосердно для своїх політичних цілей. На весні 1972 року письменник Солженіцин закинув Патріярхові Пімену, що він помагає безбожникам нищити Христову Церкву. Про те згодом скажемо більше.

Московських християн закордоном, як подають, є: 400 тисяч у Франції, 70 тис. у Югославії, 100 тисяч на Далекому Сході, 100 тис. у ЗСА, а між ними чимало наших русинів з Закарпаття й Лемківщини.

2. Болгарський патріярхат

Первісно Болгари жили над Волгою в сусідстві українського племені сіверян і в час їх мандрівки на Балкан через південну Україну сім наших менших племен пішли разом з ними. Уже

в тих давніх часах болгари зіслоз'янізувалися цілковито, а їх міґрація на Балкан була закінчена в половині VII ст. Двісті років потім болгари християнізувалися.

Це сталося в часах їх князя Бориса-Михайла, що охрестив їх 864/65 року. Болгари одержали свого патріярха в Охридї 927 року, але грецький імператор Василь II Болгаробивник, побивши їх, скасував патріярхат 1018 року. По віднозі держави патріярхат був установлений папою Іннокентом III у Тирнаві і тривав до упадку держави в XIV ст. Царгородський патріярх 1767 року підчинив собі Болгарську Церкву, але 1870 року султан визнав її автокефалію, а два роки потім болгари вивіли послух Царгородському патріярхові і за те були екскомуніковані аж до 1945 року.

Екзарх-патріярх стояв на чолі Синоду як містолюбитель патріярха аж доки патріярх Венямин I з Царгороду визнав автокефалію в 1945 р. Патріярх Кирило управляє митрополіями: Лезеч, Неврокоп, Пловдів, Рущук, Сливен, Софія, Стара Загора, Тирнава, Варна, Відін і Враца. Всіх християн у патріярхаті є трохи менше як 5 мільйонів.

3. Сербський патріярхат

Сербї вийшли з Карпат і по важких війнах з аварами пробилися на Балкан; ця їх міґрація була скінчена в половині VII ст. До них християнство проникнуло з Царгороду. Король Стефан II заснував митрополію з 10-ма суфраґаніями. В часах Стефана III Душана в XIV ст. болгарський патріярх Тирнави і архієпископ Охридн висвятили сербського патріярха, що осів у місті Іпек (Печ). Царгоордський патріярх визнав його 1373 року, але по нещасній битві з турками на Косовім полі 1389 року Сербська

Церква була підчинена Охридї. У 1557 р. патріархат був відновлений, але Царгородський патріарх знов скасував його 1766 року, іменуючи греків сербськими митрополитами. Урешті, в часах князя Міляна Обреновича 1879 року серби одержали від патріарха Йоахима III повну автономію, а голова їх Церкви осів у Карловицях. 12 листопада 1920 року архієпископ Дмитро Павлович був проголошений сербським патріархом Печу.

Теперішній патріарх Герман має титул: *"Його Святість Архієпископ Печський, Митрополит Білгородський і Патріарх Сербський"*. Він живе в Бельграді та упарвляє 6,785.000 мирян. По смерті патріарха Синод обирає трьох кандидатів, а Елекційний Конгрес духовних і світських достойників обирає з-поміж них патріарха.

Патріарх репрезентує Церкву назовні, святить владик і Св. Миро. Він предсїдає на Синоді Владик і на Свят. Синоді. Перший має найвищу власть у справах віри, моралі, богослужб і дисципліни; канонізує святих, дбає про границі між епархіями, наглядає над монастирями, дбає про матеріальні справи Церкви і рїшає спір між патріархом і його Синодом. Свят. Синод має 4-ох членів, обраних Збором Владик і на ньому предсїдає патріарх. Синод є лише виконавчою владою. Сербська Церква має п'ять митрополій: Бельград, Скопле, Четіне, Добро-Босня і Баня Лука, та 28 епархій.

4. Румунський патріархат

По мирі в Адріянополі 1829 року Румунська Церква відірвалася від Константинополя, але щойно патріарх Йоахим IV* у 1885 році визнав її автокефальною. Патріарх Юстиніян має титул:

Патріарх Всієї Румунії, Намісник Кессарії Каппадокійської, Митрополит Угро-Волоський, Архиспископ Букарештенський". Він має свій Синод. Усіх православних румунів начисляють ок. 10 мільйонів.

5. Грузинський патріархат

У Грузії вже в VII ст. був свій католікос, залежний від патріарха в Антіохії. 1817 року Грузію зайняли москалі і з того часу на чолі Грузинської Церкви були москалі. В 1922 році католікос Амвросій протестував у Женеві проти переслідування большевиками і був ув'язнений.

Теперішній католікос Єфрем II живе в Тбілісі і має свій Синод. Усіх православних грузинів є около 2 мільйони.

Г. Православні нижчі патріархати або архієпископати

1. Кипрський Архієпископат

Церква на острові Кипрі мала свою внутрішню автономію вже в часах Ефезького Собору 431 р. і Отці Собору це затвердили. 1191 року хрестоносці зайняли острів і він був чотириста років під зверхністю венецьких латинян. 1571 року його здобули турки і на початку XVII ст. архієпископ Атанасій привів Кипрську Церкву до єдності з Петровим Престолом, але це тривало короткий час. Турки переслідували християн аж до зайняття острова Англіяцями 1878 року. З того часу мешканці острова змагають до об'єднання з грецьким материком, хоч мають свою республіку.

Блаженніший Макаріос має титул: *"Архієпископ Нової Юстиніанії і Всього Кипру"*. Він живе

в Нікосії і є водночас президентом держави. Верховний Архієпископ Макаріос має трьох митрополитів і свій Синод. Всіх мирян є 280.000.

2. Грецький Архієпископат

Св. Павло був Апостолом Греції. У візантійській державі Греція відіграла передову роль і терпіла переслідування в час турецької окупації. По звільненні з неволі в ХІХ ст. греки одержали автокефалію, яку визнав патріярх Константинополя 1850 року.

Блаженніший Єронім має титул: "Архієпископ Атен і Всієї Греції" і живе в Атенах, звідки управляє 71 епархіями при помочі свого Синоду. Верховний Архієпископ іменує трьох кандидатів для будь-якої епархії, а міністер віровизнання вибирає одного з них на владика.

Острів Крета має якби свою автокефалію, нпр. на пропозицію митрополита Геракліону патріярх Царгороду іменує тамошніх владик. Говорячи про цілу Грецію, треба сказати, що освіта священиків там на низькому рівні, нпр. самі миряни вибирають з-поміж себе парохів, які лише служать Св. Літургію і Св. Тайни, а до проповідей є мандрівні проповідники з вищою богословською освітою. Всіх мирян у Греції є 6,204.000. Грецькі емігранти підлягають юрисдикції патріярха в Істанбулі.

3. Синайський Архієпископат

Блаженніший архієпископ Гори Синаю, Григор, владичить над монахами і людьми монастиря св. Катерини на Синаю. Їх, звичайно, буває 129 осіб.

Д. Християнські неправославні патріярхати

1. Несторіяни Асирії

"Достойний і Преподобний Отець Отців і Великий Пастир,, Католикос і Патріярх Сходу", Семен XXI живе в Чикаго, ЗСА, і має ок. 60 тисяч мирян.

2. Монофізити

а) Копти: "Святіший Отець і Патріярх Великого Міста Олександрії і Всього Єгипту, Нубії, Етіопії, Пентаполісу і Всіх Місць, де проповідав сь. Марко" — Кирило VI живе в Каїро. Він має 1 мільйон мирян, але щороку півтори тисячі осіб дезертирують до мохаммедан.

б) Етіопи: "Блаженніший Патріярх" Василь живе в Аддіс Абебі і має коло 4 мільйони мирян. Священики вбогі й неосвічені.

в) Малябарці-якобіти мають около 363.000 мирян.

г) Сиро-якобіти: "Патріярх Богохранимого Міста Антіохії і всіх Провінцій Апост. Престо-лу", Мар Яків III живе в Дамаску і має около 90 тисяч мирян.

г) Вірмени мають 2 мільйони мирян і 5 патріярхатів:

1. Патріярх з Ечмїядзін Базген I має титул: "Верховний Патріярх і Католикос Усіх Вірмен".

2. Патріярх Кілікії, Сіос, Хорен I з Антеріясу має титул: "Патріярх і Католикос Малої Вірменії і всіх вірмен Кілікії, Сирії, Палестини і Міністер Правої Руки Престола Григора Освященного". Він має 125.000 мирян.

3) Вірменський патріярх Єрусалиму, Едішер Дердеріян, має около 6.400 мирян. Він живе в монастирі св. Якова на Горі Сіоні в Єрусалимі.

4) Вірменський Патріярх Константинополя, Шнорк Калустіян, має 170 тисяч мирян. Таким

чином, вірменські несторіяни і католики мають 5 патріархатів.

11. СХІДНІ ПАТРІАРХИ В СВІТЛІ РИМСЬКОЇ КОДИФІКАЦІЇ

За новоскодифікованим римським правом східні патріархи є учасниками надмитрополичої власти шляхом затвердження Вселенським Собором або наданням Петрового Престолу. Нове право каже, що патріархи східних обрядів мають законодавчу, судейську і виконну (спонукуючу) власть у духовних і дочасних справах у межах своєї території, але діють як посередники між Римським єпископом, наслідником св. Петра, що єдиний має повноту власти, та своїми єпископами.

По такій загальній заввазі пригляньмося докладніше правам східних патріархів, що їх подає кодекс східнього канонічного права, проголошений папою Пієм XII у його конституції "Клері Санктітаті" 1957/8 року. Цей самий кодекс нормує права й обов'язки верховних архієпископів-митрополитів, а конкретно кажучи, одного: Києво-Галицького Митрополита Українського Обряду.

Зробимо також загальну заввагу, що після проголошення згаданого кодексу східні патріархи, особливо Мелхітський Максимос IV Саїг, протестували проти обмеження давніх прав східних патріархів новим кодексом, але аж до 2-го Ватиканського Собору цей протест не був узгляднений.

Мелхітський, католицький Архієпископ Петро Медавар, говорячи про новий кодекс і про власть східних патріархів, каже: "Місце Сходу в Като-

лицькій Церкві є важливе через те, що апостольські патріярхи Сходу несуть безпосередню відповідальність з папою, хоч по ньому, за управу Церкви. І цим особистий і особливий авторитет папи не є нарушений в нічому. Це визнання першого місця в порядку старшинства не є ціллю самою в собі, але звичайним наслідком становища, що його займають східні патріярхи в сфері Універсальної Церкви.

"Але, замість показати Православному світові місце, до якого він має право в одній, правдивій Церкві, новий кодекс канонічного права, проголошений в *моту пропріо — Клері Санктітаті*", представляє його патріярхів, зредукованих у достойнстві, з залишеними деякими історичними привілеями, але найважливіші з них піддано попередній авторизації або слідуєчому потвердженню.

"Таке поняття патріярхату, ясна річ, назначує патріярхам місце старшинства далеко позаду папи... Нове канонічне право не лише кладе їх (патріярхів) по сімдесятьох римських кардиналах щодо старшинства, але також по сотні апостольських легатів, з яких деякі є звичайними священиками. Патріярхів кладеться в деяких випадках навіть по звичайних єпископах латинського обряду. Просто тому, що вони є об'єднані з Римом..." (28 стор.).

"Де ж запевнення, в якому наші православні брати могли б бачити в нашому праві дійсний образ свого власного права і через його діяння чути відгомін голосу їх Отців? Чи так мають бути трактовані представники святих Церков, які дали Універсальній Церкві Св. Отців та екуменічних Учителів, що покладали основу під її богослов'я, привели цілі народи до Христа, заповнили пустині анахоретами, заснували монаші чини?

Вони були і є предметом переслідувань і терпінь за віру, були руйновані упродовж 14-ох сторіч у ярмі не-християнського режиму, але продовжують діяти, хоч чимало західніх Церков, поставлених у такі самі, несприятливі умовини, перестали існувати..." (149 стор.*).

а) Вибір Патріярха

За новим кодексом патріярха обирають владика Синоду тайним голосуванням і більшістю своїх голосів. Кандидат мусить мати 40 років і бодай десять років священства. Папа затверджує вибір, а як з важних причин не затвердить, приходить другий вибір. По затвердженні папою відбувається інтронізація, а як не був владикою, єпископська хіротонія. Новий патріярх посилає папі документи вибору, а Синод робить це від себе і просить прислати патріярхові палліом. Перед затвердженням папою патріярх не може скликати Синоду для вибору й хіротонії нових владик (кан. 221-239).

б) Загальне про патріярха

Патріярх має звичайну юрисдикцію над владиками й мирянами в цілому своєму патріярхаті згідно з правом і звичаями. Його власть є особиста, так що він не може іменувати синкелла для всього патріярхату. Він може схвалити на Синоді закони, згідні з загальними законами Церкви і Апостольської Столиці в Римі, чи для всього патріярхату або лише частини, чи для гру-

*) **Eastern Churches and Catholic Unity**, ed. Maximos IV Sayegh, New York, 1963.

пи людей. Він проголошує та пояснює закони схвалені на Синоді і в деяких випадках може від них диспензувати. Він проголошує декрети Апостольської Столиці в Римі, послані йому через Східню Конгрегацію, хіба папа запорядив інакше (кан. 240-244).

в) Права патріярха

Патріярх видає декрети й запорядки для свого патріярхату щодо заховання загальних законів і їх примінення у практиці. Він навчає духовенство й мирян, дбає про їх добро і в тій цілі видає свої енцикліки всередині патріярхату, що є читані в домах молитви. Щодесьять років патріярх візитує свій патріярхат особисто або через свого заступника і це може також робити в надзвичайних випадках. Він може створити нові провінції, епархії чи екзархати, змінити їх границі, підвищити чи знизити їх єрархічний ступень. За попередньою згодою Апостольського Престолу він може переносити осідки епархій, переносити звичайних чи титулярних митрополитів і єпископів з одного на другий престіл. Він може приймати від владик резигнації та назначувати їм коад'юторів. За згодою Синоду він може установити чи знести патріярші екзархати і про все донести Апостольській Столиці. У випадку спорожнення епархії він повідомляє Апостольський Престіл та іменує адміністратора і може його змінити чи забрати (кан. 245-250).

г) Вибір єпископів

Патріярх збирає вістки про кандидатів згідно з інструкціями Апостольського Престолу і скликає Синод владик, який таємним голосуванням обирає нового єпископа абсолютною більшістю голосів, а патріярх повідомляє негайно папу та просить затвердити вибір. Імени новообраного

ли патріарх перешкоджений, Синодом проводить найстарший член. Синод рішає таємним голосуванням. Сталий Синод скликається три рази в рік, або частіше, як є konieczність (кан. 286-295).

Де з важних причин не можна встановити сталого Синоду, там має бути встановлена патріарша Рада, яку творять: найстарший хіротонією резиденціальный владика, другий обраний владиками патріархату і їм головує патріарх. По п'ятьох роках праці першого замінює наступний найстарший хіротонією владика, а другий може бути обраний ще раз.

Патріарх устанавляє свій Трибунал, інший від патріаршої епархії. Він іменує свого економа, що має бути священником певним, чесним, гідним довір'я й досвідченим у матеріяльних справах. Економ не може бути кривим патріарха аж до 4-го ступеня споріднення включно. Його іменує й відкликає патріарх за згодою Синоду, тому він щороку дає Синодові звіт зі своєї господарки. Патріаршого канцлера іменує патріарх за радою Синоду і він веде патріаршу канцелярію, дбає про архіви і є першим нотарем. Патріарх може покликати до життя комісії для літургійних, богословських і правних справ.

Усіх членів курії удержує патріарх зі своїх доходів, а як фонди замалі, йому помагають підлеглі епархії (кан. 296-305).

3) Опорожнення патріаршого престолу

В час опорожнення патріаршого престолу патріархатом управляє найстарший хіротонією владика. Він повідомляє папу про смерть патріарха і взиває владик на Елекційний Синод. Юрисдикція патріарха в духовних і світських справах в час опорожнення престолу переходить на адміні-

Римі або через Апост. Делегата (чи нунція) і також до патріярха, який може його відкликати. Канонічні візитації мирян може запорядити Апостольський Престіл без порушення прав місцевого єпископа (кан. 261-262).

е) Інші обов'язки, права і привілеї патріярхів

Патріярх може надати право ставропігії поодиноким церквам, монастирям чи релігійним інституціям свого патріярхату за згодою свого сталого Синоду. Він може порядкувати пости і свята, диспензувати від перешкод до св. чинів і від посту на один рік. Він може звільнити від цензур і кар, установлених законом для внутрішнього й зовнішнього суду, за винятком зарезервованих Апостольському Престолові і тих, що є противні секретові св. Офіції. Він може санувати подружжя "в корені", коли їх неважність походить з браку форми; приймати даровизни, записи тощо. Від підчинених собі владик він має право вимагати підтримки для себе, а від духовенства десятини, назначувати проповідників і сповідників для цілого патріярхату. Його ім'я владикки і священники поминають у час богослужб зараз по імені папи (кан. 263-272).

Патріярх прирікає вірність і послух папі, наслідникові св. Петра, і при кожному Синоді це відновляє. Рік по своєму виборі він має їхати до Риму "ад ліміна апостольорум", представитися папі. Він споминає папу в богослужбах і дбас, щоб його владикки й духовні чинили те саме. Він звітує папі що п'ять років і, як не може цього зробити особисто, то через свого заступника. Він мусить заховати обов'язок резиденції, наглядати за працею і господаркою владик патріярхату; ипр. якби якийсь митрополит не мав економа, він може

такого назначити. Патріарх дає дозвіл на друкування літургійних книг, але апробованих Апост. Престолом (кан. 273-282).

Патріарх може слухати сповіди мирян всіх східних обрядів, ченців і черниць, усюди проповідати, благословити хрестом; надавати відпуст 300 днів лише в межах свого патріархату; вживати жезла і палліюма в своєму патріархаті й поза ним, але в своїх церквах. У своїх письмах він може вживати формулу благословення, іншу від тієї, якої вживає Папська Курія.

Патріарх має такі відзнаки: рясу, нагрудний хрест, дві пангагії, білу камелавку з вельоном, чорну палицю з білою головою. Уживаючи мантию, він не вбирає мітру, але камелавку з вельоном. Патріарх має титул "Блаженніший" і на східних територіях має першу почесність перед примасами, архієпископами, митрополитами і єпископами східнього обряду, хоч би на їх території. На території латинських єпископів він не має першенства почесности. Він є асистентом папського трону, може святити Св. Миро і розділювати його своїм владикам (кан. 283-285).

ж) Патріярша Курія

За новим кодексом патріярхи виконують на своїй території посередню юрисдикцію, бо лише папа має безпосередню юрисдикцію в цілій Церкві. Патріярх для установлення свого законодавства мусить мати свій сталий (ендемуза) Синод і на ньому всі справи вирішуються абсолютною більшістю голосів. На Синоді головує патріярх над 4-ма членами, владиками, які змінюються щоп'ять років: два з них є резиденційальні і найстарші часом своєї хіротонії, третього іменує патріярх, а четвертого обирають владиками патріярхату. Ко-

ли патріарх перешкоджений, Синодом проводить найстарший член. Синод рішає таємним голосуванням. Сталий Синод скликається три рази в рік, або частіше, як є konieczність (кан. 286-295).

Де з важних причин не можна встановити сталого Синоду, там має бути встановлена патріарша Рада, яку творять: найстарший хіротонією резиденціяльний владика, другий обраний владиками патріархату і їм головує патріарх. По п'ятьох роках праці першого замінює наступний найстарший хіротонією владика, а другий може бути обраний ще раз.

Патріарх установляє свій Трибунал, інший від патріаршої епархії. Він іменує свого економа, що має бути священником певним, чесним, гідним довір'я й досвідченим у матеріяльних справах. Економ не може бути кривим патріарха аж до 4-го ступеня споріднення включно. Його іменує й відкликає патріарх за згодою Синоду, тому він щороку дає Синодові звіт зі своєї господарки. Патріаршого канцлера іменує патріарх за радою Синоду і він веде патріаршу канцелярію, дбає про архіви і є першим нотарем. Патріарх може покликати до життя комісії для літургійних, богословських і правних справ.

Усіх членів курії удержує патріарх зі своїх доходів, а як фонди замалі, йому помагають підлеглі епархії (кан. 296-305).

3) Опорожнення патріаршого престолу

В час опорожнення патріаршого престолу патріархатом управляє найстарший хіротонією владика. Він повідомляє папу про смерть патріарха і взиває владик на Елекційний Синод. Юрисдикція патріарха в духовних і світських справах в час опорожнення престолу переходить на адміні-

стратора і він має виконувати заповідки Апост. Престолу, заадресовані до патріярха, але не може заводити новостей чи ршати справ, які належать патріяршому Синодові. Він не може усунути патріяршого синкелла, хоч він не є владыкою. Адміністратор патріярхату в час опорожнення має першу почесть між митрополитами, архієпископами і єпископами свого патріярхату, але не на Елекційному Синоді. Новий патріярх вимагас від нього звіту з управи патріярхатом (кан. 306-314).

12. ВЛАСТЬ ВЕРХОВНИХ АРХІЄПІСКОПІВ У СВІТЛІ РИМСЬКОЇ КОДИФІКАЦІЇ

(Католікос, Мафріян або Нижчий Патріярх)

Верховний архієпископ, це найвидатніший достоїнством митрополит народу чи обряду і його престол є злучений з митрополічим, але він є поза властю патріярха чи то через декрет Вселенського Собору чи рішенням папи (кан. 324).

Його Блаженство Кардинал Йосиф Сліпий, Києво-Галицький митрополит (ця назва є історична, нпр. теперішні Київські православні митрополити мають такий титул: Києво-Галицький митрополит і Екзарх Усієї України) є визнаний Верховним Архієпископом Українського Обряду і ці права перейдуть на його наслідників.

За новим правом верховного архієпископа обирає Архієпархіяльний Синод, а як не можна його скликати, іменує папа. Вибір відбувається за приписом канонів 221-239, як при виборі патріярха. Синод скликає найстарший митрополит, а як такого нема, найстарший владыка, і по доконаному виборі та затвердженні його папою, вислід проголошується.

Крім управи своєю митрополією, верховний архієпископ предсiдає на Синоді для вибору владик свого архієпископату (кан. 251-255) або пропонує папі імена кандидатів для номінації, де є такий звичай; архієпископ хіротонізує та інтронізує митрополитів (кан. 296); він глядить за навчанням і дисципліною митрополитів й у випадку недотягнення їх наповідає; він назначає адміністраторів для опорожнених митрополій, якщо Архієпископська Рада у час не зробить цього.

Верховний архієпископ може проголошувати свої енцикліки до владик, духовенства і мирян своєї території, і вони мають бути читані в домах молитви. Він дбає, щоб ухвали Синоду були проголошені й заховані та їх пояснює за згодою Синоду. Щороку скликає митрополитів і владик на Синод, за вийнятком років, коли є Архієпископський Синод; він диспензує від подружніх перешкод, від яких диспензує патріарх. Він може служити богослужби в усіх церквах своєї території, установляти ставропігії і давати 200 днів відпусту. Як і патріарх, Верховний архієпископ має свій постійний Синод (кан. 288-297) і за його ухвалою установляє чи зносить екзархати, змінє границі епархій за згодою Апостольського Престолу. Канони 242, 244, 259, 269, 273, 275, 298, 302, 305 — про владу, обов'язки і права патріархів відносяться також до верховних архієпископів.

Верховний архієпископ поминає папу в богослужбах і дбає, щоб це роблено в його архієпископстві. Він має свого постійного представника при Петровому Престолі в Римі; він, як і патріарх, може сповідати всіх мирян східних обрядів, включно з ченцями й черницями. На своїй території він уживає жезла й палліюма, також

і поза нею, але в своїх церквах. Він є асистентом папського трону, та вбирає білу камелавку з вельоном. Узагалі, верховний архієпископ є рівний католикосові чи нижчому патріярхові, хоч не має патріяршого титулу. За старим звичаєм він має також титул "Блаженніший", як і патріярх.

У випадку опорожнення архієпископату найстарший митрополит або владика дбає про зохвання канонів 308, 310-314, як і при опорожненні патріярхату.

**
*

Порівнявши владу, обов'язки і привілеї патріярха з властю, обов'язками і привілеями верховного архієпископа, дійдемо до переконання, що вони різняться лише в деяких, можна сказати, несуттєвих справах, а щонайголовніше, щодо першенства чи престижу.

Можна сказати, що верховний архієпископ, який стоїть на чолі своєї Церкви чи свого окремого Обряду, має повну внутрішню автономію в управі своєю Церквою. Києво-Галицькі архієпископи-митрополити вже більш як тисячу років користувалися такими правами, один більше, а другий менше, залежно від особистої здібности і хисту поодиноких митрополитів. З тієї причини в наших часах щасливо володіючий папа Павло VI визнав Блаженнішого Кардинала Йосипа Сліпого Верховним Архієпископом Українського Обряду.

13. ЦЕРКВА В УКРАЇНІ Й ДІЯСПОРІ

а) Українці змагають до свого патріярхату

Волею Божого Провидіння перший Христів Апостол, св. Андрей Первозванний, старший брат

св. Апостола Петра, поблагословив українську землю і засіяв на ній перше Євангельське зерно. Передаючи вістки давніх свідків, історик Евсевій з Кесарії каже таке: "Святі Апостоли й учні Спасителя були розсіяні по всьому світі; Тома, згідно з переданням, одержав Партію, як собі приділений край; *Андрей одержав Скитію*; Іван Азію, де проповідуючи якийсь час, умер в Ефесі..." (III:1).

Проповідь св. Андрея в Скитії, тобто в південній Україні, потверджують також інші стародавні пам'ятники. І наш перший історик, монах Нестор з Києво-Печерського монастиря, записав для нас древнє передання про благословення Київських гір св. Андреем Первозванним, яке від найдавніших часів передавали собі мешканці Роксолянії-Руси-України з покоління в покоління.

Відомо з вісток у писаних пам'ятках, потверджених археологічними розкопками, що в часі земного життя Ісуса Христа в південній Україні процвітали грецькі міста-республіки, а в них жили численні юдейські купці, що мали свої святині й держали тісний зв'язок з своєю матірною країною. З Життя св. Климента та інших старовинних пам'яток знаємо, що в тих околицях, нпр. у Херсонесі, вже в апостольських часах були християни зі своєю церковною єрархією, що брала участь у перших Вселенських Соборах. Дуже рано в південній Україні були встановлені дві митрополії: Херсонес і Гота.

І так Боже Слово проникало щораз дальше на північ. І в VIII-IX ст. вже були масові навернення наших предків, нпр. Бравлін, а головню князь Аскольд, що, як оповідає наш історик Нестор, по свому нападі на Константинопіль спровадив до Києва місіонерів і охрестився сам з дружиною.

Дальшу християнізацію Руси-України поглибила св. Ольга, а головно її внук св. Володимир Великий. Вони і їх наслідники, як уже згадано на вступі, шукали можливості на Сході й Заході, щоб здобути автономні права для первоєрарха в Руси-Україні.

Ці старання, як і в інших народів, не раз виявлялися драстичними формами, і лише завдяки цьому Київські митрополити, хоч і не добилися патріяршого титулу, управляли своєю Церквою зовсім автономно. Щойно в XVI-XVII ст. була добра нагода добитися для них патріяршого титулу, але сумні політичні відносини в Україні цьому перешкодили. (Про це гляди працю цього автора п. з. "Об'єднання Церкви та ідея патріярхату в Києві", Торонто 1961).

У наших часах, особливо після насильного "возсоєдиненія" московським царем Николюю I-им Української Католицької Церкви на Волині й Полісся 1839 року, — німецький чернець, о. Августин Тайнер, що був референтом справ Східніх Церков, а водночас відомим істориком-архіварем, — вніс до Папи Григора XVI проєкт — 5-го липня 1840 р. і ще раз 15-го січня 1842 р. в справі заснування *Руського Патріярхату*.

Він доводив, що в тому часі єдність Східніх Церков з Петровим Престолом у Римі була сконцентрована на українських землях під Австрією і тому дораджував папі вчинити все можливе для розвою Руської Церкви, щоб на неї без остраху могли глядіти східні православні, бо тепер її руйнують православні москалі і латинники, не зважаючи на те, що руські католики щиро люблять Апостольську Столицю в Римі й уважають її своєю матір'ю.

На гадку о. Тайнера найбільшим виявом ста-

рання про Руську Церкву буде її піднесення до ряду **РУСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ**, а її патріарха зараз же треба іменувати кардиналом, щоб Схід і Захід знали, що папа трактує руських католиків краще як своїх латинників. Він також пропонував негайно створити для українських католиків дві нові епархії: у Станиславові й Тернополі, а водночас заборонити латинникам, а особливо польським єзуїтам, перетягати руських католиків на латинський обряд, його понижати, ненавидіти чи утискати. Руський обряд треба очистити від усяких додатків і держати чистим, а руський клир піднести якнайвище і відкрити для нього дорогу до капітул та університетських кафедр.

Папа Григор XVI, знаний в історії під іменем 'учений папа', добре знав стан і конечні потреби нашої Церкви. Він казав своєму секретареві Стану внести до цісарської канцелярії у Відні меморіал з домаганням створити для католицьких українців (русинів) їх власний патріархат у Львові, до якого б увійшли також українці Буковини й Закарпаття.

Своє домагання папа мотивував бажанням піднести значення і престиж *Руської Церкви і Нації* та дати тій Церкві Главу з великими повноваженнями, щоб він міг успішніше дбати про *Руський Обряд* і привернути йому стародавню світлість. Це — писав папа — станеться тоді, коли Руська Церква буде піднесена до ряду Патріархату, бо такий єрархічний ступінь має древню традицію і велике значення в історії східнього християнства.

На жаль, великий спротив мадярів через їх переляк перед можливою втратою Закарпаття — ударемнив цей благородний почин Григорія XVI.

Вартий згадки факт, що в 1848 році "Весни

Народів" український священник о. Іполит Терлецький з Перемишля ургував свою Консисторію робити старання в Римі й у Відні за встановлення *Руського Патріархату* у Львові, дораджуючи водночас, щоб у Римі була покликана до життя окрема Конгрегація Кардиналів для справ Руської Церкви. Він радив, щоб дати їй нову назву: "*Греко-Слов'янська Католицька Церква*"; щоб були іменовані руські кардинали і щоб для латинників був установлений празник св. Кирила й Methodія. На жаль, не чуємо про будь-які серйозні старання Папи Пія IX в тих справах. Це мало статися щойно в часах його великого наслідника Папи Лева XIII і після нього.

**

Тут торкнемось іншої справи. Українська преса та всякі організації виявили велике зацікавлення до установаження Українського Патріархату. При тій нагоді деякі православні, а за ними й католицькі люди, і на превеликий жаль, також 14-ий Собор Греко-Православної Церкви у Вінніпезі влітку 1970 року, висунули застереження: щоб майбутній патріарх не прийняв титулу: "*Києво-Галицький Патріарх*", а щоб назвав себе "Українським Галицьким чи лише Католицьким Патріархом".

Як ми вже згадали, титул "Києво-Галицький Митрополит" був у вжитті в Україні ще довго до 1596 року і після нього. І, наприклад, сьогоднішній православний Митрополит Філарет з Києва має такий титул: "*Києво-Галицький Митрополит і Екзарх Всієї України*". Титулу "Києво-Галицький Митрополит" уживали всі українські католицькі митрополити аж до знищення Києво-Галицької Митрополії москалями в XVIII

і XIX ст. Чому ж не міг би мати такого титулу Український Патріарх? Маємо в Бозі надію, що у вільній, християнській Україні буде тільки один патріарх і ми всі повинні до цього змагати.

Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький був завжди готовий підчинити себе і свою митрополію Київському Митрополитові-Патріархові, як би в його часі було дійшло до заснування нашого патріархату. І до цього мусимо змагати й ми, доки в Україні не настане одна Українська Християнська Церква з одним патріархом у проводі.

6) СТАН УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Епархії:	число	число	
	парафій і місій	священників і мирян	
Львівська архієпархія	1.267	1.004	1,300.000
Перемиська єпархія	640	657	1,159.380
Станиславівська еп.	455	495	1,000.000
Мукачівська єпархія	241	383	461.555
Іршавська єпархія	241	301	305.645
Крижівська єпархія	42+49	60	62.000
Екзархат Лемківщини	129	128	127.580
Філядельф. архієп.	97	145	172.072
Стемфордська єпархія	57	103	87.595
Чикагська єпархія	26+18	37	29.800
Вінніпегська архієп.	40+125	61	68.000
Торонтоńska єпархія	58+40	94	55.000
Едмонтонська єпархія	40+97	94	51.985
Саскатунська єпархія	25+136	43	27.000
Екзархат Австралії	6	9	22.500
Епархія в Бразилії	13+5	46	95.000

Екзархат Франції	3+10	13	16.438
Екзархат Німеччини	18+12	23	32.000
Екзархат Вел. Британії	11+48	17	25.000
Екзархат Аргентини	10+18	21	110.000
Польща	(невідомо)		ок. 300.000
Австрія	1	6	4.180
Бельгія	6	4	4.180
Скандинавія	1	1	1.500
Голляндія	1	1	1.000
Іспанія	1	1	150
Швайцарія	1	1	100
Румунія	(невідомо)		ок. 40.000

До Русько-Візантійського Обряду належать наші Брати: русини з Закарпаття, що живуть у ЗСА і мають свою Мунгольську Митрополію з трьома єпархіями, на чолі з митрополитом Стефаном Кочіськом:

Єпархія	парафій і місій	священиків	мирян
Мунгольська архиеп.	80+80	94+11	140.000
Пассейкська еп.	80+80	92+11	100.000
Пармська еп.	53+53	60	85.000

Чисельний стан українських католицьких єпархій і екзархатів поданий за даними публікації п. з. "Орієнте Каттоліко" 1962-го року і доповнений на основі урядових шематизмів.

У згаданій публікації "Орієнте Каттоліко" чимало тисяч українських католиків на Пряшівщині записано до "словаків". Не перечимо, що між отими тріста тисячами мирян є деякі мішанці, але подавляюча більшість це таки "русини". На Пряшівщині сьогодні церковні відносини дуже важкі і через натиск словацьких шовіністів Апостольська Столиця в Римі ще й досі не затвердила Владику-Ісповідника д-ра Василя Гопка на Пря-

шівському престолі, хоч цього вимагають Божа і людська справедливість. Справа Владики-Ісповідника Василя Гопка і недопущення його до обняття свого престолу набрали посмаку міжнародного скандалу.

Завважимо, що публікація "Орієнте Каттоліко" зладжена й видана Орієнтальним Інститутом у Римі, яким заряджують єзуїти. За ним Католицька Церква кінчається на хребтах Карпатських гір, а там далі все належить московському православ'ю. З жалем треба сказати, що його автор чи автори не виявили належної об'єктивності супроти українців на Пряшівщині в дуже важкому моменті їх історичного життя. Правдивого приятеля пізнати в біді, — каже народня мудрість.

14. УКРАЇНЬСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА

Українська Києво-Галицька Православна Митрополія є насильно нищена більшовиками і ввійшла сьогодні у склад Московського патріархату. Московський патріарх добре дбає, щоб тримати її "в карбах дисципліни" і тому сьогодні ніхто за кордоном не чує і не знає, чи взагалі існує якась Українська Православна Церква. Це ми могли бачити під час відвідин Київського митрополита Філарета в Канаді, а восени 1969-го року в Італії, куди вислав його Московський патріарх паралізувати заходи української католицької єрархії для встановлення українського Києво-Галицького патріархату.

Як відомо, більшовицький безбожницький уряд і його сателіт в Україні не подають чисельного стану віруючих людей своєї держави, бо їм соромно, що після п'ятдесяти років кривавого й постійного переслідування християн віра в Бога

і Церква там живі і проявляють велику активність по всіх селах і містах України.

Усе ж таки, посередньою дорогою можна мати приблизний образ стану нашої Православної Церкви в Україні. І, наприклад, за Українською Радянською Енциклопедією в 1965-му році українська комуністична партія мала разом з кандидатами 1,174.518 членів українців, а в цьому лише 380.992 з сільської промисловости. Отже ніщо не противиться припущенню, що між 47 мільйонами населення Української Радянської Республіки (віднявши від того числа 4 з половиною мільйонів переслідуваних католиків) є 90 відсотків віруючих людей, тобто коло сорок мільйонів православних. Віруючі українці живуть також на своїх відвічних землях та тих, що не ввійшли в склад тієї республіки, нпр. на Московщині, на Сибірі, в Молдавії тощо. В комуністичній Польщі живе понад 60 тисяч православних українців.

У вільному світі православні українці живуть у таких країнах: у ЗСА Українська Автокефальна Церква діє під проводом митрополита Мстислава Скрипника. Вона має: 84.000 мирян, 92 парафії і 80 священників. Є ще у ЗСА Українська Православна Церква (єп. Богдана Шпильки), що є в молитовній єдності з патріархом Константинополя; вона має 44.000 мирян, 36 священників і 37 парафій. Українська Греко-Православна Церква в Канаді, якою управляв покійний уже митрополит Іларіон Огієнко, має ок. 100.000 мирян. Українська Церква "в Екзилі суца" має 4.500 мирян, 15 парафій і 20 священників. В Австралії живуть 3.300 православних мирян, у Бразилії 8.000, у Німеччині 6.000, в Англії 5.000 і у Франції 3.300. На жаль, не маємо жадних

даних про чисельний стан Соборно-Правної Церкви в розсіянні.

Таким чином, можна говорити, що українських православних християн є в світі 40,269.800. І не буде перебільшенням сказати, що Україна має стільки православних мирян, скільки мають їх усі Православні Церкви Сходу разом (за винятком хіба москалів). На превеликий жаль, ця велика людська й моральна сила не йде на рахунок українського народу. Українську Православну Церкву завжди й усюди репрезентують делегати Московського патріарха, не згадуючи й словом про Православну Церкву в Україні. Час-до-часу дозволять виїхати Київському митрополитові у вільний світ, але його так пильнують агенти таємної поліції, що він, хоч би й хотів, не може нічого сказати про життя й діяльність Української Православної Церкви.

15. ПЕРШИЙ МЕМОРІЯЛ У СПРАВІ УКРАЇНСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

У час понтифікату Пія XII, а особливо після другої світової війни, українські дослідники в розсіянні взялися за досліди Української Церкви, а в тому виринула справа можливості встановити український патріархат. (Гляди: "Америка", з 14 і 15 березня 1962 р. Про цю справу свідчить праця цього ж автора п. з. "Об'єднання Церкви й Ідея Патріархату в Києві", Торонто, 1961).

Щойно після прибуття Києво-Галицького Митрополита Кир Йосифа VII Сліпого з 18-літньої каторги на Сибірі до Риму на Вселенський Собор у лютому 1963 року справа патріархату вийшла поза рамки наукової дискусії та зачала прибирати конкретні форми.

І вже влітку 1963-го року був виготовлений "Перший Меморіал" до Папи Павла VI, в якому представлено історичну конечність покликання до життя Українського Патріархату в Києві-Львові. Цей "Меморіал" підписали українські католицькі миряни, представники української науки, голови суспільно-політичних організацій і представник Українського Богословського Наукового Товариства.

Цей "Меморіал" був висланий до Секретаріату Стану, на руки кард. Чіконяні, але заадресований особисто до Папи Павла VI, і був уже в Ватикані перед другою сесією Собору. З огляду на те, що в ньому подані найважливіші причини заснування патріархату, подамо його зміст.

"ВАША СВЯТОСТЕ!

Ми, українські католицькі науковці і представники наукових інституцій у новому світі з синівським довір'ям і любов'ю предкладаємо оцей наш Меморіал і просимо ласкаво й терпеливо нас вислухати та прихилитися до нашої просьби.

1. Від непам'ятних часів Боже Провидіння поставило український нарід жити й діяти на грані двох континентів, двох світів і двох культур, що схрещувалися на українській території. І наш нарід сповняв колись та сповнює жертвенно і тепер свою історичну місію з великим упованням на Божу волю і Боже милосердя.

По 500-літньому періоді існування Української Княжої Держави вона впала жертвою азійсько-монгольського наїзду в XIII-XIV ст., так що треба було понад двісті років важких змагань, щоб вона знайшла своє відродження в Козацько-Гетьманській Державі XVII-XVIII ст., доки знову вона не впала жертвою московського деспотизму. Також

і відроджена Українська Держава в модерних часах не встоялася довго з подібних причин, а тепер загрожує нашому народові руїна його вікової християнської культури.

2. Христова Церква відіграє найважливішу роль в житті українського народу; вона вивела колись Княжу Державу на вершок могутності і запліднила культуру народу, а в трагічних хвилях була його єдиною обороною. Слово Боже, засіяне св. Кирилом і Методієм зацепило в Україні універсальне розуміння католицького православ'я, разом з пошаною до наслідників св. Апостола Петра в Римі.

3. Київські Архієпископи-Митрополити, перворархи Української Церкви в давнині, звичайно, були наділювані якби патріяршими правами, а досліди виказали, що деякі з них мали право прикладати патріяршу печатку до своїх заповідів у Київській Митрополії, нпр. Іван II 1088-го року.

4. На жаль, починаючи від злочасного розриву Церкви в XI ст., з Константинополя зачали плисти в Україну відосередні кличі, хоч треба з притиском сказати, що український побожний парід і даліше заховував своє католицьке православ'я. Ми бачимо Київських митрополитів на Вселенських Соборах, нпр. Петра Акеровича в Ліоні 1245 р., Григора Цамвлака в Констанці 1418 р. та кардинала Ісидора у Фльоренції 1438-1439 рр. Тим вони засвідчили, якою була віра українського народу.

5. Одначе, Собор у Фльоренції з огляду на добру волю грецького імператора, патріярха і єпископів, залишив справу церковної юрисдикції між Києвом і Константинополем без змін, бо й ніхто не передбачав скорого владку Константи-

нополя в руки махоммедан і зірвання відновленої єдності. Таким чином, старими дорогами зачали йти в Україну відосередні кличі й упродовж XVI ст. наша Церква, відчужившись від Заходу, занепала.

Це було причиною, що під кінець XVI ст. Київський Митрополит Михайло Рагоза й уся українська єрархія, в свідомості своєї відповідальності перед Богом та історією, рішилися відновити церковну єдність. У часах володіння Папи Климента VIII дійшло до об'єднання Української Церкви з Апост. Престолом у Римі в 1595/96 роках.

6. Внаслідок умішування й акції східних патріархів зачалася в Україні боротьба проти церковної єдності й нарід розділився на два ворожі собі табори. Щойно мученича кров св. Йосафата за святу єдність потрясла сумлінням українських християн. Католицькі і православні владики (останніх висвятив потаємно 1620 року патріярх Теофан IV з Єрусалиму) дійшли до висновку, що український нарід може бути об'єднаний тільки під своїм власним патріярхом.

Римські Архиереї: Павло V, Григор XV, Урбан VIII, Іннокентій X та Олександр VII — такий проєкт не відкинули, навпаки, його поручали. На жаль, через умішування політичних чинників до заснування Українського Патріярхату не дійшло. По довгих і кривавих війнах і розборі Української Гетьманської Держави Московський Патріярхат (заснований патріярхом Сремією II з Константинополя 1589 року), вживаючи свого престижу, насильними методами підчинив собі православних Київських митрополитів та завзявся підбити всі українські єпархії, щс були в єдності з Апост. Престолом у Римі.

7. По знищенні Української Католицької Церкви на Волині й Поліссю в часах царя Миколи I-го 1839 р., папа Григор XVI, відчуваючи велику загрозу від Москви решті Української Церкви, з власного почину видвигнув у 1840-их роках проєкт заснування Українського Патріархату у Львові. Одначе, внаслідок малярської опозиції австрійський уряд не допустив до реалізації цього проєкту.

8. Пів сторіччя згодом папа Лев XIII, що плянував об'єднати всіх Слов'ян з Апост. Престолом у Римі, казав виготовити новий проєкт Українського Патріархату, але й цим разом опозиція того ж самого політичного чинника не допустила до реалізації цього порєкту.

9. Його наслідник, папа св. Пій X, передбачаючи розвал московської деспотичної держави, наділив Слугу Божого Митрополита Андрія Шептицького у 1907-10 рр. якби патріяршими правами, щоб привернути Українську Митрополію до її первісного стану. З вибухом революції 1917 р. Митрополит Андрій висвятив першого католицького владиву для Московщини, о. Леопіда Фйодорова. По відновленні української державности українські державні мужі, нпр. Винниченко, Цегельський, плянували об'єднати всіх українських християн під одним патріярхом, а деякі православні були згідні, щоб на цей пост був обраний владиками Митрополит Андрій та об'єднав усіх українських християн з Петровим Престолом у Римі. І знову ж упадок Української Держави цьому перешкодив.

10. По другій світовій війні Московський патріярх Олексій своїм нетолерантним посланням започаткував переслідування і знищення "де юре" Української Католицької Церкви в Західній

і Карпатській Україні 1945/50 рр. Божою благодаттю ця Церква, хоч загнала в катакомби, діє досьгодні.

11. Волею Божого Провидіння і стараннями папів Пія XII й Івана XXIII Українська Католицька Церква в діяспорі, скріплена новою хвилею політичної еміграції, переживає добу свого розквіту. Вона має митрополії в Америці й Канаді, один Екзархат та Апост. Візитатуру в Південній Америці; екзархати в Англії, Франції, Німеччині та Австралії, як також Апост. Адм. в Бельгії й Голяндії.

12. Українські католицькі владики, зібрані на своїй Конференції в Римі 12-16 жовтня 1959 року, в своїм збірнім посланні до православних владик і братів ув Україні й діяспорі завізували їх працювати для церковного об'єднання з Апост. Столицею в Римі та просити Свят. Отця Папу Івана XXIII установити для католиків Українського Обряду їх окремого патріярха. Це їх бажання виходило зі свідомости їх відповідальности за долю Української Церкви й народу та відчуття потреб конечних їх пастві в теперішніх часах.

13. Видається імперативним переконання, що установлення окремого патріярхату Українського Католицького Обряду в Україні й діяспорі, є історичною конечністю, без якої Українська Церква не зможе успішно сповняти даної їй Богом місії. Сьгоднішній політичний уклад указує, що політичний чинник не є в силі перешкодити рішенню Апост. Столиці, яке завершить Українську Католицьку Церкву.

а. Установлення Українського Католицького Патріярхату відбере з рук Московських патріярхів небезгечну зброю, якою вони досі нищили

церковну єдність українського народу з Петровим Престолом у Римі.

б. Український Патріарх повагою свого уряду та засягом своїх прав піднесе престиж Української Церкви в очах своїх і чужих та матиме добру нагоду працювати для об'єднання всіх українських християн в одній Церкві й по віки вічні закріпити її єдність з Петровим Престолом у Римі. В його сторону звернуть свої очі католики і православні, як на Богом даного провідника.

в. В обличчі руїни церковного життя в Україні, силою історичних обставин вся вага продовжати католицькі церковні традиції спадає на Церкву в діаспорі.

г. Стверджуємо факт, що вже сьогодні наші єпархії й екзархати стоять перед важливими проблемами, яких без одного церковно-народного авторитету важко розв'язати. В такому положенні, скорше чи пізніше, прийде загроза деінтеграції в чужому середовищі. Вслід за тим мусить прийти повільний занепад богословської науки, церковної культури, письменства тощо. Такий стан потягне за собою брак покликань до священничого й чернечого життя, так що забракне рук для праці в діаспорі, а не говорити вже про надвишку до праці для релігійного відродження України.

Такої праці нарід вимагає вже сьогодні; нпр. з большевицьких публікацій знаємо, що молодь в Україні записує на тасьмах релігійні радіо-програми і, переписавши їх, помножує на цикло-стилі та ширить між народом. І вже ця праця вимагає планування, координації та матеріальних засобів. Всі ці справи міг би зорганізувати Український Патріарх.

і Карпатській Україні 1945-50 рр. Божою благодаттю ця Церква, хоч загнала в катакомби, діє досьогодні.

11. Волею Божого Провидіння і стараннями папів Пія XII й Івана XXIII Українська Католицька Церква в діяспорі, скріплена новою хвилею політичної еміграції, переживає добу свого розквіту. Вона має митрополії в Америці й Канаді, один Екзархат та Апост. Візитатуру в Південній Америці; екзархати в Англії, Франції, Німеччині та Австралії, як також Апост. Адм. в Бельгії й Голяндії.

12. Українські католицькі владика, зібрані на своїй Конференції в Римі 12-16 жовтня 1959 року, в своїм збірнім посланні до православних владик і братів ув Україні й діяспорі завізвали їх працювати для церковного об'єднання з Апост. Столицею в Римі та просити Свят. Отця Папу Івана XXIII установити для католиків Українського Обряду їх окремого патріарха. Це їх бажання виходило зі свідомости їх відповідальности за долю Української Церкви й народу та відчуття потреб конечних їх пастві в теперішніх часах.

13. Видається імперативним переконання, що установлення окремого патріархату Українського Католицького Обряду в Україні й діяспорі, є історичною конечністю, без якої Українська Церква не зможе успішно сповняти даної їй Богом місії. Сьгоднішній політичний уклад указує, що політичний чинник не є в силі перешкодити рішенню Апост. Столиці, яке завершить Українську Католицьку Церкву.

а. Установлення Українського Католицького Патріархату відбере з рук Московських патріархів небезгчну зброю, якою вони досі нищили

церковну єдність українського народу з Петровим Престолом у Римі.

б. Український Патріарх повагою свого уряду та засягом своїх прав піднесе престиж Української Церкви в очах своїх і чужих та матиме добру нагоду працювати для об'єднання всіх українських християн в одній Церкві й по віки вічні закріпити її єдність з Петровим Престолом у Римі. В його сторону звернуть свої очі католики і православні, як на Богом даного прозідника.

в. В обличчі руїни церковного життя в Україні, силою історичних обставин вся вага продовжати католицькі церковні традиції спадає на Церкву в діяспорі.

г. Стверджуємо факт, що вже сьогодні наші єпархії й екзархати стоять перед важливими проблемами, яких без одного церковно-народного авторитету важко розв'язати. В такому положенні, скорше чи пізніше, прийде загроза деінтеграції в чужому середовищі. Вслід за тим мусить прийти повільний занепад богословської науки, церковної культури, письменства тощо. Такий стан потягне за собою брак покликань до священничого й чернечого життя, так що забракне рук для праці в діяспорі, а не говорити вже про надвишку до праці для релігійного відродження України.

Такої праці нарід вимагає вже сьогодні; нпр. з большевицьких публікацій знаємо, що молодь в Україні записує на тасьмах релігійні радіо-програми і, переписавши їх, помножує на циклостилї та ширить між народом. І вже ця праця вимагає плянування, координації та матеріяльних засобів. Всі ці справи міг би zorganizувати Український Патріарх.

г. В українських церковних і громадянських школах у діаспорі нема одного пляну для релігійного виховання молоді в початкових, середніх ані високих школах. Ще гірше стоїть справа з підручниками навчання релігії, історії Церкви, літургії, догматики, а не говорити вже про університетські студії богослов'я, філософії, історії, соціології, які зовсім знищені в Україні. Без цього всього народові загрожує повільна духовна смерть. Без патріарха жадний інший авторитет не виконає цього завдання для українського народу.

д. З повищого випливає пекуча konieczність заснування Українського Католицького Університету в вільному світі, де б згурталися рештки живих ще науковців та виховали нові кадри працівників науки для плекання католицької віри й культури серед українського народу. Таке завдання може запланувати і перевести в життя лише український патріарх.

Підписані, своїм життям і своєю науковою та громадянською працею, засвідчили вірність і любов Христовій Церкві і Римським Папам, тому в повній свідомості вимог і труднощів теперішнього історичного моменту смиренно просять Святішого Отця, Люблячого Батька всіх християн, щоб властю ключів св. Петра завершив вікову konieczність Української Церкви й установив Український Патріархат, що скріпить віру народу та в майбутньому об'єднає всіх українських християн з Петровим Престолом у Римі. У християнській і синівській покорі й любові цілуємо Батьківські Руки Святішого Отця та просимо про Батьківське Благословення." 15 вересня 1963 року. Слідують власноручні підписи.

Меморіал був приготований у двох копіях:

українській з підписами кирилицею і в англійській з підписами латинкою*).

Відомо, що десятки й сотки подібних меморіалів-звернень від українських Владик і духовенства, католицьких організацій, учених і звичайних мирян були вислані й досі йдуть до Секретаріату Стану в Ватикані і до свящ. Конгрегації Східніх Церков, але вони ще не були оприлюднені.

На цьому місці відмітимо меморіал-звернення теперішнього голови ОУН-р, п. Ярослава Стецька, до папи Павла VI в справі патріархату й інших, чисто політичних справ. Це звернення було надруковане в "АБН Корреспонденц" у числі за червень-липень 1965 року.

В 6-ій і останній точці Достойний Автор писав так: "Щодо Української Католицької Церкви, покійно просимо Вашу Святість створити патріархат Української Католицької Церкви. Верховний Архієпископ і Митрополит-Ісповідник, Йосиф Сліпий, що вірно й достойно боронив Христову Правду впродовж 18-ти років ув'язнення, повинен бути патріархом Української Католицької Церкви, яка безкомпромісово виступає проти царства антихриста і його Кремлівської Православної "Церкви".

"Крім того, покійно просимо Вашу Святість, ізза боротьби проти царства антихриста, в якій беруть участь наші численні батьки й матері, браття і сестри, і весь наш благовірний український народ, переносячи страждання, — хай Верховному Архієпископові Й. Е. кардиналові Йосифові Сліпому буде вільно перервати свок

*) Копії Меморіалу з автентичними підписами є в приватному архіві автора цієї праці.

мовчанку і розповісти світові про терпіння і мучеництво вірного народу за Христа і його Церкву і за нашу Батьківщину; про терпіння уярмлених Церков, держав і народів, щоб остерегти світ перед небезпечною і співпрацею з дияволом, указуючи на пекло, створене ним на землі; і водночас, належно оцінити терпіння, героїзм і мучеництво в боротьбі за Христа, за свободу і незалежність України й інші уярмлені народи.

Просимо зокрема, щоб нашого Митрополита-Ісповідника, що не лише для нас, але й для всіх християн, є світлим прикладом мучеництва за Христа і духового провідництва, — хай він не буде виставлений на контакти з властями антихриста. Такі контакти є противні його мученицькій авреолі і духовому провідництву українського народу і його боротьби проти антихриста. Це є осоружне всім, хто має віру в кінцеву перемогу Христової Правди."

16. ВЛАСТЬ ПАТРІАРХІВ У СОБОРОВОМУ ДЕКРЕТІ ПРО СХІДНІ ЦЕРКВИ

а) До історії декрету

Святої пам'яті Папа Іван XXIII, плянуючи відбути Вселенський Собор у Ватикані, не мав на думці схвалення нових догм віри, але хотів поставити основи під майбутню єдність християн. І тому схема про Східні Церкви мала назву "ЩОБ УСІ БУЛИ ОДНЕ". Вона була віддана під дискусію Отців при кінці першої сесії Собору дня 26 листопада 1962 року. Її виготовила Комісія для Справ Східньої Церкви, якої головою був кардинал Чіконяні. Крім тієї схеми, були ще

два інші проєкти: 1) Богословської Комісії та 2) Секретаріату для Єдності Християн, очоленого кардиналом А. Беа.

Схему "ЩОБ УСІ БУЛИ ОДНЕ" представив Отцям Собору кардинал Чіконяні, а о. А. Великий, секретар Комісії, вияснив, що її ціллю було шукати доріг поєднання з відділеними християнами Сходу. В її першій частині була мова про богословську єдність і про єдність судовласти папів. Друга частина подавала богословські, літургійні, правні, психологічні і практичні засоби для досягнення тієї єдності і закінчувалася молитвою до Христа про єдність.

Однак, французький кардинал Ліснар, який предсiдав тоді на Загальному Зібранні, заявив Отцям, що схема в такій формі, замість вести до бажаної єдності, поставить ще більшу перешкоду для неї. Він радив глядіти на справу єдності більше з пастирського боку, як юридичного; як також звернув увагу, що треба говорити не про одну, а більше Східних Церков.

На другий день, 27 листопада, Мелхітський патріарх Максимос IV з Антіохії, святець і богослов, запевнив Отців, що така схема радніше погніває як приєднає православних, бо в ній видно старий, римський абсолютизм. Східні православні Церкви — аргументував патріарх — були засновані Апостолами і заховують традиції Отців Церкви, тому схема повинна підкреслювати колегіальний характер пастирів Церкви, бо єпископи є наслідниками Апостолів, аж щойно потім говорити про примат св. Петра, як основу й осередок колегіальності.

Внаслідок таких критичних завваг схему віддано до цілковитого перероблення в душі нового Собору і щойно під час третьої сесії Собору в дні

15 жовтня 1964, єдність християн знову стала темою дискусії Отців.

Важливу бесіду виголосив патріарх Максимос IV-ий з Антіохії, доводячи, що найслабшим місцем уже переробленої схеми про Східні Церкви є твердження про владу патріархів." Ця глава — казав патріарх — як її представлено, є недопускаема. Вона робить жарт з історії і не приготавляє дороги кращій майбутності, бо про найбільш достойну установу по Римському приматі, схема дає лише схолястичні дефініції (які, до речі, не є повні) і платонічні заяви, що дуже часто повторюють тексти недавнього канонічного права (патріарх мав на думці кодекс права, про який ми вже говорили докладніше), так немов би 2-ий Ватиканський Вселенський Собор був скликаний не для поступу єдності, а для потвердження "статусу кво". Є фальшивим представляти патріархати як інституцію притаманну лише Сходові. Вони є спільною інституцією Католицької Церкви, яка вважає за свого голову наслідника св. Петра на Римському престолі.

"Першим патріархом Католицької Церкви є Римський єпископ, як це багато разів було підтвержене Вселенськими Соборами і ця назва має своє місце між офіційними титулами папи в "Понтифікальному Річнику". Папа зовсім не почувася меншим, що є єпископом Риму, то чому ж мав би бути меншим як патріарх Заходу, і через те й на цьому рівні є другом патріархів Сходу.

"Сьогодні поняття західного патріархату пішло в забуття, а його місце заповнило установавання кількох почесних патріархатів. Ці останні інституції повинні зникнути, щоб зрештеші місце правдивому поняттю патріархату, поняттю абсолютно кінцевому для щирої співпраці з пра-

вославними...” (Максим IV мав на думці лат. патріярхати на Сході — І. Н.).

“Як хтось хоче бути вірним історії, яка є діянням Святого Духу в Церкві, той не сміє забувати, що основи патріяршких престолів були тісно зв'язані з універсальним дбанням про Церкву, що було доручене Петрові і його наслідникам. Папа і східні патріярхи в час єдності були вершком універсального єпископату. По своєму обранні Римський єпископ зараз посилав свою Ісповідь Віри східнім патріярхам. Ці останні в часі своєї інтронізації робили те саме між собою й у відношенні до папи. І так було встановлено в Церкві патріярхальну Колегію; вершком, якби ми сьогодні назвали, універсального старання, яким упевні були забезпечені невід'ємні й особисті права наслідників св. Петра, була видима колегіяльна спільнота всіх Церков, усього єпископату, як потверджує виміна іренічних листів (за висловом православних) без мови про прислання палліюму папою патріярхам чи патріярхами папі, або споминання кожним патріярхом Римського єпископа і інших патріярхів.. Тут не йдеться про покриття східніх патріярхів честю та першенством, щоб потім трактувати їх як собі підчинених, з обмеженим авторитетом у найдрібніших деталях, із примусовими заповідками дикастерій Римської курії перед і по виборі.”

“Без порушення прав наслідників св. Петра патріярх із своїм Синодом повинен бути останньою інстанцією для всіх справ свого патріярхату. Ця внутрішня правна автономія захоронила християнство Сходу в ході історії від небезпек. Це була б важлива формула, намічена для інших церковних груп, що існують в особливих умовах. Вона може стати основою єдності Като-

лицької Церкви з іншими Церквами Сходу і Заходу.

"Преподобні Браття — говорив патріарх Максимос IV — коли хтось говорить про Схід, він мусить думати не лише про тих, що смиренно репрезентують його тут у лоні римського католицизму; треба ж мати місце для тих, що ще неприявні. Струм католицизму не може бути прикований лише до динамічної та агресивної латинізації, з одного боку, і частини Сходу, менш або більш слабкої, асимільованої й поглощеної, з другого боку. Струм мусить бути відкритий. Зробім католицизм вірним його врочистим заявам, що окреслюють католицький універсалізм. Учиним його великим не для нас смиренних одиниць чи громад, що мають щастя бути в єднанні з Римом, але хай Церкви, з яких ми походимо, знайдуть там свій дім, як він зачне рости, у відповідності й законами, змагаючи до любови в універсальному мірилі."

По цій і інших бесідах, нпр. Митрополита-Ісповідника Йосифа Сліпого, Архієпископа Гавриїла Букатка з Югославії, Архієпископа Зогбі з Єгипту і і., схема про Східні Церкви була ще раз основно справлена. Голосування за її кінцевим текстом мало такий вислід: 2.110 голосів "Так", і 39 голосів "Ні". Отже текст був прийнятий величезною більшістю голосів.

б) Найважливіші постанови декрету

Текст декрету *"Про Східні Католицькі Церкви"* поділений на 30 параграфів і деякі з них говорять про права патріархів, інакше як їх подає згаданий кодекс канонічного права, тому подамо їх текст у цілості.

"§ 7. Від найдавніших часів живе в Церкві патріархальна установа, признана вже першими Вселенськими Соборами. Назву східнього патріарха носить той єпископ, що має судовість над усіма єпископами, не виключаючи митрополитів, над клиром і над мирянами своєї території чи свого обряду, згідно з приписами права і без порушення первоверховної влади Римського Архієрея.

"Денебудь буде поставлений єрарх якогось обряду поза межами патріархальної території, він за приписами права остається приєднаний до єрархії патріархату.

§ 8 Патріархи Східніх Церков, хоч і пізніші одні від одних часом (установлення), однак усі є рівні з огляду на патріархальну гідність з тим, що остається ненарушене законно між ними встановлене право почесного першенства.

§ 9. Згідно з найдавнішою традицією Церкви особлива честь належиться патріархам Східніх Церков, тому що кожний з них стоїть на чолі свого патріархату, як отець і голова.

"Тому Священний Собор постановляє, щоб їхні права і привілеї були повернені за думкою стародавніх традицій кожної Церкви і за думкою рішень Вселенських Соборів. Ті права і привілеї є саме ті, що мали силу в час єдності Сходу з Заходом, хоч і треба їх дещо пристосувати до сьогоднішних обставин.

"Патріархи, разом зі своїми Синодами, становлять вищу інстанцію для всякого роду справ патріархату, включно з правом творення нових єпархій та іменування владик свого обряду в межах патріархальної території, із застереженням невід'ємного права Римського Архієрея інтерв'ювати в поодиноких випадках.

§ 10. *Те, що сказано про патріархів, є також важне, за приписами права, і для верховних архиєпископів, що стоять на чолі якоїсь поодинокі Церкви чи Обряду.*

§ 11. *Тому що патріархальна установа є в Східніх Церквах традиційною формою правління, цей Священний і Вселенський Собор бажає, щоб там, де потрібно, були встановлені нові патріархати; а їх установа застерігається Вселенському Соборові або Римському Архидієцезії.*

Один католицький, видатніший богослов сказав про вище згаданий декрет таке: "І, хоч східні ані західні християни не є вповні щасливі цим Соборовим документом, усе ж таки, одну річ треба підкреслити: поняття патріархату, яке з практичних причин було втрачене в Західній Церкві, і своєю дією в Церкві може в майбутньому зблизити єпископську колегіальність до дефініції — щб належить Римському єпископові як папі, а щб як патріархові Заходу. Историчне означення тих двох функцій спричинило замішання у відношенні папства до Східніх Церков".

Цікаво відмітити, що кореспонденти світових журналів і газет звітували з Риму, що §10 і §11 декрету про патріарші права верховних архиєпископів над своїми Церквами чи Обрядами були додані внаслідок домагання Києво-Галицького Митрополита-Ісповідника Йосифа Сліпого, видвигненого до Отців Собору на Згальному Зібранні в дні 11 жовтня 1963 року з наміром піднести геройську Українську Церкву до ряду патріархату.

17. СОБОРОВИЙ ДЕКРЕТ І УКРАЇНСЬКА ПОМІСНА ЦЕРКВА

Несподіваний виступ українського Митрополита-Ісповідника Йосифа VII Сліпого на Соборі з домаганням установити Український Патріархат — заелектризував усіх українських християн у діаспорі й Україні.

Сам Митрополит-Ісповідник, якого Папа Павло VI визнав Верховним Архiepіскопом, у своєму зверненні до Української Єрархії, оприлюдненому 22 грудня 1964 року в "Благовіснику", писав: "На торжественному закінченні третьої сесії Всел. Собору Ватиканського Другого Свят. Отець Папа Павло VI проголосив як обов'язуючі також постанови Собору відносно Східніх Католицьких Церков. При чому з найвищого його доручення генер. секретар Вселенського Собору подав до відома, що Свят. Отець призначив два місяці часу для т. зв. "вакацію легіс", тобто період часу від хвилини проголошення до хвилини обов'язуючої сили тих постанов як церковних законів, щоб у тому часі миряни мали змогу пізнати зміст і обов'язуючу силу тих церковних законів. Водночас Свят. Отець уділив патріярхам власть прискорити або припізнити той реченець, якщо на те є якась слухна причина.

"Отже спираючись на §10. Собору, де говориться, що всі постанови Собору відносно власти патріярхів відносяться також до власти архієпископів, які очолюють єрархію якоїсь помісної Церкви, або якогось окремого Обряду, — Ми з титулу Верховного Архієпископа, визнаного за нами Свят. Отцем Папою Павлом VI, і користаючи з власти даної патріярхам щодо згаданого реченця, постановляємо і оцим письмом подасмо

до відома, що в нашій Католицькій Церкві Візантійсько-Українського Обряду (Греко-Руського) постанови декрету Собору про Східні Католицькі Церкви входять в ужиття з празником Благовіщення Пресв. Богородиці, тобто з днем 25 березня 1965 р. за новим стилем і 7 квітня ц.р. за старим стилем.

"Ця наша постанова обов'язує всі наші Митрополії, Архиепархії, Апост. Екзархати, Апост. Візитатури, як також монастирі всіх наших чинів і згромаджень, чоловічих і жіночих, усе духовенство і мирян.

"Призиваючи найбагатшого Божого Благословення для кожної Церкви, пересилаємо всім наші найкращі молитовні побажання з Різдом Христовим і Новим Роком 1965."

Без огляду на опінії людей і події, що відбувалися по 1965 році, Соборовий декрет і вище призначений документ Верховного Архиепископа Української Церкви мають для нас унікальне, історичне значення і є вже останнім кроком до установаження Українського Патріархату.

Владика Канадської Митрополії звернувся до своїх мирян окремим Пастирським Листом, 25-го січня 1965, в якому подали до відома номінацію Верховного Архиепископа на кардинала та висловивши вдячність Папі Павлу VI і гратуляції Кардиналові, писали: "В цьому найвищому особистому відзначенню Первоєрарха Української Католицької Церкви ми бачимо найближчий крок до подібного піднесення цілої нашої Церкви, тобто до створення для неї власного Києво-Галицького Патріархату, що був би завершенням її єрархічної структури.

"Тому сьогодні ми, українські католики, а то й цілий український нарід, що вповні свідомий

свого історичного завдання, безмежно радіємо цим об'явом Божого Провидіння над нами та засилаємо нашому Божественному Спасителю і Його Пресвятій Матері наші найсердечніші вислови подяки. Водночас щиро дякуємо Апостольському Престолові за черговий доказ батьківської печатливості для нашої Церкви й українського народу та просимо Всевишнього допомогти Свят. Отцеві Папі Павлові VI, що своїм екуменічним духом уже полонив серця всіх людей доброї волі, успішно довершити велике діло оновлення всієї Христової Церкви і *“чимскоріше дати нашій Церкві окремий Український Патріархат...”*

Читання цього Пастирського послання в усіх церквах Канадської Митрополії та оприлюднення всією пресою Канади й інших країн, піднесло українських християн на дусі. Хвилі етеру понесли цю добру вістку переслідуваним Братам в Україні, щоб підтримати їх у терпінні за свою віру та єдність Церкви. У хвилині великого духового, всенароднього піднесення деякі українські провідники передбачали труднощі в здійсненні цього вікового проєкту, але не здавали собі ясно справи, хто видвигне ті труднощі.

Сьогодні, з перспективи однієї декади можна сказати, що українські церковні й світські провідники не сподівалися, що найбільші труднощі до заснування Українського Патріархату вийдуть таки з самої Римської Курії, на якій поміч українські католики покладали найбільші надії.

18. ЯКА СПРАВА СКРІПЛЯЛА НАДІЇ УКРАЇНСЬКИХ ХРИСТИЯН І ЩО З ЦЬОГО ВИЙШЛО?

Українська Католицька Церква на основі своїх історичних прав мала свою повну помісність, тобто внутрішню автономію, без якої не могла б вона була сповнити своє світле завдання: *християнізацію всієї Східньої Європи.*

За звичаєм християнських Церков Сходу, який узяв свій початок із практики Апостолів, це право наша Церква мусить мати в сьгоднішніх вийняткових часах, бо через діяння безбожного, *московського режиму за останніх п'ятдесят кілька років Східня Європа щораз більше затрачує свій християнський характер і тільки Українська підпільна помісна Церква є в силі стримати цей новопоганський процес.*

Наша Церква ще й сьогодні є найсильнішою між усіма східними католицькими Церквами, що були в іншому політичному положенні і від давніх часів аж до сьогодні користуються такими помісними правами. Ці права визнали за нашою Церквою Отці Вселенського Другого Ватиканського Собору в своєму декреті про Східні Католицькі Церкви.

Врешті весь християнський світ сьогодні дуже добре поінформований, що Українська Католицька Церква найбільше з усіх Церков світу натерпілася за ідею єдності Христової Церкви. *Чотиристалітнє переслідування й гекатомби жертв у людях дають їй повне моральне та історичне право домагатися від найвищого Пастиря Церкви повернути їй давню помісність і завершити це Патріярхатом, щоб вона могла зібрати свої*

сили докупити і скріпити свій фронт за повну християнізацію Східньої Європи.

Цього домагаються від папи: Синод наших Владик, українські ісповідники, священники й мняри не задля якоїсь самолюбної цілі чи національної гордості, а задля життєвої конечности в надії, що особа їхнього вивищеного Первоєрарха піднесе значення і пошану їх Церкви в очах своїх і чужих.

Досліджуючи історію нашої Церкви, я пізнав її великий вплив на формування душі народу, її труднощі в минулому і її конечні потреби в сучасному, тому в повній свідомості своєї священницької відповідальности перед Богом мушу сказати, що коли в найближчій майбутности не буде зреалізована її помісність, бодай у рамках Кодексу Східнього права, ми понесемо великі втрати, а наша Церква ніколи не стане осередком духово-моральної сили народу, розсіяного на чотирьох континентах. Ми розплинемося у чужому морі і згинемо в безвістях історії.

Мені особисто дуже добре відомо, що згадані вгорі справи мав на думці наш Блаженніший Отець Кир Йосиф VII, Христів Ісповідник, заки видвигнув своє домагання 11 жовтня 1963 року на форумі Вселенського Собору: створити Український Патріархат. Він був переконаний, що таке піднесення нашої Церкви скріпить її силу і направить заподіяну їй сусідами велику історичну кривду минулого, чого папи за останніх чотири сторіччя були і є живими, наочними і найбільш достовірними свідками. Блаженніший наш Отець був переконання, що його домагання вповні оправдує екуменічна справедливість.

Усі пригадуємо собі визнання папою Павлом VI нашого Первоєрарха Верховним Архи-

єпископом 23 грудня 1963 року; іменування його кардиналом св. Римської Церкви; авдієнцію українських представників у Папи Павла VI та його історичну промову до українського народу; і врешті проголошення нашим Блаженнішим Отцем Соборового декрету про Східні Католицькі Церкви обов'язуючим у нашій Церкві.

Вістки про всі ці історичні події хвилі етеру несли в Рідну Україну нашим Братам у катакомбах і вливали в їхні геройські серця надію та підтримували в терпіннях за свою прежню віру та за єдність з Петровим Престолом у Римі. Правду казавши, ця стійкість за єдність Христової Церкви була і є єдиною причиною їхніх терпінь: бо хто пішов "під високу руку" Московського патріярха і став членом Русскої Православної Церкви, такого безбожний уряд нагородив високими почеснями і теплими посадами.

На превеликий жаль, за останніх десять років зайшли зміни, через які наші провідники, церковні і світські, не можуть вийти з дива, що така боговгодна справа, як піднесення нашої Києво-Галицької Митрополії до гідности патріярхату, знайшла цілу плеяду ворогів явних і неявних і т. зв. "нібі-екуменістів". А вже найменше сподівалися, що до тієї справи поставить себе негативно Найвищий Провід Церкви, за який віддавна гинули сотні тисяч вірних, і нпр. Слуга Божий Митрополит Андрій звітував Пієві XII в 1941 році, що большевики знищили 500 тисяч українських католиків, а скільки їх згинуло після другого приходу большевиків 1944 року, один Господь знає. Папа Пій XII у своїх двох славних енцикліках осудив московських большевиків, гонителів нашої Цер-

кви перед цілим культурним світом і взяв її в свою високу оборону. Це, як згадано, сьогодні змінилося...

Багато наших добрих християн з великим болем серця питають нас сьогодні: "Чому Апостольська Столиця залишила нас? Чей же всі папи чотирьох останніх сторіч все й усюди, а особливо в часах важких переслідувань, брали нас у свою оборону? Ясна річ, що на таке питання важко відповісти, усе ж таки, спробуємо кинути жмут світла на цю важливу і водночас сумну для нас справу.

19. ЗОВНІШНІ ПОЛІТИЧНО-ЕКУМЕНІЧНІ ТРУДНОЩІ

Є фактом, що мимо справедливих домагань українських владик, священників і мирян і досі не є установлений Український Патріархат, хоч Папа Павло VI, який визнав Кардинала Йосифа VII Сліпого Верховним Архієпископом, може це будь-коли зробити або *"владстю ключів св. Петра"* або на основі декрету останнього Вселенського Собору Ватиканського Другого, який підтвердив за ним таке право. Це не стало дійсністю тому, що виникли несподівані й непередбачені нами перешкоди.

Перш за все, історичні вороги українського народу всякими способами та явними й таємними контактами зачали паралізувати старання наших Владик, духовенства й мирян у справі заснування Українського Патріархату.

Представники Московської Православної Церкви, якої обсерватори сиділи на Соборі в Римі, з доручення свого безбожного уряду і патріарха

Алексея перші зачали протестувати проти домагання українців, бо сподівалися, що український патріархат, хоч і з-поза кордону стане для народу немов отой "біблійний вогненний стовп", що поведе український народ до його релігійного й національного визволення, а такій можливості від трьох віків противилася царська, а тепер противиться большевицька Москва.

Наш Блаженніший Отець у своєму листі до наших Владик з 1967 р. писав, що з різних місцевостей України дійшли у вільний світ чутки, що большевицькі комісарі й політруки на своїх мітингах у містах і селах України казали людям протестувати "проти намагань митрополита Сліпого" відірвати Україну від Советського Союзу.**)

Большевицький московський імперіялізм, найбільший ворог незалежності України під цю пору своїми дипломатичними ходами паралізує наші старання завершити ієрархічно нашу Церкву, бо він загнав її в катакомби і тепер ніяк не може її контролювати. Через те їхні політики звернули свою пильну увагу на деяких достойників Ватикану, куди належать українці, і звідки вони очікують прихильного рішення своєї справи. Безбожний уряд запорядив також своєму патріархові якнайшвидше зачати з отими достойниками екуменічний діалог, тобто унійні розмови Московської Церкви з Ватиканом.

І хоч такі розмови вже не раз були в минулому й кінчилися нічим, захоплені такою пропозицією большевиків ватиканські "ультраєкуменісти" рішили прийняти оферту Московського патріарха за добру монету, не зважаючи на те, що саме він

*) Гляди документ ч. 1.

з наказу своєї безбожної влади написав своє ганебне послання "До українських Братів греко-католиків" і так зачав криваве переслідування Української Католицької Церкви в 1945/46 роках, яке Папа Пій XII гостро осудив у своїх двох славних енцикліках в обороні переслідуваних.

До Риму приїхала московська церковна делегація, а Ленінградський митрополит Нікодим (за свідченням о. Ван Страатена та комісара Дерябіна — це агент НКВД) служив Св. Літургію в "Руссікумі", в часі якої співали католицькі богослови і католики прийняли з його рук св. Причастя. І так зачалася скуменічна ідилля з москалями, що триває досьгодні*).

Український католицизм стоїть і страждає чотири сторіччя за ідею єдності всіх християн, тому всі українські католики безсумнівно раді діалогові західних єкуменістів з духовними московсько-більшевицької Церкви на тему єдності з Ватиканом. Скажемо, що українські католики не перестають молитися, щоб урешті Московський патріарх і його владика, духовні й миряни стали дійсними членами християнської Європи і перестали "страха ради юдейська" служити безбожній, большевицькій владі, і не лише говорили на міжнародних конференціях і зустрічах про християнську віру, але щоб і жили згідно з її засадами. І, врешті, щоб перестали переслідувати та руйнувати нашу Церкву і нашу тисячелітню християнську культуру.

*) Гл. документи 8 і 9.

Щоб хтось нас не посудив ув упередженні до Московської Церкви, зачитуємо т. зв. "посного листа" московського християнина, Олександра Солженіцина, що одержав літературну нагороду Нобеля за свої наскрізь християнські ідеї і якого безнастанно переслідує большевицька поліція. Свого листа в час посту 1972 року він заадресував до Патріярха Пімена, і там між іншим так схарактеризував Московську сучасну Церкву. *"Все управління Церквою, номінації священників і владик (часто розпусників, щоб скоро осмішити і знищити Церкву) — проводиться таємно Радою для Справ Релігії. Церква правлена безбожниками по-диктаторськи стала видовищем небаченим від двох тисяч років. Контролі безбожників передане все оперативне керівництво Церквою, як і розподіл церковних фондів — тих мідяків, вкладених побожними руками до кошика. 5 мільйонів рублів на один раз дається з великодушним жестом на різні закордонні цілі, а бідаків проганяється з церковних сходів, і нема гроша направити діравий дах убогої церковці. Священники не мають права в своїй парафії, а можна їм лиш служити богослужбу внутрі своєї церкви; щоб вийти з її дверей до хворого парафіянина або піти на кладовище, треба мати дозвіл від міської (чи сільської) ради..."**). Таку малу релігійно-моральну вартість представляє собою Московська "казьонна" Церква, що вірно служить безбожницькому режимові, за свідченням відважного борця за правду, Олександра Солженіцина. *І така Церква ввійшла в екуменічний діалог з ватиканськими дипломатами, щоб знищити Католицьку Церкву знутра.*

*) *Diaconia*, November 2, 1972.

Українські владика, духовенство і миряни мають право та обов'язок протестувати, коли деякі ватиканські достойники говорять про єдність з москалями, але коштом прав і крові християн України. Чейже ми діти Католицької Церкви і маємо право та обов'язок домагатися, щоб оті достойники Ватикану, де живе наш спільний Отець, Римський Папа, взяли наших переслідуваних братів з України і нас у діяспорі в свою оборону, без уваги на кращу чи гіршу екуменічну атмосферу чи політичну кон'юнктуру. Христос казав: Віддай Богові Боже, а цісареві цісареве.

Рік тому Кардинал Віллебрандс, голова Секретаріату для Єдності Християн, їздив зі своєю делегацією на Синод Московської Православної Церкви (травень-червень 1971), на якому був обраний Патріарх Пімен. Московські Владика схвалили там таку резолюцію: "Відмітити видні історичні події в житті Русської Православної Церкви: поворот до православ'я в 1946/49 роках греко-католиків Галичини і Закарпаття та скасування Берестейської та Ужгородської Уній, які були в своєму часі запроваджені насильством"***).

У цій справі висловив цікаві думки швейцарський єзуїт, Роберт Гоц, в статті п. з. "Українське питання", що була надрукована в кількох світових мовах. Говорячи про ватикансько-московську політику, він каже між іншим таке: "Якби Московський Синод з 1971 року був обмежився до потвердження рішень (НКВД-івських Зборів у Львові) 1946 р. у справі підчинення УКЦеркви з'єднаній з Римом, московській юрисдикції, може вся справа була б якось зрозумілою.

**) Гл. документ 10.

Але те, що сталося під час згаданого Синоду, було комедією під усяким оглядом. Залишаючи на боці ясний і знаний московським церковним чинникам факт, що підчинення Українців католиків Московському патріярхові сталося виключно під насильством і брутальним натиском большевицького режиму, і що такі договори набуті насильством, є неважні, Русска Православна Церква не була авторизована проголосити розв'язання унії, якої вона не заключувала. Треба додати, що в 1595/96 роках, коли заключено унію в Бересті, ті епархії не належали до московського патріярхату, але до царгородського. Також русини (з Ужгороду), що об'єдналися з Римом у 1646 році, були автокефальними. Тому важко говорити, що українці католики "повернулись на лоно Русскої Православної Церкви, бо вони до неї ніколи не належали." (Цитуємо за "Вістями з Риму", ч. 27-29, 15 жовтня 1972).

Цілому світові добре відомо, як "добровільно" перейшли українські християни під "високу руку" Московського патріярха, усе ж таки, Кардинал Віллебрандс не запротестував ані одним словом проти такої цинічної ухвали Синоду Московської Церкви.

20. УКРАЇНСЬКІ ВЛАДИКИ ПРОСЯТЬ ПАПУ ПАВЛА VI ЗАСНУВАТИ УКРАЇНСЬКИЙ ПАТРІЯРХАТ

Екуменічно-політичний діалог Ватикану з Московською Церквою, з одного боку, і натиск префекта Східньої Конгрегації на українських Владик зрезигнувати з домагання заснувати патріярхат та діяти на латинський лад у рамках "Конференції Єпископів Українського Обряду", які до

нічого не зобов'язують, з другого боку, утруднили становище нашого Блаженнішого Отця, так що він упродовж кількох років не був у силі скликати свій черговий Собор Українських Єпископів для усучаснення нашої Церкви*). Він твердо боронив і боронить свого права скликати Собори, як це робили його попередники Києво-Галицькі митрополити.

Нагода посвячення новозбудованого собору Св. Софії на передмісті Риму Папою Павлом VI восени 1969 року, на яку з'їхались українські владика з усіх країн поселення, навіть із Словаччини і Югославії, була доброю нагодою для відбуття Синоду. І з цієї нагоди скористав Верховний Архієпископ та запорядив його відбуття в будинку Українського Католицького Університету в днях 29 вересня до 4-го жовтня 1969 року. Синод відбув дев'ять сесій та виніс ухвали в душі останнього Вселенського Собору.

На першому місці нарад була поставлена справа заснування Українського Патріархату. *Благовісник Верховного Архієпископа* (1969 р.) подає між іншим таке:

"(1) Виразно станувши в часі Вселенського Батиканського II Собору на патріархальних началах в устрою та правлінню Помісної Української Церкви, які — устрій і правління — від віків зберігаються в усіх Помісних Церквах Сходу, в тому числі і в Києво-Галицькій Митрополії, Синод рішає на цих канонічно — правних началах виконувати свою пастирську службу в управлінню Української Католицької Церкви в усіх країнах поселення її вірних під проводом Вер-

*) Гл. документ 1.

ховного Архієпископа, зглядно Патріярха, як помісного Голови.

(2) Конституція й устрій Українського Патріярхату є такі, як і інших патріярхатів на Сході, з узглядненням властей Києво-Галицького Митрополита до Берестейської Унії. (3) Синод рішас вислати письмо до Святішого Отця, підписане всіми Владиками з проханням піднесення Верховного Архієпископства Української Католицької Церкви до гідности Патріярхату."

Цю ухвалу, разом з іншими актами Собору Верховний Архієпископ переслав до Папи Павла VI (Актів згаданого Собору не підписав митрополит Амврос Сенишин ЧСВВ, із ЗСА, що покинув Рим перед закінченням нарад. Одначе, він додав свій підпис до актів в окремому листі до Папи Павла VI в дні 15 травня 1970 року і так ухвала стала одноголосною).

21. ПАТРІЯРХИ НАТИСКАЮТЬ НА СХІДНЮ КОНГРЕГАЦІЮ

В міжчасі на Папу Павла VI і на Східню Конгрегацію робили натиск східні патріярхи, домагаючись негайно впровадити у практику Церкви декрета Вселенського Собору про Східні Католицькі Церкви. І нпр. у лютому 1969 р. Мелхітський патріярх Максимос V Гакім у своєму письмі до Папи Павла VI писав, що права східних патріярхів оспорювала колись і оспорює тепер Східня Конгрегація, не зважаючи на рішення Вселенського Собору.

Він представив папі факт, що в цьому часі багато католиків сирійського обряду емігрують за море і до інших країн, а застаріле східне право не дозволяє патріярхові розгорнути над ними

свою опіку, нпр. не дозволяють йому установити для них єпископа в Америці. Православні патріярхи розгортають повну опіку над своїми мирянами, а католицьким патріярхам Конгрегація відмовляє цього права, підчиняючи їх латинським єпископам. *Латинські каноністи і всякого роду латинізатори до цього не допускають. Така практика — писав патріярх Максимос папі — відстрашує всіх православних від єдності з Католицькою Церквою**).

Також Маронітський патріярх Павло Меуші говорив у часі Світового Синоду Єпископів, остерігаючи папу і всю латинську ієрархію, що до справи єдності християн треба підходити не з параграфами права, бо джерелом віри не є параграфи, але діяння Святого Духа, якого людськими параграфами схопити не можна. Маронітську Церкву досі називали "рожею без колючок", але її часті непорозуміння з Ватиканом зачалися після проголошення кодексу східнього права "Клері Санктітаті".

Голова Української Помісної Церкви Його Блаженство Кир Йосиф VII вияснював членам Світового Синоду Єпископів, що права східніх патріярхів і верховних архієпископів є звичайні, тобто властиві їх урядові, тому не можуть бути противні правам папи, як дехто сугерує. Вже св. Павло визнав існування Помісних Церков, тому Його Блаженство ще раз висунув категоричне домагання заснувати Український Патріярхат.

У наслідок тих протестів, 25 березня 1970 р., Східня Конгрегація опублікувала т. зв. "ДЕКЛЯРАЦІЮ", в якій була мова, що східні єпископи

*) Гл. документ 5.

поза межами своєї матірньої території мають брати участь у патріярших Соборах, звичайних та елекційних. Патріярх зі своїм Синодом намічує трьох кандидатів на єпископа для своєї Церкви в діаспорі, а папа іменує одного з них. Ця тимчасова декларація була поясненням 7-ої точки Соборового декрету про Східні Католицькі Церкви*).

Як згодом побачимо, цю декларацію теоретично розтягнуто також і на Українську Церкву, але в практиці це заперечено, хоч той самий Соборовий декрет говорить про патріярховні права Голови Української Католицької Церкви.

22. ПАПА ПАВЛО VI ВІДМОВЛЯЄТЬСЯ ЗАСНУВАТИ УКРАЇНСЬКИЙ ПАТРІЯРХАТ

10 квітня 1970 року префект Східньої Конгрегації переслав Його Блаженству Кир Йосифові VII письмо із повідомленням, що Папа Павло VI відкинув прохання Владик Українського Обряду щодо заснування Українського Патріярхату. Він вияснював, що це сталося після довгих і основних студій справи і що таке рішення зроблено на основі труднощів канонічної, екуменічної і пастирської натури**).

Натомість він пропонував Його Блаженству зреорганізувати "Конференцію Українських Владик", якої головою папа готовий визнати Його Блаженство Кардинала Кир Йосифа VII. Водночас він повідомив, що копію цього письма перешле кожному українському владиці зокрема.

*) Гл. документ 6.

***) Гл. документ 7.

Силою Соборового декрету про Східні Церкви кожний владика епархії в діаспорі має бути приєднаний до Матірної Церкви і всі вони мають зобов'язок і право брати участь у патріярших, як також архієпископських Соборах за засадою декрету: що відноситься до патріярхів, те *тичиться також архієпископів*. І в цьому дусі була видана згадана "Деклярація". На жаль, письмо префекта Сх. Конгрегації з 10 квітня 1970 року заперечує Голові Української Церкви право мати свій св'ящ. Синод, а дозволяє мати т. зв. "Конференцію Українських Владик." Таке подвійне пояснювання Соборового декрету мусіло довести до конфлікту в справі номінації двох єпископів-помічників у Філядельфії, ЗСА, на весні 1971 року. Цю номінацію зроблено понад головами Його Блаженства Кир Йосифа VII і його св'ящ. Синоду. Відмітимо, що він мав намір відбутися такий Синод у Канаді для полагодження тієї справи, але був затриманий у Ватикані проти своєї волі. Такий середньовічний спосіб поступовання з Головою Церкви великого народу був причиною сильних протестів владик, священників і мирян з усіх країн поселення до Папи Павла VI у формі тисяч листів, меморіялів і телеграм з домаганням: не понижати Голову їхньої Церкви, але негайно визнати за ним усі права встановлені декретом останнього Вселенського Собору для Східних Католицьких Церков.

І, мабуть, у наслідок тих численних протестів 7-го липня 1971 року Папа Павло VI написав урядове письмо до Його Блаженства Кир Йосифа VII, в якому ще раз подавав причину своєї відмови заснувати Український Патріярхат. Папа оправдував себе, що *"бодай у цьому часі"* він не може прихилитися до прохання Синоду Україн-

ських Владик. Своє рішення він зробив на основі opinii "невеличкового гурта Отців Кардиналів" під проводом секретаря Стану, Кардинала Жана Війо, який водночас є прсфектом публичних справ Церкви*).

Папа Павло VI подавав у своєму письмі такі причини своєї відмови: канонічні, історичні, духовні і пастирські. Як видно, реєстр причин дещо більший від того, що його подав був прсфект Сх. Конгрегації рік передтим.

З тексту папського письма виходить, що найбільшу вагу було покладено на канонічну трудність, оперту на територіяльному принципі, який передбачає кодекс східнього канонічного права. І чи не є це куріозом: звичайний латинський монах-місіонер на Сході не підлягає східньому патріархові, на якого території працює; натомість східнім патріархам і верховним архієпископам невільно опікуватися своїми мирянами, яких недоля вигнала з дому і вони живуть на Заході.

В листі папи до Його Блаженства Йосифа VII нема мови навіть про частинне розширення повновастей Голови Української Католицької Церкви на його епархії в країнах нового поселення, про що була мова в "Деклярації" від 25 березня 1970 року в відношенні до східніх патріархів.

Нас уражає обставина, що отой "гурст Отців Кардиналів", студіюючи проблеми Української мученицької Церкви, виразно не застосував тієї мінімальної "Деклярації" до нашої Церкви. Якби він це був зробив, тоді не було б неприємних демонстрацій мирян під час хіротонії двох єпископів-помічників у Філядельфії. Це було причи-

*) Гляди документ 2.

ною затримки Його Блаженства у Ватикані з хвилини, коли він вибрався на Синод своїх Владик до Канади, де напевно була б позитивно вирішена справа номінації обох Владик, як це сталося недовго потім у Римі.

Затримання нашого Первоієрарха у Ватикані проти його волі українські владика, духовенство і миряни відчули не лише як особисту зневагу Голови "Церкви Мучеників та Ісповідників", але й усього нашого народу, що його він репрезентує.

Для історичної паралелі скажемо, що в XV ст. Папа Євген IV, посилаючи Києво-Галицького Митрополита Ісидора на Русь-Україну підтримати своїх мирян у єдності з Католицькою Церквою, іменував його не лише кардиналом, але й своїм "Легатом а лятере" для скріплення його поваги на Сході Європи. Натомість ніхто з "гурту Отців Кардиналів" не порадив Папі Павлові VI іменувати нашого Митрополита-Ісповідника таким "Легатом", коли він їхав відвідувати свою паству розсіяну по цілому світі, не зважаючи на те, що він пробув 18 років на Сибірській каторзі з любови й вірності до Петрового Престолу в Римі. Через брак такої номінації в деяких країнах, (нпр. у ЗСА), папські представники пробували його ігнорувати.

Хто уважно слідкував за вістками світових пресових агенцій з Риму про хворобу і смерть Папи Івана XXIII, знає, що у п'ятницю 31 травня в 6.30 год. вечора, вмираючий папа, як подавала Нім. Кат. Прес. Агенція, звичайно добре поінформована про події у Ватикані, завіззав до своєї постелі кардиналів: Тіссерана, Капелльо й Оттавіяні, тобто трьох голов кардинальських чинів: єпископів, пресвітерів і дияконів, щоб подати їм імена іменованих ним "in petto" карди-

налів, до яких належали: наш Блаженніший Ісповідник Кир Йосиф VII Сліпий і Архиепископ Йосиф Беран з Праги. Нашого Блаженнішого Отця папа завізвав до себе того самого вечора в 9.50 год. Про що вони говорили — ніхто досі не знає. Постає питання, на яке колись дасть задовільну відповідь наш Блаженніший Отець: Чому він не брав участі в конкляве Павла VI? І чому Павло VI не подав тієї номінації до відома Церкві, але тримав це в тайні два з половиною років, тобто аж до цілковитого закінчення Собору? В тому вже часі від акції деяких достойників Курії між українськими владиками настало роздвоєння і не всі вони підтримали домагання Блаженнішого Кир Йосифа у справі видвигненого ним домагання: заснувати Український Патріархат.

Що гірше: йому заборонили і забороняють відбувати Синоди своїх Владик, дарма, що це є древнє право Києво-Галицьких Митрополитів, потверджене папами: Климентом VIII, Урбаном VIII і численними їхніми наслідниками. Це право визнав за ним Соборовий декрет про Східні Церкви, а навіть кодекс східнього канонічного права "Клері Санктітаті".

Про історичну трудність створення Українського Патріархату не приходиться багато говорити. Києво-Галицькі Митрополити завжди були головами Української Церкви без огляду на політичні зміни на наших землях. Аргументація покійного Кард. Тіссерана, висловлена ним в одному з його приватних листів, про "брак історичної тяглости" в Українській Церкві є незгідна з історичною правдою і він одержав багато науко-

вих доказів від наших дослідників про свою велику помилку*).

Хочемо ще згадати, що за стародавнім звичаєм патріарший титул є прив'язаний до осідку голови помісної Церкви. Це й було причиною, що Верховний Архієпископ Кир Йосиф VII та українські владика, просячи папу установити патріархат, ужили стародавнього титулу українських митрополитів: "Києво-Галицький". Щоправда, у новіших часах існують католицькі і православні патріархати без такого титулу стародавнього осідку, нпр. вірменський патріархат Кілікії.

В ході дискусій на тему Українського Патріархату деякі каноністи, що спочатку стояли по противному боці висловили нову гадку, що Папа Павло VI, покищо, міг би поширити повновласті Верх. Архієпископа на Церкву в діяспорі, а водночас надати йому особистий титул патріарха з усіми правами патріархів на взір Сербського патріарха, що був головою помісної Церкви і щойно 1848 року був формально обраний своїми владиками на патріарха та затверджений австрійським цісарем. І якби українські владика за прикладом сербських обрали свого патріарха, то сам папа міг би його затвердити.

23. П'ЯТИЙ АРХИЄПІСКОПСЬКИЙ СИНОД

Вибір сталого Синоду

Восени 1971 року Верховний Архієпископ Кир Йосиф VII відновив відкуплену ним церкву св. Сергія і Вакха в Римі та запросив усіх Владик Української Церкви прибути до Риму на її

*) Гл. документ 11.

юрисдикцію патріархів до їх територій і можна сподіватись, що це буде включене до нового (тобто справленого) кодексу східнього права. Із "анпунто" виходило б, що згадана "Деклярація" таки відноситься до Української Церкви, інакше не було б там про неї мови. Шановний читач може спитати: чому ж у такому випадку Східня Конгрегація не поступила згідно з нею в справі вибору єпископів-помічників у Філядельфії? Чейже за Соборовим декретом наш Верх. Архиепископ має такі самі права як патріархи!

Меморіал кардинала Війо ще раз видвигнув ідею, що католицький патріарх не може виконувати свою юрисдикцію поза патріаршою територією. Каноністи думають, що це несправедливо. Чи це означало б, що голова Церкви втрачає свій церковний авторитет і власть, коли ворог Бога і Церкви прожене його зі своєї території? Чи він перестане бути духовним батьком і пастирем своїх вірних? Чи папи Пій VI і VII перестали бути головою Церкви, коли французи насильно вивезли їх з Риму до Франції? Чому ж меморіал сугерує, що український Верховний Архиепископ утратив свій авторитет і власть, мовляв, коли б він і скликав який Синод, то без участі українських єпископів "з-поза залізної занавіси" його ухвали будуть неважні. Це несправедливість, бо така сугестія криє в собі небезпеку, що вороги Церкви могли б легко спаралізувати її, коли б затримали одного чи другого єпископа від участі в Синоді, як це було у випадку з єпископами Польської Церкви, яких уряд не пустив на Світовий Синод Єпископів до Риму, — але ніхто не відважився сказати, що ухвали цього Синоду є неважні.

Основою важности ухвал є дійсна юрисдикція

юрисдикцію патріархів до їх територій і можна сподіватись, що це буде включене до нового (тобто справленого) кодексу східнього права. Із "ан-пункто" виходило б, що згадана "Деклярація" таки відноситься до Української Церкви, інакше не було б там про неї мови. Шановний читач може спитати: чому ж у такому випадку Східня Конгрегація не поступила згідно з нею в справі вибору єпископів-помічників у Філядельфії? Чейже за Соборовим декретом наш Верх. Архiepіскоп має такі самі права як патріархи!

Меморіал кардинала Війо ще раз видвигнув ідею, що католицький патріарх не може виконувати свою юрисдикцію поза патріаршою територією. Каноністи думають, що це несправедливо. Чи це означало б, що голова Церкви втрачає свій церковний авторитет і владу, коли ворог Бога і Церкви прожене його зі своєї території? Чи він перестане бути духовним батьком і пастирем своїх вірних? Чи папи Пій VI і VII перестали бути головою Церкви, коли французи насильно вивезли їх з Риму до Франції? Чому ж меморіал сугерує, що український Верховний Архiepіскоп утратив свій авторитет і владу, мовляв, коли б він і скликав який Синод, то без участі українських єпископів "з-поза залізної занавіси" його ухвали будуть неважні. Це несправедливість, бо така сугестія криє в собі небезпеку, що вороги Церкви могли б легко спаралізувати її, коли б затримали одного чи другого єпископа від участі в Синоді, як це було у випадку з єпископами Польської Церкви, яких уряд не пустив на Світовий Синод Єпископів до Риму, — але ніхто не відважився сказати, що ухвали цього Синоду є неважні.

Основою важности ухвал є дійсна юрисдикція

привних на Синоді українських Владик, без огляду на те, чи це зібрання хтось назве за латинським звичаєм "Конференцією" чи за східним звичаєм "Собором" або "Синодом". Лист Папи Павла VI з 7-го липня 1971 р. і "аппунто" секретаря Стану Кард. Жана Війо з 29 жовтня 1971 р. визнають Його Блаженство Кир Йосифа VII "Головою Конференції Владик Українського Обряду"; тобто за східною термінологією "Головою Синоду Владик Українського Обряду". Вже з тієї самої причини всі ухвали Синоду мали б обов'язувати всю Українську Католицьку Церкву. Верховний Архієпископ вияснив своє становище посланням до своєї Церкви*).

Згідно з канонічним правом Східних Церков на Синоді наших Владик у соборі св. Сергія й Вакха в Римі були обрані постійні члени Постійного Синоду Української Католицької Церкви: *Його Блаженство Кир Йосиф VII, як Первоієрарх Церкви, є його Головою без вибору; Митрополит Амвросій Сенишин, ЧСВВ, із ЗСА, Митрополит Максим Германюк, ЧНІ, з Канади, Архієпископ Іван Бучко з Риму та Кир Андрій Сапеляк з Буенос Айрес — члени.*

Перша сесія Постійного Синоду відбулася в днях 4-8 червня 1972 року в соборі св. Сергія і Вакха в Римі, що є тимчасовим осідком Верховного Архієпископа Української Католицької Церкви.

Постійний Синод опублікував своє послання, в якому протестував проти намагання московського патріярха і його владик у травні-червні 1971 року "уневажнити" Берестейську та Ужго-

*) Гл. документ 4.

родську Унії Української Церкви з Римом, що були насильно знищені на "НКВД-івському Зібранні" у Львові 1946 року. Члени Постійного Синоду писали: "Цей злочин, один з найбільших злочинів сучасної історії, яким було brutальне і безоглядне нищення безбожним режимом Української Католицької Церкви, прибирає в очах непоінформованої публіки форму повернення нормального і правного стану в церковних справах на землях України. Поширювання такої рязучої неправди, яка так боляче кривдить нашу Церкву і ввесь український народ, не дозволяє нам мовчати. Мусимо, найперше, в ім'я самої правди, а згодом в імені так жорстоко скривдженої нашої святої Церкви виявити перед світом усю неправду такої інформації та поставити перед очі світу нашу жорстоку дійсність у правдивому світлі..."

У своєму звідомленні про теми нарад Постійний Синод сказав, що Конституція нашої Церкви була предметом нарад 5-го Синоду, а тепер роца спрацьовується і скоро її проєкт буде розісланий Владикам для їх коментування й одобрення. І справді такий проєкт розіслано Владикам улітку 1972 року.

Невдовзі після цього секретар Стану Кард. Жан Війо вислав письмо до Апостольських представників, як каже, з доручення папи, і запоряпив, щоб вони довели довідома всіх українських Владик становище Свт. Престолу відносно проєкту "Архиєпископської Конституції Української Помісної Церкви", що був розіслав Блаженніший Кир Йосиф VII українським єпископам*).

*) Гляди: Додаток ч. 12.

На цьому місці згадаю, що після реорганізації Курії папою Павлом VI секретар Стану сповняє роль як би "прем'єра", напр. він переважає на засіданнях усіх префектів дикастерій Курії, які реферують йому всі справи на письмі і пояснюють усно, а вже він реферує папі.

Через те останнього листа до наших Владик не підписав префект Східньої Конгрегації, але сам Кардинал Війо. З цього приводу деякі наші люди були раді, мовляв, наша справа стоїть на кращій дорозі, бо сам секретар Стану підписує листи в справах нашої Церкви. Префект Східньої Конгрегації має такі самі прерогативи, які мав досі, бо він реферує всі справи, а сам воліє сидіти в тіні.

Що думають не-українці про обговорюваного листа кардинала Війо та про стародавні права Києво-Галицьких Митрополитів? Подаємо тут статтю надруковану в італійському ілюстрованому тижневику "Льо Спекіо" (Дзеркало) з 19 листопада 1972 року, ч. 47, пера Гулієльма Роспіліозі, яку подаємо в цілості за "Нашою Метою"*)).

У письмі Кардинала Війо видвигається застереження до згаданого проєкту з таких мотивів: Українська Католицька Церква не є уконституована як Патріярша Церква і не має посередньої правної структури між єпископським і папським авторитетом. Називати Українську Церкву помісною — писав Кардинал Війо — не є ясне правно ані не згідне зі звичаєм Східніх Церков, тому така Конституція не може бути прийнята Апост. Престолом згідно з правом. Натомість

*) Гляди: Документ ч. 13.

Свт. Престіл годигся на реорганізацію "Конференції Владик Українського Обряду", але з підтрестенням, що вона мусить виказати пошану до догм Католицької Церкви і прав Свт. Престолу. Вона має співпрацювати з Комісією для ревізії канонічного права Східніх Церков (у душі декретів останнього Всел. Собору в Ватикані). *Письмо Кард. Війо* зазначає, що *установлення Українського Патріярхату не може бути темою дискусії, бо про цю справу Свт. Престіл видав уже своє негативне рішення.*

Цей дивний, неочікуваний і контроверсійний лист секретаря Стану до наших Владик іде вповні за лінією москвофільської політики Ватикану, яка для рятування латинських християн і одної їх епархії для прибалтійських народів Сов. Союзу на домагання безбожного, московського режиму мовчить про варварське знищення і загнання в катакомби 5-мільйонової Української Мовчазної Церкви і ставить перешкоди об'єднанню Українських Церков у діяспорі. Безсумнівно, цей лист має і матиме вагітні наслідки для нашої Церкви і її відношення до Ватикану, тому хочемо занотувати голос нашого зрівноваженого покірного аскета, Владика-Ісповідника Кир Василя Величковського, що просидів 13 років у московській каторзі. В час недавньої пресової конференції в Торонто, Канада, він зробив перед різнонаціональними журналістами таку заяву: *"Ватикан буде обманений православними москалями, бо вони нещирі. Русская Православна Церква — казав Владика Ісповідник — не є правдивою Церквою, але знаяддам у руках уряду поліційної держави.*

Щовага комуністів (у СССР і в світі) падає щораз нижче, тому вони прагнуть звідкинебудь

підтримки. Ватикан важний для них у здобутті нових приятелів. Причиною контрверсії між Українською Католицькою Церквою і Ватиканом є бажання Українців мати свій патріархат, що його мають усі східні католицькі Церкви (хоч значно менші числом від української — І. Н.). Ватиканські політики гадають, що це може обидити большевицьких урядовців Московської Православної Церкви, бо вона цьому патріархатові дуже противна.

"Я є прихильником загального почування українців — твердив Владика-Ісповідник. Ватикан гадає, що обережність у цій справі сприятиме його зв'язкам з Русскою Православною Церквою. Але Ватикан є на мильній дорозі. І це є помилкою ватиканських достойників". (Тобто дорадників Папи Павла VI — І. Н.).

На закінчення сказаного зробім коротке зібрання наших думок. Доводимо всякими доказами конечність заснувати наш патріархат, щоб він об'єднав нас у вільному світі та зв'язав з Мовчазною Церквою в Україні, яка ісповідує Бога в катакомбах. При тому всьому покладаємо за великі надії на чужу поміч, бо віримо в справедливість нашої справи. Та коли ж не одержимо, чого просимо, скоро тратимо надію. *Це прикмета народу, що думає більше серцем, а менше своїм розумом.* Так не повинно бути. Варта прочитати собі передову статтю "Вістей з Риму" з 15 листопада 1972 року, що вийшла з-під руки дуже авторитетної особи.

Український патріархат є Божою справою. запевняв наш Блаженніший Отець Папу Павла VI, що предсидав на Синоді Світових єпископів. Історія повчає нас, що патріархати поставали там, де були сильно розбудовані Церкви на низах

і їх надбудови епархії; де всі єпископи діяли разом із своїм Архиепископом — Митрополитом, тобто своїм Первоієрархом; де священники шанували своїх патріотичних і горливих єпископів, що любили свої Богом-повірені їм вівці, плекали свої старі традиції, звичаї, обичаї, свою рідну мову тощо, а всі миряни йшли беззастережно за своїми священниками і владиками.

Уявімо собі, коли б вищесказане було дійсністю в усіх наших епархіях вільного світу, зв'язаних сильними узами любови з нашою Церквою в катакомбах, тоді заснування українського патріярхату було б проблемою не років, але місяців, а може навіть тижнів. І ніякий префект ватиканської дикастерії не відважився б понижувати своїми письмами Первоієрарха нашої Мученицької Церкви.

Нічого не допомогла б і найтонкіша дипломатична гра західних єкуменістів з нашими історичними ворогами, що хочуть навіки поховати нашу Мученицьку Мовчазну Церкву в Україні і її Доньки, Церкви у вільному світі.

Не забуваймо про те і щиро любім її! Дорожим нею і за ніщо в світі не заміняймо її! Будьмо готові віддати своє життя в її обороні!

ДОКУМЕНТИ

Ч. 1

Звернення Верховного Архиепископа Кардинала Йосифа до Владик

**Високопреосвященнішим Владикам —
Митрополитам, Архиепископам, Єпископам —
Мир і Благословення!**

1. — Різдвяні Свята з Новим громадянським роком спонукують нас до занесення окремих молитов і благань до Новонародженого Христа за нашу Церкву і наш нарід, — покірної подяки за минуле і гарячих мольб за захмарене майбутнє. Від того ми починали і мусимо в будучому починати всяке наше діяння. А водночас ми мусимо спокійним оком глянути на пройдений шлях і, із здобутих досягнень та пороблених похибок, витягнути, на основі набутого досвіду, висновки та вказати напрямні для дальшої праці. Так поступає кожна розумна людина, так треба поступати і нам.

2. — Після трилітньої праці в часі II Ватиканського Собору ми зробили перші вдатні спроби з'єднатись і узгіднити вступні кроки-передумови для дальших висновків і заключень. Ми зовсім правильно розпочали від літургічної однозгідності, одноголосно прийняли п'ять, усіх обов'язуючих точок, і намітили дальшу працю в тому напрямі. З проголошенням Соборового Декрету про Східні Католицькі Церкви, ми перейшли на *патріархальний устрій*, тому що Верховний Архиепископ є зрівняний в правах з патріархами.

Крім того, всі Владика без виїмку підписали спільне послання в справі переводження в життя постанов II Ватиканського Собору і визначення напрямних в дальшій душпастирській праці. Це все було проголошено в "Благовіснику", — отже, без найменшого сумніву, обов'язує всіх, і ніхто не має права виломлюватися і руйнувати єдність та однозгідність нашої Церкви. Не треба вже інших затверджень для однозгідних ухвал, бо вони обов'язують всі національні Конференції і всіх учасників "іпсо факто", а на патріярших Синодах вистарчає навіть більшість. Щоб утвердитися в юридичній певності, додаймо ще до того автономні старовинні права Східніх Церков в далеко йдучій самоуправі. А наша Церква, зокрема, вже 30 літ полочеться в крові в обороні своїх прав і свого існування. Це зовсім не зменшує авторитету Апостольського Престолу, а навпаки його утверджує і скріплює. Пам'ятні є слова св. Пія X папи, сказані до Слуги Божого Андрея Митрополита, "утере юре тво", — "користуйся своїм правом". А недавно ще сказав один патріярх: "Якщо б не патріярх, то жоден мій єпископ не був би нині в зв'язку з Апостольським Престолом". На тому становищі станув II Ватиканський Собор, затверджуючи патріярші права.

3. — Рішено також, щоб Верховний Архiepіскоп на майбутнє скликав Синод всіх Владик в 1967 році як ювілейному, в столітті канонізації св. Йосафата, щоб вони спільною св. Літургією при його гробі засвідчили свою вселенську католицьку віру, подібно як її були визнали тогочасні наші Владика біля тіла архiepіскопа полоцького Йосафата, убитого за єдність Христової Церкви, перед Святим Отцем Папою Римським. Після Ювілейної Академії ми мали, впро-

довж кількох днів відбутися наш Синод для поладнання біжучих і пекучих справ. Одночасно, це мав бути і вияв нашої консолідації та сили і живучості нашої Церкви, не зважаючи на всі гонення і переслідування. З такими, що правда, скромними досягненнями, поборовши в межичасі величезні труднощі в споєнні і зіграні всього нашого українського Єпископату, всі Владики розїхалися до своїх єпархій. Пізніше ми ще могли спільним Посланням виступити з протестом проти святкування 20-ліття ліквідації нашої Церкви на Україні і то, на жаль, в дуже обмеженому виді, і Спільним Зверненням до Всесвітнього Українського Конгресу в Нью Йорку. Це було великою потіхою для всього духовенства і вірних, передусім для страдаючої Церкви на Радянщині.

4. — На жаль, ця втіха була коротка! Двох чи трьох Єпископів, що не могли, мимо всіх підступних заходів, розбити Єпископського Синоду, і мусіли хоч-не-хоч підчинитися переважаючій більшості, почали покрадьки продовжувати дальшу роз'єднуючу акцію. За ними пішли, коли це стало дещо відомим, і інші Владики і почали виломлюватися з однозгідних ухвал усього Єпископату та заперечувати себе самих. І так, найперше в закарпатських, пітбурзькій і пасейській, єпархіях скасовано свята, мимо протесту духовенства і вірних; в наших єпархіях в З'єдинених Державах знесено, мимо всіх спротивів, піст в п'ятницю, самовільно змінено календар, до чого, між іншим, ніхто не має права, тільки наш Церковний Синод, затверджений Папою. Наруги, а то і знуцання над вірними викликали велике згіршення в цілій Українській Католицькій і Православній (нез'єдиненій) Церкві, а велику втіху

у всіх безбожників і ворогів Бога. В ще іншій спархії запроваджено якісь свої практики в Службі Божій, мимо плачу і ремствування священників і вірних, хоч Апостольський Престол затвердив і всі Владики на Синоді прийняли Літургію, виданий в Римі Священною Конгрегацією для Східної Церкви. У всіх тих жалюгідних неправильностях треба тямити, що Єпископи є для вірних, а не вірні для Єпископа, і що дуже часто самі Єпископи своєю невторопністю викликували негодування вірних і схизми.

5. — Коли з Східної Конгрегації написали, що українські Єпископи належать до державних Єпископських Конференцій і обов'язані підчинятися їх ухвалам, то одержали відповідь, що це не може ніколи відноситися до нашого обряду і східної дисципліни. Так було завжди в Україні, Австрії, Польщі, Югославії і ін. Та на тому позакулісні акції проти канонічно-правного і історично уґрунтованого стану нашої Церкви не закінчилися. До Секретаріату Стану і Східної Конгрегації внесено меморіал проти Верховного Архиєпископа, в яких заперечувано його права скликати Синод. Це саме зроблено також, як повідомляли добре поінформовані кола, в Департаменті З'єдинених Держав Америки у формі демаршу проти можливого якогось там впливу комуністичного громадянина на американські церковні справи.

Щоб упевнитися щодо рішення Владик, чи вони стоять при давній постанові, розіслано нове запитання в тій справі. І прийшла позитивна відповідь від усіх Владик, крім одного, що як звичайно, ніколи не давав жодної відповіді. Від трьох, за першим разом прийшла вимінаюча відповідь, а за другим разом потверджуюча. Вер-

ховний Архиепископ разом із трьома, найближчими Риму, Владиками, відбули підготовчі сесії, на яких випрацьовано подрібний плян і величавого свята св. Йосафата (з участю українських хорів з Голяндії, Відня і Риму) та Єпископського Синоду, що мав відбутися впродовж одного тижня в монастирі "Студіон" — для улегшення участі всіх Владик. Верховний Архиепископ повідомив про це Святішого Отця і Східну Конгрегацію, звідки наспіли відповіді такого змісту: *Треба бути второпним, бо святкування св. Йосафата могли б образити нез'єдинених православних. Єпископська Конференція могла б відбутися, але тільки в канадійсько-американському обсязі. Очевидно, Верховний Архиепископ не міг на це згодитися.* Одначе з того приводу треба було здержатися від Йосафатових Свят і Єпископського Синоду, скликуваного на зразок патріяршого звичаю, для полагодження біжучих церковних справ, Синоду, в якому беруть участь не тільки прибічний Синод патріярха (синодос ендімуза), але всі Владики, щоб мали змогу обзнайомитися з важнішими церковними справами і висловити свою думку. *Як рацію подано, що деякі Владики, мимо письменної заяви взяти участь, таки не приїдуть.* Опісля, дехто з Владик, не питаючись, давав до преси на свою руку пояснення, незгідні з правдою, щоб боронитись перед закидами вірних, які з нетерпеливістю вичікували Синоду і вирішення наболілих справ, та одначе були підведені в своїх сподіваннях. *Владики, що протестували проти Синоду і прав Верховного Архиепископа, навіть прилюдно заявляли, що вони, мовляв, готові приїхати, якщо б дістали завізвання від Верховного Архиепископа.* Не було іншого виходу, як мовчати, щоб не викликувати

більшого згіршення. А треба також знати, що то не була єдина і відокремлена акція. Бо в тому напрямі пішла систематична "робота", з одного боку — меморіяли з Америки і письма деяких монахів, враз з різними іншими їхніми потайними заходами, з другого боку т. зв. "науковими" дисертаціями і публікаціями, опрокидувано основу для Верховного Архиепископа, згідно українського патріархату, щоб в практиці можна було на них покликуватися... "І як люди спали прийшов його ворог і насіяв кукілю... Оставьте рости вкупі аж до жатви" (Мт. 13, 25, 30). Висилано післанців і на Україну, щоб і там викликувати замішання. У висліді того унеможливлено скликання Синоду і всяку акцію за об'єднання нашої Церкви, а висунено концепцію трьох відрубних українських католицьких Митрополій: одна — пригнетена більшовиками, дві інші — нанадійська і американська провінції. Верховному Архиепископові навіть сказано відносними колами, щоб не тратити здоровля на даремні зусилля, бо Україна під московським патріархом, з яким ведуться тепер переговори, а на нашу Церкву в Америці треба махнути рукою, бо американізація — це питання часу. Це останнє потвердили навіть дуже добре поінформовані, позаримські кола. А ще інші "потішали" нас тим, що в теперішній грі ми мусимо бути офірним козлом.

6. — Фактичний стан загально відомий. Верховний Архиепископ видвигнув на II сесії II Ватиканського Собору в першій промові, в імені цілого українського католицького Єпископату, в дуже обережній формі справу українського патріархату, "ут седес Кіовензіс-Галічензіс ад дігнітатем патріархалем евегатур". Нічого в тому не було сказано ні про особи, ні про різницю між

католиками і нез'єдиненими, ні про спосіб обсадження — вибором чи іменуванням, але тільки про один і самий патріархат. Самозрозуміло, і що було до предвидження, почалася сильна протіакція. На Україні скликувано мітинги проти Верховного Архiepіскопа, бо він, мовляв, хоче відірвати Україну від Радянського Союзу, а тут в Римі, деякі наші духовні, подразнені в своїх амбіціях, при помочі пок. Кард. Спельмана, як оповідають, розбили вже рішену справу українського патріархату на підготовчій Соборовій Комісії. Інші, чужі, неприхильні нам церковні кола налякалися зросту нашої Церкви. Варшава зараз зрозуміла в чому справа і поробила свої заходи в часі Собору, щоб рішучо недопустити впливів патріарха на евентуальну номінацію нашого єпископа в Перемишлі. Для пів мільйона вірних в одній з найстарших наших єпархій — патріарх мусів би забрати голос. Так само Москва, що тепер вважає себе єдиним рішальним чинником в церковних справах на Україні, зробила все, щоб себе забезпечити. Московський патріарх вже не назначив в Києві, всупереч тисячлітній традиції, митрополита, але тільки звичайного Єпископа. І екуменічні кола вважали, що український патріархат не улегшить їм справи, але навпаки утруднить, бо Москва не схоче ніяк допустити до створення українського патріархату. Подібне становище зайняв і Царгород, підносячи голосно свої давні права на Київсько-Галицьку митрополію. Для нього наша Церква "ін кестіон епінез" — колюча і болюча справа. Не згадуємо вже про румунського, болгарського і сербського, що стоять під впливом Москви. Коротко кажучи, всі миттю зрозуміли, що Українська Церква виступила б як рівнорядний, самостійний чинник, і

тому вона для всіх — "beatі possідентес" — небажаний конкурент. Єпископат і духовенство в двох третіх і весь український загал, віруючих і невіруючих, по цей і по той бік кордону, відчув інтуїтивно, в чому справа і станув одною лавою проти неприхильників і ворогів, своїх і чужих, українського патріярхату. Найкращим доказом цього є недавня заява на Всесвітньому Українському Конгресі в Нью Йорку, мимо всіх потайки роблених перепон. Немилим скреготом була заборона писати про патріярхат, що викликало якраз ще сильнішу протиакцію в ліберальних часописах. Такий стан триває даліше. В додатку, згадані кола насторожують Римську Курію проти патріярхату і Верховного Архиєпископства, немов би український патріярхат ослаблював авторитет Апостольського Престолу і розбивав єдність Вселенської Католицької Церкви. Не знати, чи в тому більше нерозуму чи наївності? Нині можна вже з певністю твердити, що Київсько-Галицький патріярхат був би в минулому, за митр. Рутського і Могили, за короля Яна Собеского, за часів відновлення Галицької митрополії і в Америці на початку ХХ ст., а так само і тепер, найсильнішим об'єднуючим чинником нашої Церкви і народу з Апостольським Престолом.

7. — Правний стан нашої Церкви спирається нині на Соборовому Декреті про Східні Католицькі Церкви і на правах загварантованих нашої Церкві Римськими Архиєреями при заключуванні Унії (гл. кан. 5, 9, 10. Благовісник I, 1, стор. 20-22 і ін.). Наші "права і привілеї є саме ті, що мали силу в час єдності Сходу і Заходу" і саме це є нормою права, а не пізніші нововведення і порушування давних прав. "Що сказане про

патріархів, є теж важне і про Верховних Архископів". Не згадуючи про Митрополитів в українській старовині, що завжди самі скликували Синоди і ними проводили, Слуга Божий митрополит Андрей Шептицький скликав на Синод всіх українських Єпископів, європейських і американських, закарпатських і югославських, а навіть і болгарських і проводив ними. Український греко-католицький Єпископат вже становив правне тіло, яке збиралося періодично, ще далеко до Вселенського Собору Ватиканського II.

Під нинішню хвилину найважливіша справа для нас є *єдність* Української Католицької Церкви, а не розбиття і розчленування її на дрібні частини, є якій, що вже увійшло в притчу народів і що з докором всі завважають, Єпископ є сам собі пан і удільний князь. І якщо кожний, в такому царстві, іще зачне їздити всюди і співати свій кондак, то з того повстане не гармонійна пісня, але жахлива невиносима какофонія. *В скликуванні і відбуванні Синоду не піднесена навіть справа юрисдикції, бо вона буде така, яка буде для всіх патріархів.* А нема мови, щоб царгородський, московський і інші патріархи зрезигнували колинебудь з своїх прав над підчиненими собі Єпископами на Заході. Треба ясно сказати і остаточно зрозуміти, без огляду на всякі особисті побажання, що патріарші права можуть належати тільки митрополитові престолові Київ-Галич, який впродовж століть підчеркував завжди свою автономність, навіть у відношенні до царгородського патріарха і тому на знак на ділі патріарших прав несено завжди перед Київсько-Галицьким митрополитом — двораменний хрест.

Треба бути хіба не теологом, щоб хотіти підносити українські периферійні єпископства чи

митрополії, без апостольської, вікової традиції, до патріяршої гідности. Тому Свт. Отець сказав до одного предсідника для полагоджування спірних справ, читаючи таке прохання: куди б ми зайшли, якщо б ми хотіли творити українські патріярхати у Вінніпегу і Філядельфії.

8. — Все таки під тим оглядом наша єдність є поважно загрожена. Від найвищих духовних римських провідників приходиться чути упокоряючі докори, що *“українцям в церковних справах не можна ніяк допомогти, бо вони розсварені і жеруться між собою, як пси і коти”*. Також українські політичні і громадські провідники виразно заявили Верховному Архиепископові, а опісля і грилюдно на Конгресі, що *нині найбільшою перепорою для національного і політичного об'єднання є Церква, яка, замість бути прикладом і зразком залізної солідарности, консолідації сил і однодушности в переводженні плянів, стала навпаки відстрашующим проявом розбиття і роз'єднання*. Гляньмо на французів, німців, італіців, поляків і ін. В них залізна дисципліна. Коли Примасові Польщі відмовлено дозволу виїзду на Папський Синод, всі інші Єпископи не поїхали для солідарности. І Папський Синод вислав їм телеграми з признанням. Те саме видно було з промов бесідників на Папському Синоді, чого не можна було сказати про наших, бо кожний говорив, що хотів, і робив, що хотів. Нашими чварами гіршаться і нез'єдинені православні, заявляючи навіть прилюдно: *“ви хочете, щоб ми з'єднались з українцями католиками, коли вони самі роз'єднані і поділені на митрополії, єпископства, екзархати, парохії, Василян і ін. А в нас хоч того нема”*.

9. — З жалем і болем треба ствердити, що авторитет Апостольського Престолу піднесений до небувалих висот серед нашого народу, як це виявилось на ще недавньому кардинальському святі, став підупадати, а повага Єпископів неймовірно принизилась. Вірні, згіршені і невдоволені, домагаються єдності і в розпачливому положенні хочуть *шукати рятунку в усуненні Єпископів чи навіть в погрозах схизми*. Пастирська невторопність деяких наших Єпископів спричинила постання багатьох нез'єдинених православних громад в Америці. Доляр не сміє мати в Церкві більше значення від крові, інакше це ненормальний стан. *Самим грошем, обідами і відважними словами ми не збудували Церкви і не збудуємо, бо це дуже підрядні чинники і вияви, хоч часом і вони можуть бути деяким корисним засобом у второпній душпастирській праці. З чорно запрацьованим грошем вірних і жертвами треба обходитися ощадно і не вільно ними марнотравити, щоб не зражувати вірних. Може не вся вина по нашому боці, завважив би хтось? Правда, але в 3/4 певно наша вина, вже хоч би в тому, що даємо вигравати себе нашим прихильникам і неприхильникам.*

В остаточному висліді, який, отже застрашуючий вид представляє нині наша Церква! З розжаленим серцем треба це сказати, хоч як це невимовно прикро: *Мабуть такої руїни не було за монгольського наїзду і большевицького погрому*. Принаймні духово стояла тоді наша Церква сильно і з'єдинено, а тепер вона розбита, і то якраз тепер, коли такої єдності найбільше треба і коли гаряча молитва Христа — “да вси єдино будуть” (Ів. 17, 11) — нині така ясна і безпосередна, і коли таки до того були ще такі світлі

гороскопи для розбудови нашої Церкви після промови Свт. Отця на кардинальському святі. Як сказано, вина і відповідальність спадає на Єпископів, що далися звести кільком монахам, і то вина і відповідальність перед Богом і історією та перед усім світом. Бо на кого спадає кров цієї нещасної Церкви в її смертельних судорогах? Мусимо собі сказати гірку правду в очі і не можна завивати її в папірці.

10. — Дорогі Владики! В кожній катастрофі мусить бути рятунок і з кожного положення, навіть з безвихідного, треба шукати виходу. Так само і з нашого. Треба направити пороблені похибки і глядіти не тільки під ноги, але й наперед. Найперше, тільки залізна, духовна, моральна, структуральна і дієва єдність усеї нашої Церкви на всіх континентах землі може спасти її від загину. Всякі виломи в основних справах Церкви треба вважати нищівними і тому недопускаєми. В нашому, хоч поневоленому, народі є ще велика свідомість, і церковна і національна, якої не вгасять жодні баламутні дезорієнтації ні псевдозаяви. Треба користуватись цією свідомістю, а наші постанови для добра Церкви і народу будуть загально прийняті. Водночас єдність Єпископату причиниться до двигнення і підбадьорення пригнічених вірних. Ми мусимо стояти на правному становищі і боронити його. Ніхто не зробить за нас нашої роботи і ніхто не буде цікавитися нашими скаргами та жалями. Для уздоровлення цих прикрих відносин є безумовно конечний Архиєпископський Синод всіх наших Єпископів, а не, нікого не зобов'язуючі, конференційні розмови. *Всі Єпископи мусять заявитися виразно і щеро за його скликанням і щоби*

можна було написати меморіал до Свт. Отця і Конгрегації для Східніх Церков, щоб вони знали також і про конечність скликання Синоду і про те, що лише двох-трьох Владик було противних п'ятнадцятьом — "ін кантіте' негліжабль". Без уваги на всякі спротиви, такий Синод є конечний для вдержання єдности Церкви і народу! Жодній Єпископській Конференції на Заході не зроблено в тому напрямі найменших труднощів. Чому ми, Східні Владики, маємо самі собі класти колоди під ноги? Маємо в Бозі надію, що Господь нам допоможе, бо всі наші вірні і безліч вірних усієї Католицької Церкви молиться за нашу мовчазну Церкву. Пресвятая Богородице, спаси нас!

Благодать Господа нашого Ісуса Христа і любов Бога Отця і причастя Святого Духа нехай буде з усіми Вами!

† см. Кардинал Йосиф

Верховний Архиепископ Українців

Дано в Празник Собора

Пресвятої Богородиці 1967/1968.

ЛИСТ ПАПИ ПАВЛА VI
ДО ВЕРХОВНОГО АРХИЄПИСКОПА

Преподобному нашому Братові,
Святої Римської Церкви Кардиналові, Сліпому
Львівському Верховному Архієпископові
Українців

ПАПА ПАВЛО VI.

Преподобний Наш Брате,

Поздоровлення й Апостольське Благословення.

Пошана й велика батьківська любов, що ними Тебе наділяємо, як рівнож трудність і важливість питань, що Ти й інші українські Владики Нам предложили, спонукали Нас до встановлення Нового й якнайбільш уважного розглядання поданого Вами прохання про встановлення Українського Патріярхату.

Згідно з цим нашим рішенням, як рівнож і тому, щоби це питання було розглянене основно, кардинал Іван Вільльо, наш Секретар стану, і також Префект Ради публічних справ Церкви, звернувся був до Тебе, щоби Ти подав на письмі звіт, в якому повністю були б представлені всі аргументи, які на Твою думку, на думку інших українських єпископів, повинні бути узглядені при поновному розгляненні так важливої справи.

У відповідь на це запрошення, Ти зволив переслати Твоє, важливе своїм авторитетом вивчення, wraz з думками майже всіх Українських Єпископів.

З Нашої сторони, Ми вважали за вказане поручити цілу ту справу малому зборові Отців Кардиналів для точного розглянення і студії. Отці Кардинали предложили й всесторонньо пояснили закінчення порученого їм розглянення на зібранні Керівників Ресортів Римської Курії, що відбулося минулого місяця, дня 22 червня.

Після зрілого розваження перед Богом, думок Отців Кардиналів, хоч як схильні Ми були узгляднити Твоє прохання, Ми з правдивим жалем прийшли до закінчення, що принаймні під цю пору, є неможливим створення Українського Патріярхату.

Бо існують причини канонічні, історичні, духовні й душпастирські, які, в сьгоднішньому положенні, на жаль, не дозволяють нам задоволити бажання і прохання Української Католицької Ієрархії.

Найперше стверджено, що канонічна дисципліна Східніх (Церков), яка тепер зобов'язує і яку до речі потвердили Соборовий Декрет "Про Східні Церкви" і Деклярація про термін "агрегатус", проголошена дня 25 місяця березня 1970 року, обмежує юрисдикцію патріярхів й достосування Східнього Канонічного Права зможе внести до зобов'язуючого тепер права деякі пляновані зміни.

Тому, якщо б під сучасну пору був створений Український Патріярхат, це напевно викликало б канонічну проблему надзвичайної великої ваги. Бо, коли взяти до уваги болючі умовини, серед яких знаходиться сьгодні Твоя дуже шляхетна і Нам дорога Батьківщина, то в цьому випадку не йшлося би про поширення правного виконання патріярших прав і обов'язків поза територією Патріярхату — що фактично означало б,

що той, хто очолював би цей Патріархат, мав би більшу владу, як та, що її мають тепер інші Патріархи, але й тут йшлося би про допущення виконання тієї влади виключно поза межами його території. Тоді, в наслідок причин, що сповняють Мою душу найбільшим болем, Патріарх під цю пору не мав би можливості виконувати юрисдикцію всередині самих кордонів своєї території. Можна теж легко передбачити ускладнення, які постали б в самій Католицькій Церкві, якщо б була визнана патріарша юрисдикція на територіях, що підлягають іншій канонічній юрисдикції. Крім цього, хто міг би заборонити, щоб інші Патріархати забажали скористати з такої можливості, щоб поширити власну владу поза межі території й поза приписи канонічних законів, які сьогодні обмежують їхню владу? З другої сторони, треба уважно застановитися над наслідками, що за наслідки це мало б для українців католиків, які ще змушені до мовчанки з приводу вірності своїй вірі, живуть на землях, на яких в сьогоднішніх умовах не визнається законного існування Української Церкви; чи не погіршилось би положення цих вірних християн, що відзначились щирою вірою, якщо б на чужих землях був би публічно встановлений новий Патріархат, який одверто став би в обороні їхніх прав і надій, але не міг би бути співучасником їхньої долі й улегшити її своєю присутністю?

Ми хочемо з певністю вірити, Преподобний Наш Брате, що Ти маючи доказ нашої батьківської й повної любови, печаливості до Тебе й для Католицької Церкви українського обряду, як рівнож Нашої духовної участі в усіх турботах тієї Церкви, схочеш прийняти це наше рішення, що його саме Ми Тобі подали до відома, в дусі

об'єктивної оцінки річей. Подаючи це Тобі до відома, Преподобний Наш Брате, молінням просимо у Всемогучого Бога обильних небесних благодатей для Тебе й усієї Твоєї праці, та для їхнього завдатку для Тебе й цілої Католицької Церкви українського обряду, що Нам певно дуже дорога, засилаємо Тобі з любов'ю в Бозі Апостольське благословення*).

Дано в Римі, у св. Петра, дня 7 місяця липня, у свято святих Кирила й Методія, року 1971, у дев'ятому році Нашого понтифікату.

Папа Павло VI.

Ч. 3

ЛИСТ І МЕМОРІЯЛ СЕКРЕТАРЯ СТАНУ КАРДИНАЛА Ж. ВІЙО ДО ВЕРХ. АРХИЄП. КИР ЙОСИФА І ІНШИХ ВЛАДИК

Секр. Стану

29 жовтня 1971.

ч. 195.966

Екскеленціє,

Свят. Отець був повідомлений, що українські владика запрошені прибути до Риму 30/31 ц.м. для благословення відновленої церкви св. Сергія і Вакха, і в цілі нарад щодо деяких важливих справ.

Заохочений щирими почуваннями, з якими Свят. Отець слідкує за життям Української Церкви, він доручив мені завдання пригадати деякі

*) Вісті з Риму, 21 жовтня 1971 р.

пункти великої ваги, представлені в залученому Меморіалі, який дозволю собі переслати Вашій Ексцеленції.

Користаючись з цієї нагоди пересилаю вислови моєї великої пошани і остаю

Вашої Ексцеленції відданим

Ж. Кард. Війо.

Текст залученого Меморіалу:

“Є добре відомі обставини, серед яких Й. Емініція Сліпий та українські владика звернулись до Свят. Отця з проханням установити патріархат.

Апостольська Столиця, простудіювавши пропозицію з великою увагою і прихильною настановою, на жаль, була змушена при двох нагодах поінформувати українських владик про неможливість задоволити їхню просьбу.

З огляду на делікатність і серйозність проблеми, підсилуваної всякого роду маніфестаціями, та у відповідь на повторні й наполегливі домагання Й. Ем. Сліпого, Свят. Отець, врешті, рішив, що цю просьбу треба піддати під новий вичерпний розгляд.

В тій цілі і для запевнення докладного розгляду справи, було доручено Й. Емініції Сліпому просити всіх і кожного зокрема українських владик подати аргументи, які сумлінно мають бути розглянені при ревізії прохання. Кардиналові було доручено переслати до Апост. Столиці всі відповіді владик, з яких деякі наспіли з опізненням.

Нечисленна Комісія Кардиналів, простудіювавши пильно прислані відповіді й всю справу,

передала вислід своїх студій на зібранні го о. дикастерій Римської Курії, 22 червня 1971 року.

Взявши під пильну увагу опінію кардиналіз. Свят. Отець дійшов до повторного рішення: *є неможливо заснувати Український Патріархат.*

Канонічні й духовні рації, не говорячи вже про історичні, насправду, не дозволяють задоволити прохання Українського Католицького Єпископату.

Передовсім, конечно треба мати в тямці і зробити строгу дистинкцію між "юс кондітум" (діюче право) і "юс кондендум" (закон, що колись матиме силу). Теперішня канонічна дисципліна, як стверджує Соборовий декрет "Східні Церкви" і "Деклярація" щодо терміну "агрегатус" з 25 березня 1970 р. прив'язують юрисдикцію патріархів до їхньої території. І не можна передбачити, чи прийде інакша зміна при ревізії кодексу східнього канонічного права; бо це, мабуть, у відсутності властивого законодавства, мало б наслідок, що буде притягане іншими для їх власної користі.

Отож, *пропоноване заснування Українського Патріархату створило б канонічну проблему ще більшого розміру.* З огляду на жалюгідні обставини, в яких перебуває тепер Церква в Україні, це було б не лише розтягненням законного існування патріарших прав і функцій поза територію патріархату — бо й його посідач мав би більший авторитет від того, який мають всі існуючі патріархати — бо треба би дозволити на виконання таких функцій виключно поза границями території. Через сумні обставини існуючі тепер (в Україні) український патріарх не мав би можности виконувати юрисдикцію на своїй території.

Треба взяти також під увагу вплив на долю українських католиків в околицях, де вони під-

чинені політичним і релігійним умовам, які забороняють існувати Українській Католицькій Церкві. Яка ж доля спаде на життя тих людей, коли б було публічно проголошене заснування нового патріархату з патріархом в чужім краю, який хотів би виконувати свої обов'язки і функції, не маючи змоги ділити з ними їхню долю і потішити їх своєю присутністю.

З огляду на те, що заснування патріархату і скликання канонічного Синоду у властивому значенні, тобто щоб він зобов'язував всіх українських владик, є виключені (юрисдикцію Верх. Архiepіскопа зі Львова є обмежена до території його власної провінції), мусить бути передбачена розв'язка конечних потреб української спільноти поза батьківщиною.

Через те було вислане запрошення до українських владик в імені й на просьбу Свят. Отця, щоб Збір Українських Єпископів, який вже існує і діє під назвою "Конференція Українських Владик", був евентуально зреорганізований, як зайде потреба, новими статутами під проводом Й. Ем. Сліпого."

Ч. 4

ВЕРХОВНИЙ АРХИЄПИСКОП БЛАЖЕННІШИЙ КИР ЙОСИФ VII В СПРАВІ КИЄВО-ГАЛИЦЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

(20/27 жовтня 1971 р.)

Високопреосвященним Митрополитам,
Архієпископам, Єпископам, Духовенству
і Вірним Мир і Благословення!

Другий Ватиканський Собор розбудив і двигнув наново в усій Вселенській Католицькій Церкві духовне життя, прибите війнами і заподіяне ними безладдя. Коли це відноситься до всієї Церкви, то зокрема до нашої в Україні та на поселеннях.

Вправді під гнітом безбожницьких переслідувань вона не могла і не може дати вислову своїм підневоленим, релігійним переконанням, то все ж таки, наші миряни на поселеннях промовили в імені всієї нашої Помісної Церкви й усього народу.

Перед усього, видвигнена Архієпископським Синодом наша прадідна справа Києво-Галицького Патріархату в час Другого Ватиканського Собору, викликала небувалий підйом духа, запал і ревність в усьому нашому народі і тим сконкретизувала і зосередила потугу наших церковних і народніх змагань.

У створенні патріархату увесь народ побачив з'єдинення сил і скріплення народнього організму

та піднесену й усугублену живучість нашої Помісної Церкви.

Богослуження, проповіді, збори, промови і гисьма занесли високу ідею і до найзатишніших і найдальших хат і родин та врили її глибоко в серце кожного віруючого українця. Мольби і благання, ухвали і рішення, прохання і звідомлення, знаходили, очевидно, і на наших Архиепископських Синодах завжди сильний відгомін.

Тимто наші Владики звернулися окремим з 4 жовтня 1969 р. до Свят. Отця Папи Павла VI, щоб Його Святість, на основі переданої влади і поручення 2-го Ватиканського Вселенського Собору завершив створенням Патріархату нашу страдаючу Церкву, як Помісну в Кат. і Вселенській Церкві, на зразок уже існуючих патріархатів.

Дискусії, доказування, переконування і сподівання оживляли весь час очікування всього народу. На жаль, у міжчасі витворилися нові, несприятливі для нас церковні й політичні умовини, в наслідок яких Свят. Отець дав, покищо, відмовну відповідь. Для повного зрозуміння стану речей подаємо на іншому місці в цьому номері "Вістей з Риму" відручне папське письмо в оригінальному латинському тексті і в українському перекладі.

Незважаючи на всі наведені аргументи і рації в папському письмі, ми вповні розуміємо і жаль наших мирян. Усе ж таки, треба нам прийняти цю тимчасову відмову в душі віри і підчипення, із спокоєм і відданням Божій волі. Та водночас ми не повинні закладати рук, але дальше провадити і розвивати, як дотепер, а навіть сильніше, наше церковне і народне життя в правних межах Верховного Архиепископства, доки воно не буде

завершене Патріархатом, в глибокому переконанні, що він стане дійсністю, бо сила Божої справи мусить узяти верх над усякими людськими перешкодами. В цьому наміренні уділяємо Вам наше Архієпископське Благословення.

Благословення Господнє на Вас, Того благодаттю і чоловіколюб'ям завжди, нині і повсякчас на віки віків.

Дано при Храмі св. Сергія і Вакха в Римі,
в храмовий празник 20/27 жовтня 1971 року.

Смирений Йосиф
Верховний Архієпископ і Кардинал

Ч. 5

ЛИСТ ПАТРІАРХА МАКСІМОСА V З АНТІОХІЇ ДО ПАПИ ПАВЛА VI

(16 лютого 1969 р.)

"Серед грізних труднощів, з якими я тепер маю до діла, я звичайно, звертаюсь до Батька і Найвищого Настоятеля Церкви, в якого я завжди вірив і для якого я маю синівський респект і повну відданість.

Приїжджаю до Риму, щоб бути учасником Кардинальського Збору, який говоритиме про вибір майбутнього екзарха для мелхітів у ЗСА. Ви знаєте, Ваша Святосте, наші позиції і позицію Східньої Конгрегації. Проблема, яка різнить нас із Східньою Конгрегацією, є в наших очах дуже важлива. На основі багатьох студій, звітів і заяв авторитетних істориків та каноністів — я стверджую, що право нашої Церкви і нашого патріархату завжди оспорювалось тими, хто займає відповідальні становища в Сх. Конгрегації.

Моя подорож до Риму могла б бути пояснювана як резигнація з прав, що їх я обороняю. Багато наших мирян у своїх листах нам відраджували цю подорож з огляду на можливу, понижуючу, деструктивну і особисту невдачу, коли йде про права, за які я змагаюсь уже вісім місяців, незгадуючи отут старань мого славної пам'яті попередника.

Тимто моя подорож — це ризик, який я беру, маючи повне довір'я до Вашої блаженної Особи. Я впевнений, що обіт Вашої Святости полагодити ці справи супроводиться повним розумінням моїх мотивів, які я обстоюю, а саме, за майбутнє і за саме існування Мелхитської Церкви. І це дає мені переконання, що Ваша Святість сповнятиме роллю арбітра між мною і Сх. Конгрегацією.

Канонічне право перед II Ватиканським Собором, встановлене чужою екуменічним проблемам і принципам церковної єдності ментальністю, несправедливо обмежило юрисдикцію нашого патріархату до границь Оттоманської імперії, а наші емігранти стали залежними від місцевих ієрархів (латинських — І. Н.). Ми зносили цю несправедливість з надією на покращання положення поскільки наша еміграція була ще в початковій стадії і нечисленна. Але відтоді все змінилось.

1. Останній Вселенський Собор відновив права Східних Церков управляти собою згідно з їхніми традиційними законами (Декрет про Східні Церкви, ч. 5) і відновив патріаршу гідність з правами і привілеями, які вона мала в старині (ч. 9) так що юрисдикція, за яку я стою, є нормальним правом нашого патріархату. Щобільше, ми довели історично-правними студіями, що наш патріархат установляв колись екзархати поза його територією (католиками) і поза Римською імперією.

2. Через сучасну політичну і соціальну ситуацію християни емігрують з арабських країн в застрашуючих розмірах. Східніх християн виемігрувало більше, як залишилось у їхніх рідних краях, і ця тенденція продовжується. *Чи можемо в таких умовах користуватись застарілим канонічним правом і зредукувати наш патріархат до географічного або історичного поняття?*

3. Проблема екуменізму і єдності зобов'язує всіх заінтересованих знайти найкращі можливості для їх реалізації. Ватиканський Собор пішов так далеко, що прийняв постанову Першого Собору Апостолів у Єрусалимі: "Не можна настановляти того, що непотрібне". Чи потрібним є вмішування деяких авторитетів до номінації нашого єпископа в ЗСА, коли наш Синод і патріарх бажають, можуть і мають право та відповідальність обрати пастиря для своїх мирян? Коли відмовляється Східнім Церквам їхнє традиційне право, то що ж барті екуменічні старання католиків і їхні поїздки та відвідини голов Автокефальних Церков?

4. Православні патріархи, вірні своїм стародавнім традиціям і вимогам часу, виконують свою юрисдикцію над своїми мирянами в усій діаспорі, із ЗСА включно, без будь-яких обмежень. Чому ж така юрисдикція мала б бути відмовлена східнім католикам? Чи вони мають бути упосліджені за те, що стали католиками? Секретаріат Єдності і Східня Конгрегація останніми часами зайняли опозиційне й вороже становище супроти нас. Чи маємо впасти жертвою виправлення століттями повторюваних помилок латинських місіонерів і Апостольських Делегатів?

5. Богом-інспірованого жесту Вашої Святости відвідати Єрусалим та обняти патріарха Атена-

гораса ніхто так щиро не прийняв, як ми — східні християни. Наша Церква сприяла такому зближенню Сходу й Заходу впродовж століть, і за те вона прийняла денунціацію і навіть удари.

6. Опозиційне ставлення деяких латинських каноністів та латинізаторів до нас іде від неправильного розуміння обряду та від їхнього самолюбства. Вони не розуміли того, що патріарх для східних християн є центральним елементом у формації їхньої Церкви, історії і суспільного життя. Сьогодні це поняття є поширене не лише серед мирян патріархальної території, але й поза нею в інших краях.

7. Наші діти закордоном прив'язані до нашого патріархату. Цю відданість потверджують листи від нашого духовенства, богословів і мирян, які рішуче відкидають можливість відірвання їх від патріаршого престолу, що вславив їхню Церкву й обряд і який репрезентує єдину дорогу духового збереження їх у країнах їхнього поселення. І чи буде це по-людському під претекстом ануляції старих прав проти волі мирян не дозволити їм бути собою в країнах, де пошана до людських прав не підлягає дискусії?

8. Закінчуючи оці міркування, за дозволом Вашої Святости, і говорячи від щирого серця, нехай вільно мені буде поставити питання: Якщо завтра Його Блаженство Патріарх Атенагорас і його Синод об'єднаються канонічно з Римом, чи будуть вони змушені до відданості Римові так, як їхні браття католики, яким Рим торжественно прирік задержати їхні традиційні права і привілеї? І чи не будуть їхні миряни колонізовані під латинським мандатом, без права бути собою, коли тільки латинський інтерес їм спротивиться?

Ваша Святосте! Таке сумаричне міркування є доказом наших вимог, з якими я приїжджаю до Риму. Але понад усі ці міркування ми ставимо обіт, даний нам Вашою Святістю...

Я прохаю Вашу Святість вибачити таку безпосередність, бо це є безпосередність сина Церкви, що має на думці не лише свою малу Церкву, але й Церкву Вселенську. Це безпосередність зраненого сина, який має повне довір'я до доброти і справедливості Батька.

Прохаю прийняти, Ваша Святосте, вияви моєї пошани і відданості.

Бейрут, 16 лютого 1969 р.

Максімос V Гакім,
Патріярх Антіохії і всього Сходу,
Олександрії та Єрусалиму.

Подано за "Діяконією", ч. 3, 1969 р.

Ч. 6

ДЕКЛЯРАЦІЯ СВЯЩ. КОНГРЕГАЦІЇ СХІДНІХ ЦЕРКОВ

25 березня 1970 р.

"Апостольська Столиця у своєму клопотанні про збереження і ріст Східних Католицьких Церков вважала, що треба встановити деякі норми, щоб більше зміцнити зв'язки між патріярхатами та ієрархами їхнього обряду, що поставлені поза межами патріяршої території, та щоб успішніше сприяти добру східних християн, які перебувають поза патріярхатами.

З цього приводу свящ. Конгрегація, керуючись

бажанням впровадити в життя припис 3-ої точки 7-го номеру Соборового Декрету "Орієнталіум Екклезіарум", заявляє з доручення Всел. Архисрея наступне:

1. Східні ієрархи, поставлені поза межами патріяршої території, можуть брати участь в патріярших Синодах власного обряду з правом рішачого голосу, як у справах виборів так і в ділових справах.

2. Патріярх, а в випадку опорожнення престолу або перешкоди (Седе ванканте вель імпе-діта) патріярший замісник, обов'язаний скликати на Синоди, про які мова в ч. 1, всіх і кожного зосібна ієрархів свого обряду, поставлених поза межами патріяршої території.

3. Якщо йдеться про призначення ієрархів власного обряду для східних християн, що живуть поза патріярхатами, патріярхові з його Синодом вільно в догідному часі предложити виборчий список бодай трьох гідних кандидатів Апост. Столиці, при чому залишається в силі право Римського Архисрея іменувати на такий уряд того, кого він захоче.

Вище встановлені норми будуть важні "ад інтерім" (тимчасово) аж доки органічно не прослідиться східня канонічна дисципліна, згідно з декретами і в дусі Вселенського II Ватиканського Собору й усунеться, коли зайде конечність, дотеперішнє право, так щоб звідсіль поширити юрисдикційну владсть патріярха поза межі свого патріярхату..."

За "Вістями з Риму", 21 жовтня 1971 року.

Ч. 7

СВ. КОНГРЕГАЦІЯ ДЛЯ СХІДНІХ ЦЕРКОВ БЛАЖЕННІШОМУ КИР ЙОСИФОВІ VII

(10 квітня 1970 р.)

Високодостойний Емінінціє!

28 жовтня м.р. до Свят. Отця прийшло прохання з датою 4-го жовтня, з підписом Вашої Емінінції і численних українських владик, що включало в собі домагання заснувати Києво-Галицький Український Патріархат.

Як вимагала важливість справи, і саме через оту вагомість, вона була зарезервована виключній компетенції Всел. Собору або Римського Архидієка (Собор. декрет "Схід. Церкви", ч. 11), Апост. Столиця з найбільшою увагою і серйозністю впродовж кількох місяців студіювала всі аргументи, представлені в згаданому проханню.

Після повторних і глибоких роздум, згідно з високими інструкціями, різних дикастерій Курії, що заінтересовані тією проблемою, вислід цих студій, ведених по лінії канонічних, екуменічних і пастирських аспектів, був предложений до найвищої застанови і найкращого рішення Свят. Отця.

Свят. Отець особисто взяв справу до серця, і він уповажив мене 4-го квітня закомунікувати Вашій Емінінції в його імені і з його дозволу кінцеве рішення. Виконуючи це завдання, передаю Вашій Емінінції вістку, що всім аспектам тієї скомплікованої справи присвячено належну уважність — а особливо причини канонічної натури — аспірації заснування Українського Києво-Галицького Патріархату, без огляду на при-

хильну настанову, видаються недосяжними і тому прохання про заснування патріярхату не може бути затверджене.

Отож, як не може бути заснування патріярхату і є виключена можливість уконституування Патріяршого Синоду, Свят. Отець водночас в намірі заспокоїти потреби Української Католицької Церкви запропонував в більш сприємливий спосіб, щоб негайно була зорганізована Конференція Українських Владик на новій базі, а предсідництво в ній він довіряє Вашій Емінінції.

Направду, Свят. Отець думає, що така Конференція, яка відбиває богословський принцип колегіальности, буде найвідповіднішою структурою братньої співпраці Українських Католицьких Владик і їх пастирської відповідальности, довіреної їм для добра українських мирян.

Маю надію, що Ваша Емінінція, якого прив'язання і пошана до Свят. Отця є загально знані, побачить в його рішенні дійсний знак старання, яке він має для улюбленої Української Католицької Церкви і її Владик, яким — згідно з інструкціями Свят. Отця — я пересилаю копію оцього листа.

При цій нагоді висловлю мою глибоку пошану Вашій Достойній Емінінції

відданий в Христі

М. Кард. де Фюрстенберг.

**ЕКУМЕНІЧНІ ТОРЖЕСТВА В ІТАЛІЇ
З НАГОДИ ВІДВІДИН НІКОДИМА.**

**Митрополит Ленінграду веде групу
советських паломників**

("Церква в Світі", ч. 3, 5 листопада 1969)

"Важливість цього паломництва, що відбулося в днях 10-18 жовтня, лежить у факті, що воно було першим з 1917 року, як також що було під проводом знаного православного екуменіста, Митрополита Нікодима. Паломники були гостями Апост. Столиці, через Секретаріят Єдності, що організував цю подорож. В дні прибуття паломники були прийняті Кардиналом Віллебрандсом, а на вечерю зібрались у Папській Колегії "Руссікум" з Кардиналом Фюрстенбергом в присутності інших осіб Секретаріату, ректорів "Григоріануму" та "Орієнтального Інституту".

Слідуючого дня відвідали римські базиліки й були прийняті обідом венедиктинцями при св. Павлі. Слїдували *пополудневі відвідини в Кардинала Сліпого і Віллебрандса*, та в монастирі русских католицьких сестер; згодом були на вечері в декана свящ. Колегії Кардиналів Кард. Тіссерана, який при тій нагоді був наділений медалею св. Володимира; висока це честь від руського патріярха, і так само її одержав Кардинал Віллебрандс.

В неділю зранку Митрополит з чотирьома священниками патріярхату і з дияконом відслужив торжественну св. Літургію в "Руссікумі" при співучасті численних католиків і православних;

пісні співав хор "Руссікуму"; все закінчилось виясненням Євангелії дня митрополитом.

Першою зупинкою паломництва поза Римом були відвідини Асичу, де митрополита привітав Апостольський Адміністратор під час церемонії миропомазання в св. Марії від Ангелів, а після цього пошанували мощі св. Франціска і Кляри та були прийняті на нічліг в монастирі францисканців св. Дам'яна. В понеділок 13го, продовжувано відвідини інших святих римських місць дорогих православним: катакомби Прискілли, св. Климента, св. Петра від Оков тощо. Сполудня митрополит, бувши гостем на обіді в генерала домініканців, був прийнятий на аудієнції в Папи Павла VI. — У вівторок 14-го зачалася друга зупинка поза Римом: Неаполь і Помпеї, з братнім прийняттям Кардинала Урзі і помічника в катедральному палаці, де є мощі св. Януарія, святого в руському календарі; і Монс. Сіньора в церкві Помпеях. Потім до Барі, другої батьківщини того руського православного, з гідною молитвою перед гробом св. Ніколая, в чудовій екуменічній атмосфері, приготованій домініканцями. Скорі відвідини в професорів семінарії в Мольфетті закінчила день ентузіязму. Того вечора група паломників прибула в Венецію, де ввесь слідуочий день не вистачив оглянути всі пам'ятки лягуни: Марка, Атанасія, Степана, Лукію, Лаврентія, Джустініяні, Павла Пустинника — всі були відвідані.

Семінарія прийняла паломників обідом і щирою розмовою з семінаристами. 17-го були в Медіоляні; паломники відвідали кості Амврозія, Гервазія і Протазія, і були прийняті Кард. Кольомбо і помічником, все роблено за традиційним амврозіанським обрядом, до якого долучився солодкий

русский спів, який було чути в кожній відвідуваній місцевості.

Почитання св. Карла, wraz з відвідинами екскавації Катебри Чертоги в Павії, заповнили решту дня. Кардинал Медіоляну гостив паломників сьбідом, а ввечерю приймали їх Кард. Фюрстенберг і Віллебрандс, Монс. Бруні, Ген. Єзуїтів та інші достойники Церкви.

В суботу 18-го, Митрополит і його люди відлетіли до Росії з обіцянкою, що прийдуть ще раз, щоб докінчити оглядини римських святощів. Вже в серпні 1967 р. митр. Нікодим з нагоди Року Віри відвідав основні Петро-Павлові пам'ятки Риму. Дух, що лучив русских з католиками Італії, прелатів, духовних і мирян, був вповні екуменічний, численні промови Нікодима про спільні реліквії, спільні свята обох сестринних Церков. Тепле братерство і спонтанна щирість зустрічей на кожному рівні (як думати про торжественний привіт робітників катебри в Неаполі) перевищили кваліфікацію "екуменічний" на простішу "християнський".

Ч. 9

БРАМА З БРОНЗУ. СОВЕТСЬКИЙ ЕНКЛЯВ У ВАТИКАНІ

Під повищим наголовком появилась у журналі "Іль Боргезе" стаття про большевицьку роботу в Італії та про їх впливи у Ватикані.

"Понтифікальна Колегія "Руссікум" — пише автор статті — змінила свою назву без дозволу папи і тепер називається "Русский Дом" (Ля Каза Русса). Її ректора, французького єзуїта, о.

Павла Майло, називають тепер "Червоним Папою" задля його великих впливів на Східню Конгрегацію.

В "Русскім Домі" живуть три московські духовні, що нібито студіюють латинський обряд, а радніше втягають ватиканські кола в большевицьку орбіту. Один, добре обізнаний і шанований ватиканськими колами казав мені нещодавно — каже автор статті — що Східня Конгрегація видає тепер величезні суми гроша єзуїтам, які займаються Московською Церквою, так що Ап. Столиця ніколи досі не давала стільки грошей католицьким краям, що їх видає тепер православним москалям.

Сірі еміненції з Ватикану від сторіч ще не можуть пізнатися на руских; тимто "Червоний папа" всюди посилає своїх людей на ключеві місця, напр. у Сх. Конгрегації, в Університеті Пропаганди, до Атенеуму в Лятерані тощо. І так приятелі большевиків опанували ситуацію в Сх. Конгрегації, як також ватиканську дипломатію; а на Григоріянському Університеті викладають Маркса і Леніна; в Біблійному Інституті говорять про поблудження папів, а в Інституті Орієнтальних Студій величають московський імперіялізм і націоналізм.

Недавно підо впливом "Черв. папи" відбулося зібрання єзуїтів в Ріо де Жанейро, при співучасті їх генерала о. Аруппе, і там було вирішено помагати соціалізації продукції і культури, при знесенні приватної власності і нести поміч революціонерам Півд. Америки. І так єзуїти в тих краях не говоритимуть про богослов'я, але про матеріялістичну антропологію й соціологію.

Єзуїти стали знаярдыям у большевицьких намаганнях пенетрувати навіть протикомуністичні

ряди скитальців. У їх т. зв. "Місіях" працюють 345 священників, але це є окрема цікава справа, що заслуговує на окрему увагу, бо докруги ректора "Руссікуму" живуть большевицькі шпигуни. Кажуть, що тим ділом займається велике число жінок, черниць і світських, і все це вони роблять за ватиканські гроші; італійська поліція перехопила чимало листів отих "папіс" до ректора "Русского Дому", чи Черв. Папи, що йшли туди з Бельгії, Бразилії, Німеччини, Аргентини, Франції й Італії. Покищо не називаємо їх на ім'я, але згадаємо про Церковний Інститут у Брукселі при вул. де ля Курон; в Парижі при руе де Рутлі. при вія Пізана в Римі і при вія Ляттуада в Міляно; в баварському Мюнхені при Рентгенштрассе Кірхенфервальтунг; в Буенос Айрес при Гвемес 2964; в Сан Паольо в Бразилії при Руа Бон Пастор і т. д.

Всі оті жінки мають таємні контакти з большевицькими агентами згаданих країв, а свої вістки пересилають просто до "Черв. папи в Русському Домі" в Римі.

Для злегшення тієї акції "Черв. папа" казав змінити назву "Місії" на назву "Екуменічні центри". Отак змінено фронтову фасаду, але "мафія з Русск. Дому" діє в усьому світі.

Отож є конечним виявити роботу большевицьких агентів в Італії, хоч би вони вбирали священні рясни. Публічна опінія домагається виведення на денне світло речі, які діються "поза бронзовими дверима", тобто викрити маневр втримувати большевицький енклєв (ячейку) у Ватикані.

ПОСТАНОВИ СОБОРУ МОСКОВСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

Журнал Московської Патріархії, що є офіційно-зом Московської Церкви, в своєму номері за червень 1971 року помістив згадані постанови. де між іншим говориться таке:

3. *(Треба) відмітити видатні історичні події в житті Російської Православної Церкви: поворот до православ'я в 1946/49 рр. греко-католиків Галичини і Закарпаття і скасування Берестейської та Ужгородської Уній, що в своєму часі були запроваджені насильством.*

4. Визнати за факт виняткової ваги зусилля роблені свят. Патріархом Алексеем і свящ. Синодом Російської Православної Церкви в періоді обсервації після повороту на лоно Матері Церкви відлучених від неї в різні часи владик, священиків і мирян, створивши в ній різні відмежовані Церкви в ССРСР, як і поза межами розкольніцькі угруповання.

Доручити вищій церковній владі Російської Православної Церкви продовжувати намагання в справі "возсоединенія" з Матірною Церквою т. зв. Русскої Православної Церкви закордоном і інших розсіяних її дітей, щоб в ім'я Господа Ісуса Христа вони зібрались у її спасаючому лоні, прикоротивши роздори і поєднавшись в одному дусі та в одній мислі...

7. Свящ. Помісний Собор Російської Православної Церкви висловлює погляди його архієреїв, священиків і мирян, громадян Сов. Союзу, що свідчать про єдиномудне одобрення ними і

всіми православно віруючими нашої батьківщини, яких вони репрезентують на Соборі та зусиль Правительства ССРСР скерованих на розвій життя советського народу і закріплення тривкого і справедливого міжнароднього миру. Сповнені глибоко патріотичними почуваннями владики, духовенство і миряни Російської Православної Церкви будуть сумлінно трудитись для добра своєї вітчизни.

Ч. 11

ЛИСТ КАРДИНАЛА ТІССЕРАНА ПРО УКРАЇНСЬКУ ЦЕРКВУ

(Переклад з англійського)

Д-р Марія Клячко,
423 Вест 118-та вул.
Нью Йорк, ЗСА.

Дорога Пані,

Я одержав Вашого листа від 29 червня 1970 року і Вашу книжечку. Я прочитав обидвос — друкований лист не так може комплектно, бо в ньому я не знайшов нічого нового.

Ви думаєте, що це народ створив патріархати. Однак, згідно з церковною історією і (канонічним) правом це не так. Титули "патріярх" і "патріярхат" були встановлені в перших віках нашої ери Вселенськими Соборами. Правдою є, що російський патріярхат не постав у наслідок рішення Всел. Собору, лише 1589 р. виявився цей титул. Але в Росії ніхто не думав ділити церковного тіла, вдержуючи єдність, як вона була визначена князями *Великої і Малої і Білої Россії*.

Немає жадної історичної бази для того, щоб єпархіям Києва і Галича давати якісь особливі титули.

Україна не є традиційним терміном також у політичній історії. Ця назва появилася за часів Мазепи. Але вона скоро зникла. Русини в Австро-Угорщині прийняли її в останніх десятиліттях ХІХ ст., але ніхто поза малими кругами (людей) не приділював цьому ваги. Ваші предки мали національне ім'я "*Русини*", що його західні автори переклали правильно як "*Рутени*".

Політичне стимулювання пошкодить Вашій католицькій спільноті, що властиво вже сталося. Я бажав би, щоб Ваша Ієрархія зрозуміла це і присвятила більше уваги розвитку релігійного життя. Це є самотньо важлива справа.

З пошаною до Вас у Христі,

кардинал Євген Тіссеран, вл. р.

Ч. 12

Дата

ОСОБИСТЕ

Ваша Ексцеленціє!

Дійшло довідома св. Престола, що Його Еміненція Кардинал Йосиф Сліпий розіслав Єпископам Українського Обряду, для їх коментарів та евентуальної публікації, текст "*Архиспископської Конституції Помісної Української Церкви*"

З доручення Свят. Отця Його Еміненція Кардинал Секретар Стану просить мене довести до Вашого відома слідує:

1. Сам проєкт і його вислання сталися без ви

дома Святого Престола; ані згодом Кардинал Сліпий не поінформував її про цю справу.

2. Не можна знайти жадного правного титулу, що узаконив би таку "конституцію": особливо тому, що Українська Церква не є уконституована як Патріярхат і, як цілість, не має посередньої правної структури між єпископським і папським авторитетом.

3. Називати Українську Церкву "автономною" не є ясне правно ані незгідне із звичаєм інших Східніх Церков.

4. Послідовно Святий Престол не може прийняти таку конституцію як згідну з правом.

5. З другого ж боку, цей Святий Престол не буде противний нарадам Українських Єпископів щодо осучаснення законодавства їх Церкви, особливо для поліпшення структури її теперішньої Єпископської Конференції.

Одначе, така нарада має відбуватися з належною пошаною до догматичних вимог Католицької Церкви і без упередження до прерогатив Святого Престола і, очевидно, у згоді з працею дорученою новій Комісії для проектування кодексу східнього канонічного права.

В такій нараді проблема Патріярхату Українського Обряду не може бути темою дискусії, бо вже добре знане рішення Святого Престола в тій справі.

ІТАЛІЙСЬКА ПРЕСА ПРО ЛИСТ КАРД. ВІЙО

(*"Lo Specchio"*, 19 листопада 1972, (47), стор. 10)

Ватикан. — Цими днями вийшло на яв особливо алярмуюче зближення Ватикану до Советської Росії. В римському "Іль Темпо" надруковано вістку і двадцять чотири години пізніше potwierджено Святою Столицею, що кардинал Сліпий, Верховний Архиепископ Українців, Мученик за віру, в'язень советів впродовж 18 років у каторжних таборах Сибіру і поза полярним колом, є позбавлений прав у своїй ранзі Голови Української Католицької Церкви, і що сам пост — бодай тимчасово — зліквідовано. Ця гостра міра подана до відома українським єпископам, розкиненим по цілому світі (говорить "Іль Темпо") листом, підписаним кардиналом Секретарем Стану. Роздумавши над тим 24 години, Ватикан почав дивовижну й нечувану акцію. Він рішуче заперечив існування "листа", кажучи, що тут мова про *"писаний документ, підписаний кардиналом Війо, Секретарем Стану, і поданий до відома українським єпископам"*. Багато не відразу схопило це дуже тонке розрізнення. Інші, хоч і розважали над цим, не вповні збагнули цього, навіть по довгій призадумі. В кожному разі письмо кардинала Секретаря Стану, першого авторитету Церкви після Папи, говорить між іншим — з сильним натиском: *"Українська Церква не має жадної понад-єпископської форми юрисдикції за вийнятком Апостольської Столиці"*.

Іншими словами, Верховний Архиепископ Кардинал Сліпий, якраз той, якого поставлено над

іншими єпископами, як Голову Української Церкви, вже більше не має цієї влади.

Українці в Америці, від яких прийшов до Риму англійський текст листа — "простіть нам, Еміненце і Високодостойний Кардинале Війо! Ми хочемо віднестися до документу написаного, машиною і підписаного пером і даного до відома українських єпископів, в деяких випадках теж і при допомозі послуг поштаря" — злагіднили, не фальсифікуючи, гострий вислів Секретаря Стану. Замість виразно вказати на відсутність будь-якої юрисдикції верховного архієпископа над українськими єпископами, вони висловили це речення менш гострими словами: *"Українська Церква не є патріархатом і не має нікого, хто міг би бути посередником між нею і папською владою"*. Як видно, суть та сама: Українська Церква траить свою автономію і йде під пряму залежність Риму.

Як постала ця автономія, що її тепер придушено? Українська Церква византійського обряду злучилася з Римською, визнаючи найвищу владу Папи, 18 жовтня 1596 р. так званим "Актом Унії", проголошеним тодішнім Митрополитом Києва Михайлом Рогозою в Бересті. З ним зібралось п'ятьох єпископів і трьох архимандритів і Акт був проголошений в присутності представника Папи Климента Восьмого, фльорентійця Іполита Альдобрандіні. Митрополит Рогоза одержав раніше, а саме 2 лютого того ж року, заповнення Климента Восьмого, що верховний архієпископ Києва *"при завершенні унії з Римом"* збереже право номінувати єпископів для опорожнених дієцезій.

Папи протягом століть завжди признавали цей привілей, і коли в наслідок переслідувань право-

славних Верховний Архiepіскопaт Українців-католиків перенесено до Львова, Пій Сьомий у 1807 р. потвердив ще раз запевнення Климента VIII. Соборовий Декрет II Ватиканського Собору про Східні католицькі Церкви зазначає, що "верховний архієпископ рівняється патріархові". Моту Пропрію "Клері Санктітаті" признає верховному архієпископові привілей номінувати єпископів у Верховній Архидієцезії, а інший канон дає йому право назначувати представників при Святій Столиці.

Ця структура є — бодай на вигляд — признана й потверджена теперішнім Папою 23 грудня 1963 р., коли він номінував Митрополита Сліпого *"Верховним Архієпископом"* українців. Мученикові Йосифові Сліпому отже була признана ранга Голови Української Католицької Церкви під зверхністю Папи. Хоч він і не є патріархом, але має у великій мірі функції патріарха. Властивості патріарха були проголошені легальними письмами й фактами Павлом VI, який проголошує їх легальними навіть для некатолицьких патріархів, так як патріархові Москви, якому в день Воскресення 1965 року теперішній папа висловив сердечні побажання, поширюючи їх також *"на клир і на нарід, що поручені вашій пасторальній опіці"* і *"тій частині стада Христового, якої Пастирем є ви"*.

Українцям-католикам — противно, не так як тим нез'єдиненим — це старинне право нині заперечене. Хоч Павло Шостий, коли українці просили його піднести Сліпого до ранги Патріарха, повідомив їх 7 липня 1971 р., що *"ми були схильні прийняти ваше прохання, але, з болем, ми прийшли до висновку, що неможливо — принаймні під цю пору — створити Патріархат"*.

іншими єпископами, як Голову Української Церкви, вже більше не має цієї влади.

Українці в Америці, від яких прийшов до Риму англійський текст листа — "простіть нам, Еміненце і Високодостойний Кардинале Війо! Ми хочемо віднестися до документу написаного, машиною і підписаного пером і даного до відома українських єпископів, в деяких випадках теж і при допомозі послуг поштаря" — злагіднили, не фальсифікуючи, гострий вислів Секретаря Стану. Замість виразно вказати на відсутність будь-якої юрисдикції верховного архієпископа над українськими єпископами, вони висловили це речення менш гострими словами: *"Українська Церква не є патріархатом і не має нікого, хто міг би бути посередником між нею і папською владою"*. Як видно, суть та сама: Українська Церква траить свою автономію і йде під пряму залежність Риму.

Як постала ця автономія, що її тепер придушено? Українська Церква византійського обряду злучилася з Римською, визнаючи найвищу владу Папи, 18 жовтня 1596 р. так званим "Актом Унії", проголошеним тодішнім Митрополитом Києва Михайлом Рогозою в Бересті. З ним зібралось п'ятьох єпископів і трьох архимандритів і Акт був проголошений в присутності представника Папи Климента Восьмого, флорентійця Іполита Альдобрандіні. Митрополит Рогоза одержав раніше, а саме 2 лютого того ж року, запевнення Климента Восьмого, що верховний архієпископ Києва *"при завершенні унії з Римом"* збереже право номінувати єпископів для опорожнених дієцезій.

Папи протягом століть завжди признавали цей привілей, і коли в наслідок переслідувань право-

славних Верховний Архиєпископат Українців-католиків перенесено до Львова, Пій Сьомий у 1807 р. потвердив ще раз заповнення Климента VIII. Соборовий Декрет II Ватиканського Собору про Східні католицькі Церкви зазначає, що "верховний архиєпископ рівняється патріярхові". Моту Пропрію "Клері Санктітаті" признає верховному архиєпископові привілей номінувати єпископів у Верховній Архідієцезії, а інший канон дає йому право назначувати представників при Святій Столиці.

Ця структура є — бодай на вигляд — признана й потверджена теперішнім Папою 23 грудня 1963 р., коли він номінував Митрополита Сліпого *"Верховним Архиєпископом"* українців. Мученикові Йосифові Сліпому отже була признана ранга Голови Української Католицької Церкви під зверхністю Папи. Хоч він і не є патріярхом, але має у великій мірі функції патріярха. Властивості патріярха були проголошені легальними письмами й фактами Павлом VI, який проголошує їх легальними навіть для некатолицьких патріярхів, так як патріярхові Москви, якому в день Воскресення 1965 року теперішній папа висловив сердечні побажання, поширюючи їх також *"на клир і на нарід, що поручені вашій пасторальній опіці"* і *"тій частині стада Христового, якої Пастирем є ви"*.

Українцям-католикам — противно, не так як тим нез'єдиненим — це старинне право нині заперечене. Хоч Павло Шостий, коли українці просили його піднести Сліпого до ранги Патріярха, повідомив їх 7 липня 1971 р., що *"ми були схильні прийняти ваше прохання, але, з болем, ми прийшли до висновку, що неможливо — принаймні під цю пору — створити Патріярхат"*.

І кардинал Сліпий просив своїх вірних прийняти покійно також і цей досвід, що відбирає Українській Церкві один з її найуспішніших середників пасторальної дії. Між іншим, Йосиф Сліпий — нині кардинал — був першою особою, яку Павло Шостий відвідав зараз по своїм вивіщенні на папський трон. Того ж таки дня, як його вибрано, після обрядових функцій з членами Святої Колегії та іншими ватиканськими достойниками, новий Папа залишив своє помешкання того першого пополудня, щоб удатись перш за все до помешкання тоді — Митрополита Сліпого. Був це щедрий жест признання героїчної вірності Української Католицької Церкви Папі; це був вияв вдячності одинадцятьом заарештованим єпископам, з яких десять згинуло у в'язниці або коротко опісля. Тільки особливіша сильна будога спасла Митрополита Сліпого, що пережив температури 45 ступнів морозу, які, як він каже: *"мені заперали віддих і посилювали биття серця, яке наче б розривалося, але Ісус, Пречиста Діва і деколи собрат недолі завжди приходили мені на поміч"*.

Отже Папа знає мучеництво українського народу, — який налічує п'ятдесят мільйонів, але втратив десять через війни, голод і комуністичні переслідування.

Натомість дев'ять років пізніше прийшло якнайгірніше розчарування. Їхньої жертви більше не признається. Як її поставлено на вагу супроти користей, які надіється одержати із зближення з Советським Союзом, більш бажаною стала Москва. В Росії Московській патріархат знищив Українську Католицьку Церкву, змушуючи її стати частиною Російської Православної Церкви. Вона осягнула цю мету актом насилля, вживаючи

поліцію і військо. Теперішній патріарх усієї Росії Плімен, зараз по своїй інтронізації проголосив офіційно зникнення Української Церкви. Він це зробив в присутності ватиканського достойника, кардинала Віллебрандса. І найбільше болить українців те, що цей визначний кардинал, який був присутній в офіційній ролі на декларації, яка санкціонувала в брутальний спосіб знищення спільноти українців-католиків, не зложив жадного протесту. Хоч можна б зрозуміти небажання образити публично своїх господарів у великім зборі на советській території, все ж залишається таємницею, чому кардинал Віллебрандс, повернувшись до Риму, не осудив в будь-який спосіб цього плянового знищення однієї Східньої Церкви, яка злучена із Святою Столицею вірністю "аж до крови". Якщо не належалося йому це зробити, то це дійсно скандальне, що Свята Столиця не почувалась до обов'язку висловити — якщо не протест, то принаймні біль, про те, що сталося.

Та лишилася Українська Церква поза межами України під зверхністю Верховного Архiepіскопа Кардинала Сліпого. Історично доказано, що в таких випадках верховний архiepіскоп не траить своїх прав, але має обов'язок задержати з'єдиненим своє стадо, щоб його не проковтнули країни, в яких воно знайшло притулок. В дійсності, вже в давнині, 682 р., коли жителі Кипру, що мали Помісну Церкву, вигнані з острова арабським переслідуванням, оселилися поблизу Константинополя, були поставлені під юрисдикцію свого верховного архiepіскопа, а не екуменічного Патріярха Константинополя, на території якого вони знаходилися — а він був найбільшим з патріярхів по Папі! По дев'ятнадцяти століт-

тях християнства таке саме право заперечується українцям, що їх засуджують на розсіяння і поступову асиміляцію в інші Церкви, щоб приподобатися Москві. Це природно, що комуністи, а між першими Лільо Спадіні у "Паезе Сера" (— це італійська комуністична газета — заввага наша) цим зраділи.

Але дороги Провидіння — незбагнуті. Парадоксально — в часі, коли прийшла вістка, що кардинал Сліпий позбавлений прав, — у Римі відбувалися збори групи священників і світських маоїстів, які заявили: — "Коли Єпископ Риму проголошує Слово Боже і закликає перевести його в діло, вірні є щасливі, що їх будується у вірі; але коли Він, прямо або через деякі органи Курії, проповідує підчинення сильним цього світу, християнська Спільнота робить йому братню прислугу, пригадуючи йому, що "тільки Ісус є Господом" ".

На диво, так як сам Ісус сказав, часом ті, яких вважають синами темряви, є "мудрішими у своїм роді від синів світла". Але це не має вартости за бронзовими воротами (брама Ватикану — примітка наша) в хвилині, як монсіньор Касаролі заключає дипломатичні зносини з комуністами Варшави, у сподіванні заключити їх і з Москвою. Росія є потужна, і це вистачає.

Гульєльмо Роспільйозі

БІБЛІОТЕКА

Н. Грідича

БІБЛІОГРАФІЯ

- Acta Patriarchatus Constantinopolitani**, etc., ed. Miklosich-Mueller, Vindobonae.
- Attwater, D.**, *Christian Churches of the East*, Milwaukee, 1947.
- Barry, J. C.**, *Readings in Church History*, Westminster, 1966.
- Caspar, F.**, *Geschichte des Papstums*, II, 1933.
- Christliche Osten**, *Der*, (25), 1970, 1.
- Diaconia**, New York, 3, 1969.
- Documenta Pontificum Romanorum**, etc., Romae, 1958.
- Documentation Catholique**, La, 1963.
- Documents Vatican**, II, America Press, 1966.
- Dushnyk, W.**, *The Ukrainian Rite Cath. Church at the Ecum. Council*, N.Y., 1967.
- Eastern Churches and Catholic Unity**, ed. Maximos IV Sayeg, N.Y., 1963.
- Eusebii**, *Historia Ecclesiastica*, Baker Book House, 1962.
- Gelzer, H.**, *Der Streit ueber den Titel der oekum. Patriarchen*, 1897.
- Hefele, K., J.**, *von, Konziliengeschichte*, Freiburg i. Br., 1897.
- Janin, Pere**, *The Separated Eastern Churches*, London, 1933.
- Krajcar, J.**, *The Ruthenian Patriarchate*, *Or. Chr. Per.*, 30, 1964.
- Litterae Apostolicae Motu Proprio**, etc., Pii XII, Cleri Sanctitati, Vat. 1947.
- Madey, J.**, *Le Patriarchate Ukrainienne*, Rome, 1970.
- Mansi**, *Sacrorum Conciliorum*, etc., Flor.-Venetiis, 1758 seq.

- Monumenta Ucrainae Historica**, ed. A. Sheptyckyj, Romae, 1964 seq.
- Oriente Cattolico**, Citta del Vaticano, 1962.
- Pospishil-Luznycky**, The Quest for a Ukrainian Patriarchate. Phila., 1971.
- Rites of Eastern Christedom**, by A. A. King, Rome, 1947.
- Rynne, X.**, The Third Session, N.Y., 1965.
- Saint Siege, Le, et la Situation Religieuse en Pologne**, etc., Ed. Vaticana, 1967.
- Благовісник Верх. Архiepіскопа, Кастельгандольфо**, 1965-1969.
- Журнал Московской Патриархии**, 1964-71.
- Карташев, А. В.**, Очерки по истории Русской Церкви, Париж, 1959, I-II.
- Нагасвський, І.**, Історія Римських Всел. Архiepіреїв, I-II, Рим, 1964 слід.
- Нагасвський, І.**, Об'єднання Церкви, і т. д., Торонто, 1961.
- Петрушевич, А.**, о., Історична рoвідка про авторитет, права і привілеї Митрополита в ієрархії греко-руської Церкви від її початку аж до наших часів, Нива, 8, 1933.
- Зекии, А. П.**, Учреждение в России патриаршества, АН-Юрид., і т. д., 1885.
- Соловєв, М. С.**, История России, Москва, 1960.
- Церква і Життя**, Сидней, Австралія, 1965.

З М І С Т :

	Сторінка
Вступні завваги	5- 8
1. Який був початок ієрархії в Церкві?	9- 11
2. Римська держава і церковна ієрархія	11
3. Права помісних первоієрархів	11- 12
4. Права Риму, Олександрії, Антіохії та підвищення Константинополя	13- 17
5. Собор підносить Єрусалим до ряду патріярхату	17- 18
6. Схід про св. Петра і його престол . .	18- 20
7. Східні Отці про наслідників св. Петра	20- 23
8. Загальне про патріярхів і верховних архиепископів	23- 27
9. Києво-Галицькі митрополити, їх пра- ва й обов'язки	27- 32
10. Патріярхати і їх сьогоднішній стан . .	32- 54
11. Східні патріярхи в світлі римської кодифікації	54- 62
12. Влада верховних архиепископів рим- ської кодифікації	62- 64
13. Церква в Україні й вільному світі . .	64- 71
14. Українська Православна Церква . .	71- 73
15. Перший меморіал до Папи Павла VI в справі Українського Патріярхату	73- 82
16. Влада патріярхів в Соборовому де- креті про Сх. Кат. Церкви	82- 88
17. Соборовий декрет і Українська По- місна Церква	89- 91
18. Які справи скріпляли надії україн- ських християн?	92- 95

19. Зовнішні екуменічно-політичні труднощі	95-100
20. Українські Владика просять Папу Павла VI заснувати Український Патріархат	100-102
21. Патріярхи натискають на Східню Конгрегацію	102-104
22. Папа Павло VI відмовляється заснувати Український Патріархат	104-109
23. П'ятий Архиєпископський Синод	109-117
Документи	118-162
Бібліографія	163-164
Зміст	165-167

CONTENTS

Historical remarks on the Ukrainian Church (5-8).
1. Beginning of the Church hierarchy (9-11). 2. Roman Empire and the Church hierarchy (11-12). 3. Rights of the Heads of Pomisni (Particular) Churches (12-13). 4. Rome, Alexandria, Antioch and the See of Constantinople (13-17). 5. Ecumenical Council of Chalcedon promotes Jerusalem to the rank of a patriarchate (17-18). 6. What Eastern Bishops taught of St. Peter and his Episcopal See? (18-20). 7. Eastern Churches and St. Peter's successors (20-23). 8. Patriarchs and Archbishops Major in general (23-27). 9. Metropolitans of Kiev-Halych and their ancient rights (27-32). 10. Patriarchates and their present state of affairs (32-54). 11. Patriarchs and the Latin codification of the Eastern Canon Law (54-62). 12. Rights of the Ukrainian Archbishop Major according to the said codification (62-64). 13. Catholic Church in Ukraine and in Diaspora (64-71). 14. The Ukrainian Orthodox Church (71-73). 15. What Ukrainian intellectuals wrote in their memorandum of 1963 to Pope Paul VI regarding the necessity of establishing the Ukrainian Patriarchate (73-82). 16. Vatican II Ecumenical Council's decree on the Eastern Catholic Churches and on the rights of Patriarchs (82-88). 17. Council's decree and the Ukrainian Pomisna (Particular) Church (89-91). 18. What upheld hopes of the Ukrainian Catholics? (92-95). 19. External, ecumenical and political, obstacles (95-100). 20. Synod of the Ukrainian Catholic Bishops asks Pope Paul VI to establish the Ukrainian Patriarchate (100-102). 21. Eastern Churches and the Oriental Congregation (102-104). 22. Pope Paul VI declined to establish the Ukrainian Patriarchate (104-109). 23. The Fifth Archiepiscopal Synod in the church of St. Sergius and Bacchus in Rome (109-117). Documents concerning the establishment of the Ukrainian Patriarchate (118-162). Bibliography (163-164). Contents (165-167).

СПРАВЛЕННЯ ЗАВВАЖЕНИХ ПОМИЛОК

Надруковано:

THEOLOGICAL

(3-тя стор.)

українських

(5-та стор.)

канонів

(22-га стор., 3-ій рядок

з долу)

Має бути:

THEOLOGICAL

українських

конституцій

